

REGIMUL REPRESENTATIV

STUDIU

DE

C. M. CIOCAZAN

DEPUTAT

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

1898.

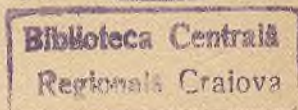
REGIMUL REPRESENTATIV

STUDIU

DE

C. M. CIOCAZAN

DEPUTAT

4806

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALEAN ȘI IGNAT SAMITCA

1898.

E R A T E

Note omise a se imprima la p. 44 pentru susținerea afirmațiunii de la rândul 7: „..... fu susținut de generalul Kisselef² și pentru a-și atrage iubirea tuturilor, de ore ce avea dorința de a fi ales domn³”.

¹ Hurmuzaki, supl. 1^a p. 386—389, 419—426; Zabłofski, IV p. 64, 91.

² Zabłofski despre Kisseleff (Papadopol Calimach).

Pagina 25 nota 1 în loc de art. 151 să se citească 131.

Pagina 35 nota 1 la rândul 2, în loc de Πόρτος se citească Πόρτος.

Pagina 36 la rândul 26 al notei, în loc de: să n upropunen să se citească să nu propunem.

Pagina 40 la rândul 9, în loc de: un început principiului să se citească un început al principiului.

Pagina 53, nota 1, la rândul 1, în loc de: temelie să se citească temelie.

Pagina 54, s'a omis a se trece la Prefață etc.: de Henri Taine.

Pagina 60 nota 1, rândul 2 Brasilia în loc de Brasila.

» 76 » 2, Commonwealth în loc de Commonwealtth.

» 77 și 78 nota 1, représentatif în loc de reprezentatif.

» 103 rândul 8 în loc de ordona să se citească ordonă.

» 114 » 8 » » Teoricianiți să se citească Teoriciianiți.

Pagina 119 rândul 7 în loc de comparân să se citească comparând.

Pagina 139 nota 1 în loc de 176 să se citească 175.

» 144 nota 1: Aubry et Rau, se referă nu la frasa a-notată, ci la paragraful de pe pagina 143: Regulamentarea legilor etc. și anume pentru explicarea comparațiunii făcute între regulamentele prevăzute de art. 385 C. P. și acelea prevăzute de Constituțiune prin art. 93 al. 9.

Pagina 152 la rândul 21 în loc de *rei luni* să se citească *trei luni*.

Pagina 155 la rândul 1 în loc de *anunțate* să se citească *enunțate*.

Pagina 164 la rândul 6 în loc de *parlamentur* să se citească *parlamentar*.

Pagina 166 la rândul 7 în loc de 4° să se citească 3.

» 189 » » 2 » » » *regide* să se citească *rigide*.

» 203 » » 18 » » » *create* să se citească *creat*.

» 206 » » 11 » » » *întruneau* să se citească

întruniră.

Pagina 211 la rândul 14 în loc de *profită varitățî* să se citească, *profită veritățî*.

TABLA DE MATERII

	Pagina
Regimul reprezentativ	11
Principiul suveranității poporului	12
Theoria dreptului de alegător . . .	15, 16, 17
Un sistem pentru reprezentarea minorităților	21—24
Garantarea libertății alegerilor . .	24—28
Originea dreptului de reprezentare la Români	29—56
Drepturile boierilor	37—38
Votul divanurilor ad-hoc	46—47
Obiectul dreptului Constituțional . .	57
Theoria Constituțiunilor scrise . .	57—59
Separatiunea puterilor	60
Puterea legiuitoare	64
Sistemul bicameral	65—71
Origina sistemului bicameral . .	66
Sistemul unicameral	70
Compunerea colegiilor electorale .	72
Eligibilitatea	57
Reinoirea Adunărilor	77
Comisiunea legislativă	79
Senatul	82
Incompatibilitățile	89
Modul alegerii	91
Scrutinul pe listă și scrutinul nominal	92
Convocarea alegătorilor	93
Secretul votului	94

	Pagina
Președinții birourilor electorale .	95
<i>Privilegiile adunărilor.</i>	
Verificarea titlurilor	97
Demisiunea membrilor parlamen- tului	100
Alegerea anuală a birourilor Adu- nărilor	101
Regulamentul Adunărilor	103
Publicitatea ședințelor	105
<i>Imunitatea parlamentară</i>	108
Istoricul imunităților	109
Indemnitatea parlamentară	112
Istoricul indemnitațiilor	113
<i>Funcțiunile camerilor</i>	115
Formarea legilor	116
Legile financiare	122
Budgetul	123
<i>Controlul parlamentului asupra gu- vernului</i>	127, 178-179
<i>Dreptul de interpelare</i>	128
<i>Dreptul de anchetă</i>	130
Raporturile dintre puterea legiui- tore și cea executivă	132
Puterea executivă	
<i>Regele</i>	134
<i>Guvernul</i>	163
<i>Regenția</i>	137
Principiul inviolabilității <i>Regelui</i> .	139 și 175
Actele <i>Regelui</i> : Decrete și mesagii	141
Sanționarea și promulgarea legilor	142
Numirile în funcțiuni	144
Grația și amnistia	144-148
Puterea armată	148 și 151
Convențiunile cu puterile străine	149
<i>Dissolvarea</i>	153-159
	și urmât.

	Pagina
Ingrădirea dreptului de disolvare	154, 161
Celebrarea de Te-Deum la deschi- derea sesiunilor parlamentului .	157
Convocările extra-ordinare	158
Lista civilă	162
Regulile guvernului reprezentativ, parlamentar, sau de cabinet	164, 168
Responsabilitatea ministerială	139-141, 166, 169-170, 174-176
Necesitatea partidelor politice	171
Causele desagregării partidelor po- litice	172
Caractere politice independente	173
Sub-secretarii de stat	176-177
Puterea judecătorească	180
Controlul asupra puterii judecăto- rești	182
Alegerea judecătorilor și inamovi- bilitatea	183
Istoricul și necesitatea inamovibi- lității	184
Jurații	185
Libertatea individuală	186
Revizuirea Constituțiunii	189
Sistemele	190
Descentralisarea	195
Propunere de descentralizare	199
Altă propunere	201
Presa	204
Origina presei periodice	205, 208
Scopul presei	208
Folosul presei	209
Caracterul bolnăvicios al presei	210-212
Judecarea delictelor de presă	214-215

FIULUI MEU

CONSTANTZ C. CIOCAZAN

IN SEMN DE IUBIRE.

glai N. P. Romanu
Sincera prietenie o
funda afectiune
1898 feb. 20. C. M. Croazaru

DESPRE

Regimul reprezentativ

Regimul Representativ

Regimul reprezentativ este mijlocul prin care o națiune liberă, conștientă de drepturile și datoriile ei, poate, delegând unora din membrii națiunii pe un timp determinat exercițiul suveranității sale, să se guverneze singură.¹

Suveranitatea poporului; dreptul societății de a se guverna prin ea însăși; resultanta tuturor voințelor națiunii, sau existența unei autorități în o societate de oameni, superioară voințelor individuale, este aceea ce, în drept, constituie o națiune”.

Suveranitatea este interioară și exterioară, interioară: dreptul de a comanda tuturor membrilor națiunii și streinilor cari locuiesc pe teritoriul

¹ C. Dissescu *Cursul de drept public Român* p. 719.

² Legătura stabilită între persoane, prin identitatea de rasă, comunitate de limbă și religie, aceleași tradițiuni istorice, constituie **Naționalitatea**. C. Dissescu *Cursul de drept public român* p. 511.

ei; exterioară: dreptul de a reprezenta și a angaja națiunea în raporturile sale cu cele l'alte națiuni.¹

Principiul suveranității naționale, care trebuie să rezide în întreg corpul națiunii, se justifică: sau prin starea naturală anterioară fondării societăților civile, în care omul adult, sustras oricărei autorități omenești, avea o completă independență, conducându-se după legile rațiunii sale și trebuințele conservării² și prin teoria contractului social în care autoritatea, este suma voințelor individuale³, sau prin aceea că puterea publică, suverană, nu există de cât în interesul tuturilor membrilor cari o compun, «Regnum non est propter regem, sed rex propter regnum»⁴ prin lunga posesiune⁵, sau în fine prin facultatea ce are omul de a simți și a iubi, facultăți cari îl conduc la sociabilitate și prin urmare la diviziunea muncii. Totuși suveranitatea nu se întemeiază numai pe rațiune și drep-

¹ A. Esmein *Éléments de droit Constitutionnel* p. 1.

² I. I. Rousseau, *Lettres écrites de la montagne, part. II seris.* 8 p. 43.

³ Ibidem *Contrat Social*.

⁴ A. Esmein *Éléments de droit Constitutionnel* p. 159. Nota 2.

⁵ Ibidem * * * * * p. 163.

tul individului, ci este și interpretațiunea juridică a unui fapt incontestabil: supunerea care se obține, sau cu forță și atunci e ilegală, sau prin adesiunea opiniunii publice, voința generală și în acest caz se numește legitimă.¹ Voința generală, spre a se putea manifesta, trebuie să posedă libertatea presei și a întrunirilor.

Consecințele principiului suveranității poporului, impune reprezentarea, de ôre ce națiunea în care suveranitatea residă, nefiind o persoană reală, ci o colectivitate de voinți a indivizilor, nu poate prin ea însăși a-și manifesta voința exercitând suveranitatea, ci delegă exercitiul suveranității la o parte din membrii ei, pe un timp determinat.

Cei cari sunt investiți cu această delegațiune, întrunindu-se, formulează voința generală, prin legi, formând astfel *reprezentarea legală*, ori cum s'a zis: *națiunea legală*.²

Pentru ca reprezentarea să fie adevărata oglindă a suveranității poporului, trebuie să fie

¹ Benjamin Constant. *De la souveraineté du peuple*, p. 3.

² C. Dissescu. *Cursul de drept public român* p. 293, 492.

³ P. P. Carp.

generală, adică, toți membrii națiunii să fie reprezentați, toți să-și spună cuvântul lor.

Modul prin care națiunea se poate reprezenta este *alegerea*. Pentru înlesnirea acestei alegeri, națiunea se împarte în colegii electorale, în cari membrii ei exercită dreptul lor politic. Acest drept de a lua parte la consultațiune, este rezultatul voinței naționale, independent de interesele particulare fie căruia.

Colegiile electorale delégă alesului, dreptul de a reprezenta nu numai pe aceia cari au făcut alegerea, ci națiunea în întregul ei, pentru că fie-care colegiu nu face alt de cât de a propune națiunii pe aleși, iar națiunea îi confirmă, investindu-i cu funcțiunea de reprezentant; colegiile nu aleg pentru ele, ci pentru națiune¹ care singură, în întregul său, are exercițiul suveranității, iar nu colegiul care a făcut alegerea.² De aceea mandatul imperativ a devenit imposibil, pentru că dacă colegiul electoral în numele său și pentru sine nu poate da un mandat de repre-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 182.

² Constituțiunea art. 38: Membrii amândurora Adunărilor reprezintă națiunea, iar nu numai județul sau localitatea care i-a numit.

sentant, ci 'l dă în numele națiunii, cum ar putea să oblige pe ales a se supune cerințelor acelora cari 'l au ales?

Membrii națiunii — alegători — împărțiți în colegii — aleg¹ — trebuie să aleagă un număr proporțional de reprezentanți² cu numărul lor, pentru că toți membrii națiunii având drepturi egale, nu e just ca unii să fie mai favorizați de cât alții.

Dreptul de a fi alegător este inerent fie căru membru al națiunii pentru că fie care are o parte egală în suveranitatea poporului, și prin urmare toți trebuiesc consultați.³

¹ Românii au un început de proporționalitate: coleg. I și III. La revizuirea constituțiunii din 1884, noi am propus proporționalitatea bazată pe statistica numărului alegătorilor, care s'a respins, — cu toate că fusese susținut de C. A. Rosetti, — pentru că unele județe, ereau amenințate să piardă din numărul reprezentanților.

² Edouard Philipon *La mandat impératif* p. 190.

³ Duport. *Sedinta adunării constituante franceze din 22 Oct. 1789. Părerile lui Robespierre*: «Toți cetățenii, orî care vor fi, au dreptul de a pretinde la toate gradele de reprezentațiune. Nimic nu e mai conform declarațiunii d-văstră de drepturi, înaintea căroră, orî-ce privilegiu, distincțiune, excepțiune trebuie să dispară. Constituțiunea stabilește, că suveranitatea reside în popor, în toți indivizii poporului. Fie care individ care prin urmare dreptul de a conlucra la legea prin care e

Acastă teorie că a fi alegător este un drept, se comabte prin chiar principiul suveranității, care fiind inalienabilă, nu pôte fi înstrăinată chiar de unanimitatea membrilor, de ôre ce ea aparține în realitate națiunei întregi, nu indivi-
dilor și coprinde desvoltarea succesivă a genera-
țiunilor; cetățenii actuali au necesarmente exer-
cițiul acelei suveranități, însă numai exercițiul,
o funcție socială. Dacă ar fi drept, de ce sunt
excluse femeile, nevârstnicii, incapabili și acei
declarați nedemnî. A vota nu este de cât a exer-
cita o funcțiune socială, pentru că suveranita-
tea fiind atributul indivizibil și inalienabil al
națiunii însăși în desvoltarea succesivă a na-
țiunii, nu se pôte fracționa.¹

Noi credem că cetățianul are un drept² în
a vota, pentru că îndatorirea chiar de a se su-

*obligat și la administrațiunea lucrurilor publice cari sunt
ale sale. Contrariu, nu e adevărat că toți ômenii sunt egali
în drept, că ori ce om e cetățean». Pétion; Condorcet; C. A.
Rosetti etc. au susținut aceleași păreri.*

¹ A. Esmein *Éléments de droit Constitutionnel* p. 195 și urm.

² Legea electorală Iunie 1884, art. 99; C. Dissescu *Cursul
de drept public român* p. 283; John-Stuart Mill *Le gouvernement
représentatif* p. 223.

pune decisiunilor luate în numele lui, 'i dă *dreptul*
a alege pe acei cari-i le impune și căroră le
delégă ast-fel exercițiul, numai exercițiul suve-
ranității poporului, indivizibilă și inalienabilă.

De alt-fel existența de datorii fără drepturi
și vice-versa, nu se pôte concepe în o societate
compusă din ômenî liberi; societatea însă în
interesul tutulor, impune ôre-cari condițiuni pen-
tru executarea dreptului de alegător.—Art. 31
Constituțiune—.

Aceste condițiuni sunt:

1. Calitatea de cetățian, majoratul legal, sau
vârstea de 21 ani;

2. Capacitatea: a nu fi incapabil sau nedemn,
și credem noi ar mai trebui și îndatoririle:

1. De a fi în măsură să-și pôtă exercita
dreptul, pentru a nu putea fi înșelat;

2. De a fi obligat a-și exercita acest drept,
recunoscut de societate în interesul tutulor.

Afară de acestea, societatea pentru apărarea
și progresul ei, pôte să mai impună și alte în-
datoriri, de exemplu: votul prin delegațiune,
censul, titlurile de învățământ etc., toate acestea
însă nu dărâmă teoria, că votul e un drept,

din contră o confirmă, pentru că arată legătura absolută între drept și datorie.

Analisând condițiunile la cari e supus cetățianul pentru a fi alegător, se va proba că ele sunt luate tot în interesul societății, și prin urmare a fie-cărui membru al națiunii, cari, *in drept*, sunt egali.

Etatea de 21 de ani e considerată până acum ca limită a completării facultăților mintale, absolut necesare pentru a discerne interesele personale, a căror sumă sunt interesele generale. Că sunt oameni capabili înainte de 21 ani și poate copii dupe această etate, nu însemnă că etatea de 21 ani nu e justă, din contră, regula se confirmă prin excepțiune și știința medicală o susține.

Acei cari sunt declarați incapabili sau cari au devenit vătămați societății, nu pot fi consultați pentru conducerea aceleiași societăți, de aceia cu dreptate s'a impus condițiunea de a nu fi declarat incapabil, ori nedemn, pentru a avea *dreptul* de vot.

Acei cari cu bună seamă pot fi înșelați în credința lor, de exemplu: acei cari trebuind să voteze cu buletine, ne-știind să citească, nu pot

fi puși la adăpost că vor putea a-și executa dreptul lor. Vor fi ca copiii cari nu pot vorbi și căroră societatea nu le pôte acorda dreptul de vot, în detrimentul ei.

În fine, acei cari nu vor a-și exercita acest *drept* vor trebui să fie declarați ca nedemni. De aci dar obligativitatea sancționată, care va trebui să fie înserisă în constituțiunea noastră. Ideia obligativității se manifestă deja în toate țările libere.²

Afară de acestea, teoria că votul este un drept al cetățianului, implică și ideia reprezentării minorităților, alt-fel teoria funcțiunii ar avea precădere, pentru că funcționarul trebuie să se încline numărului, ori cât ar fi el de neînsemnat, destul numai să formeze majoritate.

Singurul din acei cari s'a ocupat cu asemenea cestiuni, numai d-nu A. Esmein, profesor la facultatea de drept din Paris, este contra ideii reprezentării proporționale³ a minorităților⁴ și unul din argumentele d-sale este tocmai susține-

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif* p. 217.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 194; Paul Laffite, *Lettres d'un parlementaire* p. 151—168.

³ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 665.

⁴ Ibidem. *Revue du droit public et de la science politique* No. 1. p. 37.

rea teoriei, că votul e o funcțiune socială precum și că sistemele emise sau întrebuințate până astăzi pentru reprezentarea minorității nu sunt bune¹ în colo toți² susțin atât reprezentarea proporțională cât și aceea a minorităților, care dacă se va admite va face să înceteze anomaliile ce se văd astăzi și anume: colegiile restrânse dând un număr aproape egal de reprezentanți cu colegie mult mai numeroase și nerepresentarea a unui număr foarte însemnat de alegători, de ore ce adese ori, dintre 1000 de alegători de exemplu, 501 au reprezentant, iar 499 nu, și încă, adunând numărul alegătorilor fără reprezentant din țară, în diferitele colegii, ajungem câte o dată să constatăm, că alegătorii cari au reprezentanți sunt în minoritate, iar acei cari nu sunt de loc reprezentați, în majoritate.

Pentru înlăturarea acestui rău, va trebui să

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 182, 195, 665.

² John-Stuart Mill. *La gouvernement représentatif* p. 170-182-209. Paul Laffitte. *Lettres d'un parlementaire* p. 169-178. *Le suffrage universel* p. 85-127. Ernest Naville. *La réforme électorale en France*, p. 97. Charles Benoist. *De l'organisation du suffrage universel*, p. 55. I. Borély. *Représentation proportionnelle de la majorité et des minorités*. C. Diassescu *Cursul de drept public Român*, p. 656 și urm. Dimitrie S. Nenițescu. *Reprezentarea proporțională a minorităților, etc. etc.*

se înscrie în constituțiune reprezentarea proporțională și a minorităților, iar ca sistem din toate cele cunoscute, dintre cari unele aplicate, găsim mai bun până astăzi, pe acela din scrierea I. Borély *Reprezentarea proporțională a majorității și minorităților*, care aplicat la sistemul nostru de vot uninominal, ar necesita următoarea procedură:

1. Candidații vor trebui se imprime pe buletinul lor, cărui partid sau grupare, aparțin;¹

2. Biroul electoral va împărți numărul votanților cu numărul deputaților de ales în fiecare colegiu, număr ce se va defige de adunarea constituantă, de exemplu, pentru 1000 sau 2000 de alegători un deputat și pentru atâți alți alegători, un senator;²

3. Se va aduna apoi voturile candidaților din aceeași partidă sau grup politic și rezultatul se va împărți la numărul reprezentanților de ales, iar câțul găsit, se va împărți cu câțul prim și ast-fel se va ști la câți reprezentanți are drept partida sau grupul;

¹ Cea mai mare greutate, cari ar putea fi înlăturată prin legiferarea comitetelor politice.

² Senatul trebuind să reprezinte diferitele interese din stat. p. 82 și urm.

4. Acei cari vor avea mai multe voturi din fie-care grupare, vor fi proclamați aleși.

Un exemplu pentru ca sistemul să fie mai bine înțeles, e necesar.

La alegerile din 1895,—colegiul al doilea din Craiova și Calafat—au votat: la secțiunea I 688 de alegători și la secțiunea II 657, în total 1345, cari au ales 4 deputați.

Împărțind numărul votanților: 1345 cu numărul deputaților de ales: 4, avem rezultatul 336 și o fracțiune care se înlătură.

Adunând apoi numărul voturilor acordate fiecărei partide sau grup politic, ajungem la rezultatul următor:

Liberalii	A. Stolojan	941.
»	N. P. Romanescu	1023.
»	G. Ștefănescu-Gogu	1054.
»	C. M. Ciocazan	1020.
	Total	4038.
Conservatorii	Cândă N. Nae	386.
»	M. N. Seulescu	77.
»	D-r. I. Athanasescu	124.
»	G. Ternoveanu	70.
	Total	657.

Independenți	I. Tanovicénu	80.
Liberali	Inginer V. Ștefănescu	257.
ori	N. Tomescu	81.
Conservatori	C. Stravolea	64.
	Total	482.

Împărțind totalurile, la numărul deputaților de ales, avem:

$$4038 : 4 = 1009 \text{ și o fracție care se neglijează.}$$

$$657 : 4 = \frac{164}{4} \text{ » » » » »}$$

$$482 : 4 = \frac{120}{4} \text{ » » » » »}$$

Aceste cături se împart la câtul: 336, găsit prin împărțirea numărului alegătorilor la numărul deputaților de ales 4 și găsim:

$$1009 : 336 = 3 \text{ și restul } 1.$$

$$164 : 336 = 0 \text{ » » } 164.$$

$$120 : 336 = 0 \text{ » » } 120.$$

Sau Liberali au dreptul la 3 deputați și un vot, care fiind mai mic de cât numărul voturilor celor lalte grupări, al patrulea deputat se va lua de la Conservatori, cari au număr mai mare, iar mandatul se va da aceluia care a întrunit mai multe voturi.

Așa că după acest sistem, deputații colegiului al II^{lea}—Craiova și Calafat—ar fi fost compus:

1. G. Ștefănescu Gogu liberal 1054.
2. N. P. Romanescu liberal 1023.
3. C. M. Ciocazan » 1020.
4. Córdă N. Nae conservator 386.

Că și acest sistem se pôte critica, e fôrte adevărat, dar în fine pentru o defectuositate de sisteme pe cari mintea omenescă le pôte înlătura, nu trebuie esclus principiul reprezentării minorităților.

Incepând acest capitol am spus, că regimul reprezentativ este mijlocul prin care o națiune liberă pôte să se guverneze singură; pentru ca această enunțare însă, să fie un adevăr, pe lângă reprezentarea proporțională și a minorităților, este absolută necesitate ca alegerile să fie complete libere¹, că chiar guvernele cari, fie în România din obicei, ² fie aiurea vor voi să ingereze, să fie puse în imposibilitate de a putea.

Mijlocele ce credem utile ar fi:

1. Un singur colegiu de fie-care district, în care vor lua de drept parte toți românii de 21 ani, cu știință de carte—citirea—și ne loviți de incapacitate sau nedemnitate;

¹ C. Dissescu, *Cursul de drept public Român* p. 562.

² A. Pencovici, *Desbaterile adunării constituante din 1866*, p. 206, M. Costachi: *Când mă alegeam, mulțumeam prefectului, iar nu alegătorilor.*

2. Determinarea numărului deputaților, în raport cu numărul alegătorilor înscriși în liste;

3. Obligatoritatea votului cu sancțiunea pentru lipsuri nemotivate, întâi a unei amenzi, al doilea a ștergerii din liste pentru o durată de 5 ani și al treilea cu ștergerea definitivă;

4. Legiferarea a strictului număr necesar de funcționari publici ai Statului, județelor, comunelor și așezămintelor publice recunoscute de Stat, modul de recrutare, avansare¹ și legiferarea stabilității lor sancționată, ori chiar inamovibilitatea, cu toate că mai toți depind de puterea executivă, și ast-fel s'ar mai forma o altă putere;

5. Descentralizarea.

În adevăr, când toți românii vor avea dreptul de a vota ajunși fiind la vârsta de 21 ani și nu vor fi împedecați de vr'o incapacitate, sau nedemnitate, se va recunoște că votul este un *drept* al ori-cărui om liber și influența personală, ori guvernamentală va scădea, ridicându-se influența meritelor.

Principiul proporționalității se va realiza, când se va fixa numărul alegătorilor dintr'un colegiu cari au drept la un deputat, ori senator.

¹ *Constituțiunea Română* art. 151 al. 5.

Principiul reprezentării minorităților admis și aplicat, va face ca proiectele de legi să fie bine discutate și votale dupe cerințele interesului general.

Obligativitatea votului, va scăpa colegiele electorale de acei cari caută a se înscri, numai pentru ver un profit viitor și va forța pe mulți alegători, a se interesa de mersul Statului și ast-fel din pasivi, cum în mare parte sunt astă-dî, vor deveni *activi*¹, nu vor mai putea fi rău guvernați și în fine:

Stabilitatea sancționată a tuturor funcționarilor și descentralizarea, va pune în imposibilitate pe guverne de a ingera, pe candidați de a cerși voturi și pe comitetele electorale trebuincioase,² de a fi conducătoarele armatei funcționarilor, rudelor și prietenilor lor.

Moralitatea publică ar câștiga, iar reprezentanții vor putea mai ușor lucra pentru binele general, ne mai putând fi la orî ce moment rugați de alegători, a căror moral va crește, pentru că fiind siguri că funcțiunile nu se mai pot da de cât în anume condițiuni, bine

¹ P. Th. Missir. *Regimul Reprezentativ Iași 1888*.

² Pentru a putea recomanda alegătorilor pe omenii de talent, necunoscuți în localitate și a garanta pentru ei.

determinate și numai la vacanție, părinții vor da copiilor lor o altă direcțiune de cât aceea a funcționarismului, cum se practică încă și astă-dî, unde, pe lângă acei cari nu mai vor ca să muncască, sau au pierdut în comerțul lor, se adaugă și copii de țărani de 10—12 ani, spre a candida, pentru a mări armata postulanților, care fiind o plagă, trebuie vindecată.

Faptul ar părea greu de aplicat, în realitate însă este foarte ușor, probă: direcțiunea C. F. R.

Aci, fără a se fi decretat stabilitatea, ea există însă de fapt și funcțiunile, de și modest plătite, sunt cele mai căutate, dar foarte greu de obținut, de ore-ce se cer ore-cari condițiuni de admisibilitate și vacanție, iar înaintarea e quasi garantată.

În cazul că se va admite părerea noastră: stabilitatea sancționată a funcționarilor,—pentru că funcționarul e ca militarul, datoria lor e abstractă, amândoi servesc țării, nu cutare sau cutare partid politic—, miniștrii vor fi mai liberi de a putea lucra, mai ușor de controlat, ne mai putând face compromisuri basate cele mai adese ori pe obligațiuni născute din satisfacerea cererilor ce și reprezentanții sunt obligați a

face, iar domnia legilor va deveni un fapt și exemplul dat de sus, va avea înrăurire forțată și asupra celor l-alte clase. Aceștia, nu vor mai avea curajul a spune că legile fiind făcute pentru cei slabi, numai lor trebuesc aplicate nu și aceloră—cum ne spunea un preut—cară au un contingent de voturi, compus din prietenă, nămură și rude.

Atunci vom putea merge mai cu înlesnire pe calea progresului și Constituțiunea nu ar mai putea fi considerată ca ficțiune și nici ar mai putea naște propuneră de a ne întorče la sisteme pentru înlăturarea căroră amar lung de vreme, întregă generațiună au luptat, sau să adoptăm pe acelea, în cară nimenă nu ar mai fi răspunzător de acțiunile sale.¹

¹ Georges Em. Lahovary. *Histoire d'une Fiction*, Bucarest 1897.

Originea dreptului de reprezentare la Română

Dreptul de reprezentare, fără baza modernă a separării puterilor, 'l găsim exercitându-se în România¹ din cele mai vechă timpuri.

Felul însă de aplicare actual, e împrumutat de la francesă, cară voind să alcătuiască în legă aspirațiunile născute din marea revoluțiune de la 1789, 'l împrumutară de la engleză.

Englezii sunt acei, cară, în luptele lor contra tronului, ajunseră a precisa teoriile dreptului

¹ A. Pencovică. *Desbaterile Adunării constituante din 1866. p. 191, discursul d-lui N. Ionescu. . . . căutând clar în istorie, în instituțiunile, în legile, în obiceiurile noastre, am găsit că forma reprezentativă a fost tot-deauna forma guvernului țărilor române. . . . p. 192..... o singură adunare națională legislativă compusă după vechiul obicei.*

de reprezentare modern¹ și a le practica fără a le fi înscris în vr'o constituțiune. Dupe ei, mai toate națiunile și în special națiunea franceză, aplicară principiile reprezentării. Românii, profitând din bine facerile libertăților, reușiră a le introduce la 1866 în constituțiune, care modificată la 1884, ne conduce astăzi.

Mijlocul reprezentării propriu zis, fără chiar — ne repetăm — vr'o noțiune de separațiunea puterilor, Românii l'au întrebuințat tot-d'auna, așa că la 1866 fu foarte ușor a se aplica, de ôre ce nu erea ceva nou pentru ei, ci-sî regăseau mai mult sau mai puțin, o temelie adâncă seculară.

Pentru probarea acestei credințe, sunt legile istorii, cari ne arată desvoltarea evenimentelor adică: *începutul, creșterea, scăderea și peirea lor*² sau vecinica repetare a faptelor deja petrecute³, așa că dacă am constata existența o-

¹ Freeman, *The growth of the english*. Ediția Tauchnitz cap. I. p. 17, susține că Anglo-sacsonii sunt continuatorii și adevărații reprezentanți ai vechiului și depărtatului principiu de libertate germanic, reprezentat prin *Landsgemeinde* din Cantonele elvețiene Uri, Schwartx-Obwalden, Nidwalden, Zug, Glaris, Gersau.

² A. D. Xenopol *Istoria Românilor* vol. VI p. 2 și 3.

³ Le petit journal din Paris serie, că aceea ce se petrece astăzi în Franța, s'a petrecut și în 1857, așa insurecția din Cuba; alianța Franco-Rusă; revoluția din Indiă etc. etc.

biceiului de reprezentare¹ pentru un timp îndesul de lung, se pôte sustine că acest obicei înrădăcinat, fu transmis din generațiune în generațiune, până atunci când Românul, scăpând de asuprile diferitelor invazii barbare, redeveni liber și stăpân pe destinele sale.

Mai înainte însă de orî-ce, trebuie să spunem că, în susținerea părerii noastre, adică a obiceiului de reprezentare la Români, vine și aceea că, în general vorbind, mai în toate țările principalmente din Europa, dreptul constituțional erea obicei², obicei care și astă-zî e baza dreptului constituțional englez.

Dar *vechiul obicei* de reprezentare la Români se combate cu lipsa de documente, cari însă mai nicăeri nu exist și foarte bine zice I. Heliade Radulescu că, acolo unde obiceiul s'a înrădăcinat, legile scrise nu mai sunt necesare,³ așa că lipsa de documente precise, nu pôte a îndritui să se susțină că dreptul constituțional

¹ Nicolae Ionescu în o *conferință publică* a expus, că *Vasile Lușu* voind să căsătorască pe fiica sa dupe Kneazul Radzivil Polonul a *ținut sfăt cu boierii*, cari s'au împărțit în majoritate și minoritate. Acesta de sigur în urma discuțiilor urmate.

² A. Esmein, *Éléments de droit Constitutionnel* p. 391.

³ I. Heliade Radulescu. *Instituțiunile Romaniei* p. 62.

modern, în România, nu ar fi produsul istoric elaborat în cursul secolelor.

Ca probă, o mică schiță istorică.

Dacă înainte de contactul lor cu Roma, ereau deja ajunși la oarecare grad de civilizație; credeau în nemurirea sufletului și aveau legi scrise. Popor ager și foarte resboinic, — calități ce împreună cu altele, de ex. abilitatea la călărie, găsim la țaranul român, — aveau un Rege, care în *esecutarea puterii* era asistat de un *mare preut* și de un *consiliu* compus din cei bătrâni și cari se numeau *Pilofoři*.

Traian 'i învinge și formează din Dacia o provincie romană, în condițiuni cu totul excepționale.

Dacia¹ nu era considerată ca simplă provincie, ci ca o colonie, adică ca o parte integrantă din însăși națiunea domnitoare. Cetățenul municipiului, sau colonul cu *Jus italicum*, se bucurau de toate drepturile și privilegiile italianului, era scutit de bir, de sarcini și *avea plenitudinea proprietății*, avea prin urmare dreptul

¹ Acest Studiu, în ceea ce concerne anticile obiceiuri, l'am făcut împreună cu d-nu Gr. G. Tocilescu, profesor de istorie antică și epigraphie la Universitatea din București, Membru al Academiei, fost senator etc.

de a-și alege magistrați, pe membrii Senatului — Consiliul decurionilor — precum și de a fi aleși.

Tot-d'odată fie care colonie și municipiu alegea în fie-care an, deputați ai adunării provinciale numită **Conventus**.

Acastă adunare 'și avea locul ei de reuniune la Sarmizegetuza, sub președenția marelui pontefice al provinciei¹, vota budgetul, desbătea interesele generale ale țării și trimitea delegațiuni la împărat.

Timpul de 150 ani cât a ținut stăpânirea romană în Dacia, a fost în destul pentru ca exercițiul acestor drepturi de reprezentare prin alegeri, să intre în obiceiul cetățenilor, astfel ca atunci când Roma, la 271 după Cristos, a fost silită să-și retragă armata și funcționarii publici din Dacia, cetățenii orașelor și satelor, au continuat același chip de trai, aceleași obiceiuri.

Coloniile, rămânând fără protecțiunea Romei, se împart în mici centruri conduse de cei aleși.

În lupta lor, până pe la 1100 dupe **Cristos**, contactul cu barbarii, mai ales cu slavii, are

¹ Obiceiul de găsim la toate obșteștele adunări, presidate de Mitropolit, ca la Daco-Romani de marele pontefice.

înfruntare asupra limbei și legilor cari sufăr modificățiuni și cu încetul duc la naționalitatea **română**, urmașiă dar distinctă de acea **Daco-romană**, obiceiurile însă comune ca acela al *alegerii șefilor*, remân.

În tot ast timp, trebuința apărării avutului, silesc pe cei *aleși* de cultivatorii pământului, să *alegă* ca șef comun pe cel mai în vârstă, sau recunoscut ca mai bun luptător, sau în fine pe acel care reprezenta o mai mare forță de luptători.

Acești aleși, luară numele de Duci ori Voevozi și când micile voevodate se întruniră într'un principat, șefii aleși de cultivatorii, la o laltă, aleseră pe domn, pe care nu principiu dinastie, necunoscut până la 1866, ci principiu alegerii obștii, adică al demnitarilor civili și eclesiastici, 'l întâreau pe tron.

Afară de istorie, rezemăm susținerile noastre pe următoarele :

1. În nici o limbă *Conventus* nu s'a identificat cu însăși vorba, cu însăși cuvântarea, ca la români, căci *cuvânt* nu este de cât o derivațiune din *Conventus*.

2. Nici o instituțiune veche ori nouă nu a existat, nici există în România, care să nu aibă

de temeiū principiul alegerii, mai mult sau mai puțin restrâns.

3. Mănăstirile, cenobiele de călugări ori călugărițe, și-au ales tot deauna superiorii lor.

4. Autoritățile comunale ale orașelor și târgurilor, au fost alese chiar în timpul Fanarioților; pârcălabi, ' vorniceși și aleși satului, erau aleși de către *obștea locuitorilor*.

5. Solida argumentare a lui I. Heliade-Rădulescu ¹.

Obiceiurile cultivatorilor de a-și alege șefi, 'l găsim și la barbari și alte popóre, în legă-

¹ I. Heliade Rădulescu. *Instituțiunile Romaniei* p. 31, deduce cuvântul Părcălabi de la *burguri Πόλις* — turc. — Castelele începând ca și bisericile a avea turnuri. Locuitorilor li se zise *burgari* sau *purgari* și Castelanilor *burgărabî* după *burgarii* sau *burgarii* și în urmă *Părcălabi*.

² Ibidem. p. 61: «Morăvurile, deprinderile, usănte, datinile que se vedu la popoli nu sunt de cât nisce legi forte antice que au trecut în us; și quând nu mai e necesitate de a fi adunate că într'un codice, e de ajuns a le studiă și a le descrie numai quine-va.

Se conservă din legile quelle mai antice ale Romanilor, mai vechi pôte și de cât Numa Pompiliu, unde se vede aplicându-se pedepsa cu mörte la ori-quine cutăda a-și tăia ori mânca boul sau vaca.

Pentru que atăta crușime la legiuitor qua să quără a se omorâri un om pentru ucciderea unei vite?

Omênii eră că și selbatici, și 'și mânca vitele fără a sei

tură imediată cu Moldova și cari întrebuițau sufragiul universal pentru alegerea șefului —

să cugețe mai 'nvințe. Legiuitorii voia să 'i facă, că agricultori, a trăi și a-și asigura și mai bine existența, prin conservarea sau laborarea și productul vitei. Pînă dar a'i deprinde cu această viață și a'i face a vedea singuri foloșele și interesele din conservarea și usul vitelor, legea a căutat să fiu foarte aspră, și să facă aperi mulți călcători.

Astăzi Românu nu mai are nevoie de asemenea legi scrise, quoci au ramas în us, scrise în inima lui. Elu scie astăzi foloșele que are dela vită, și sâteanu o consideră că și un membru al familiei. La întemplantare de a fi nevoit a lăsa vre o vită, o plînge; și are de păcat a mânca din carnea vitei cu quare s'a ajutat și nutrit. Carnea o vinde la alții.

Legile stau scrise pînă quînd se mai află călcători; îndată însă que devin usuri, cartea se pôte perde, mai rîrtoș pe timpuri quînd nu există typographia.

Putem să avem înaintea noastră legiuitori ca Regulamentul, codicile lui Caragiu, pravila lui Motheiu Basarab, pentru quod sunt legiuitori muci și n'au putut deveni usuri; iar quelle de 17 secolu și alle republicei romane que sunt și mai vechi, a-quellea de de ajuns quînd le vedem quod au devenit usuri, deprinderi, datine, sau a doilea natură.

Quînd avem înaintea un ferru fașonat, aquesta presupune, focu, ciocan, nicorand, pile etc. și un maestru.

Quînd avem înaintea marmură fașonată în statue sau sub altă formă, aquesta presupune dallă și tôte quelle necesarie a-nui statuar.

Pentru que quînd avem în ainte nisce popoli fașonați cu usurile, cu datinile, moravurilor lor, să n'upropinam instrumentele que 'iau fașonat, adică doctrinele, credințele, legile și legiuitorii?

Hatmanului¹ — iar obiceiurile șefilor de a-și alege Domnul se susține și de cronicari.

Așa Vornicu Urechie² scrie, că Ștefan cel mare a fost ales.

Fotino despre Brâncoveanu și Vlad fiul lui Dracu Armașul.

Niculcea despre Dumitrașcu Cantemir. — Apoi vechile datine³, sunt dovezi îndestulătoare de a proba ca obiceiul *alegerii*, exista din vechime la români.

Cei aleși, boerii, aveau o mare putere, pentru că se rezemau pe forța liberă a acelor cari-i

Și quînd marmura e pentelică, quînd statua ne reprezintă o Diană în formele quelle mai clasice, în proporțiunile quelle mai juste, și este aflată în territoriu Attice, atunci scim să spunem quod statua e de șola hellenică, din eutare epocă, a lui Pericle spre exemplu.

Iar quînd avem un popor înaintea, cu nici un titlu creditar, cu un mitropolit de president al generallii adunări, cu capul statului alies și cu nume nici de imperator, nici de rege, nici de president, ci cu numele de Domnu Κρόνος; quînd în aquest popor sâtenii își allegu pe burgulab și monachii pe stariți sau egumen; să nu scim a spune quod aquest popor este fașonat astfel, după șola lui Christu și după instituțiunile Ecclesiei?

¹ B. P. Hasdeu. *Ion Vodă cel cumplit* p. 82.

² Mihail Cogălniceanu *Letopisiși* V. II p. 152.

³ V. A. Urechie *Istoria Romanilor* T. X. Arz. Mugzar (jalbumă plecată) din 29 Sept. 1818.

alegeau și ei apoi alegeau pe domn și puteau aproba sau abroga decisiunile acestuia.

Ca probă evidentă a celor ce susținem, este documentul de la Vladislav Basarab 1372, prin care rogă pe urmașii săi și pe Boerî să nu strice sau să revoce donațiunea ce facuse¹ și toate crisocele Muntene și Moldovene, unde invariabil se găsește formula: *să întărească această danie, fie fii din fii mei, fie din neamul meu, fie din păcatele mele din alt nēm*, așa că din păcatele lui, alt nēm putea domni, putea fi ales în locu'i, chiar fără a fi din viță domnăscă². De către cine? Istoria răspunde, de către boerii — aleși de popor — cari rar nu țineau sēma de ereditate, sau rudenie cu viță domnăscă.

Fie mândria acestei mare puteri, fie trândăvia la care începuseră a se da boerii din ca-

¹ Georgii Feyer *Codex diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac civilis* T. IX. V. IV p. 479 cap. CCLXX.

«Causa ea nostra successoribus, qui in nostri vajuodatus Dominio erunt Successores, ac Baronibus supplicamus, et committimus similiter, ut litteras nostras praesentes non violent, nec revocent etc.

«In privința aceea, rugăm și însărcinăm pe urmașii noștri «în stăpânirea Voivodatului, de asemenea și pe Boerî, ca Criso-vul nostru de față, să nu'l violeze nici să 'l revoce etc.

² A. D. Xenopol. *Istoria Românilor* v. VI p. 104.

usa contactului cu barbarii, încep a desprețui poporul și cu încetul autoritatea lor dispare, devin o cantitate neglijabilă, iar domnii cari nu mai voiau să asculte sfatul nimănui¹ devin despoți.

Instituțiunile publice se schimbă și țara din liberă și puternică, e închinată *Semi-lunei*, mult timp după aparițiunea ei la Dunăre. Domnii se numesc de Sultani.

În această epocă nu pōte fi vorba de alegeri ca acelea mai sus descrise, obiceiul care însă intrase în sângele românilor, rămâne și e rea-

¹ Papiu Ilarian *Thesaur de monumente Istorice pentru Romania* T. V. p. 356.

«Istoria celor petrecute în Țeara-Românăscă, compusă de pre-sânțitul între Archierei, Mitropolitul Myrelorū, Domnul Mateiu «de Pogoulania. Veneția 1785 la Nicolaū Glykys din Ioanina.

«Nu se cade Domnilor să facă nimic fără consiliu.

«Încă un lucru, prē-luminate Dōmne, cade-se să mai faci: «ca să-ți guvernezi bine domnia, ia de la toți consiliu, și care «și se va părea mai bun, după acela să urmezi. Cere bine cu «minte toate părerile, alege una și lucrăză după dēnsa, luând a «minte să nu faci nimic fără a delibera; căci altminterlea «poți rătăci și perde onōrea ta. Omul ce nu scie delibera, nu «scōte la capēt de ce se apucă, și se face de rīsul multora.

«Din contra cine scie delibera bine, între toți domnesce și «netezesce toate obstaciele Omul ce nu scie delibera, dīe înv-«țații, e inimic sieși și se pōte dīce că n'are cap.

plicat când țara a reînceput a fi liberă; totuși 'l mai găsim la orașe ca: Câmpu-Lung, Ocenele Mari, București, Târgu Ocnii, Roman, Târgoviște, Râmnicu-Vâlcea, Gherghița, Braila, Vaslui, Suceava etc., unde cetățenii 'și alegeau pe conducătorii locali în fie-care an. Acești aleși aveau puterea dirigiuitoare, așa de mare, că puterea centrală sta la togmă cu ei. Erea un început principiului separării puterilor. Cei aleși erau în număr de 12 și se numeau *pângari* — de la germanul Bürger — fiind presidați în Muntenia de *judet*, în slavonește *Sidit* și în Moldova de *Soltuz* de la *Schultheis*¹, latinește *Scultetus*.

În țesă generală poporul nu mai exista de cât pentru a servi boierilor și a plăti impositele către Domn, boerii în mare parte fiind scuțiți; totuși, atunci când erea necesitate de apărarea țării, se făcea apel la bărbăția lui și în atari împrejurări erea și el consultat² — *vechiul obicei*.

Istoricii mai seriu de divanuri și obștești a-

¹ B. P. Hasdeu. *Arhiva Istorică a Româniilor* T. I. p. 1, 60, 70, 79, 102, 105, 106, 139, 168, 172, 181, 597.

² B. P. Hasdeu. *Ion Vodă cel cumplit* p. 74.

dunări, din cine însă ereau compuse? Cum ereau alcătuite? Cum și când lucrau? nu se poate răspunde cu precisiune,¹ rezultă însă din unele scrieri, că ele se compuneau «*din Mitropolit și până la clasele cele mai de jos*» sau «*Mitropolitul și cu alți Episcopi și cu Egumenii și cu boerii cei mari și al doilea și a treia (treaptă) și cu mazilii și cu feciorii de boieri de țară și cu slugi domnești, voinici de mai înainte și cu tătă țara*»² sau «*Toți egumenii de la toate mănăstirile Muntenestii și tot clerosul Bisericesc și făcea sobor mare și cu toți boerii, cu preoții și cu mireni*»³ și se adunau la Boboteză. Din aceste documente se constată că *Mitropolitul*, *Episcopii*, *Egumenii*, cei aleși, ereau la o laltă cu boerii și *cu tătă țara*, așa că obiceiul reprezentării nu poate fi contestat.

Adunările mai tot-deauna aprobă decisiunea Domnilor, altfel nu s'ar fi întâmplat ca mișeliile Domnilor Greci, să fie aprobate. Momente

¹ Aflăm că d-nu Tanoviceanu, profesor de drept penal la Iași, se ocupă cu strângerea de documente în această privință.

² B. P. Hasdeu *Arhiva Istorică a Româniilor* T. I Part. I p. 175.

³ Laurian și Bălcescu. *Magazinul Istoric* t. IV p. 235.

de independență¹ sunt rare, mai că nu exist, mai ales că unii Domni, profitau de aceste adunări pentru a omorî pe acei cari le făceau opoziție.*

În epoca Fanarioților numai orașele, cărora nu li se luase averea² mai exercita dreptul unic de reprezentare local, în colo tot se vindea pe spinarea țaranului, care descurajat, nu mai putea servi de reazim boerilor trândavi, mai ales că aceștia nici căutau a-i da puțința de a trăi, de ore-ce, ori-ce doreau, puteau să cumpere cu bani, pe cari apoi cu vârf și îndesat tot de la țărani³ i lua.

Domnii, onoruri, funcții, ereau puse la mezat⁴ și puțini fură cari căutară a mai îndulci sorta țaranului⁵.

Din scurta expunere a *faptelor positive*, re-

¹ Laurian și Bălcescu. *Magazinul Istoric* t. I, p. 126—129: *Trei boieri condamnați, fiind dorești ca fură de bani publici* V. A. Ureche. *Costin cu Cantemir bătrânul: cu paharul îndesește, dar eu birul mai slăbește.*

² Mihnea cel rău, Alexandru Lăpușeanu, Mihai Radu. În secolul XVI și XVII.

³ Pe la finitul domni fanariote, unii d-ni, ca Mihai Sutzu și Moruzi, începuseră să cutropească și moșiile orașelor, dându-le danie, fapt ce a produs revoluțiuni.

⁴ Mareu-Filip Zallony, *cu o prefață de Iorgu P. Bals. Despre Fanarioți.*

⁵ Alexandru Ipsilante și N. Mavrocordat.

sultă că, ideia reprezentării fără a-i se aplica principiul separațiunii puterilor, erea cunoscută în România și aplicată de mult, așa că origina dreptului de reprezentare, o găsim la străbunii noștri Români, nu vorbim de Romanii care totdeauna a avut-o.

Urmând legilor istorii, poporul începu a se redeștepta și olteanul Tudor Vladimirescu fu întemeitorul ei, iar *vechiul obicei de alegere*, fu decretat pentru domni pământeni, cari se numeau de pörtă pe 7 ani, dintre cei *aleși*.

O nouă piedică se pune reînființării acestor obiceiuri pentru cari luptau *Câmpinenii, Bălăcenii, Brâncovenii și Mitropolitul Veniamin Costache*¹, obiceiuri cari singure puteau duce la libertate.

Erea iubirea Rusii de a scăpa pe creștini de sub jugul Otoman, cu toate că pe români,—creștini ortodoxi — i pune a face transporturile în locul animalelor².

La 1826 prin convenția de la Acherman Rusia reușește a se ametea direct în trebile Moldovei și României și în timpul ocupațiunii

¹ Gr. G. Tocilescu, *Manual de Istorie română* p. 188.

² Ibidem p. 193 A. D. Xenopol *Istoria Românilor*, vol. VII p. 81.

din 'naintea resboiului de la 1828 și până la 1834, face a se vota Regulamentul organic, al cărui principiu, altul de cât cel aplicat, fusese stabilit încă de mult (1822—1828) ¹.

Regulamentul organic, pe care Pôrta se legătuse prin convenția de la Adrianopol—1829 — a'l aproba, fu susținut de Generalul Kiselef, pentru a pregăti țara să fie încorporată Rusiei ² și pentru a'și atrage iubirea tutuior, de ôre-ce avea dorința de a fi ales domn. De aceea avu bunul simț a nu se opune *reînființării vechilor obiceiuri bazate pe sistemul electiv* ³, cari numai de origină rusă nu puteau fi.

Țăranului, de și tot impilat, i se dă ôre-cari măsuri de siguranță, i se înființază cutiile sătești, magazii de rezervă, este ôre-cum scos din rândul animalelor.

Boierilor toate privilegiile: alegători, aleși etc., cu toate acestea, pentru că tendința Rusii de a încorpora țara, erea prea manifestă, pentru că regulamentul nu da putința reprezentării țării și

¹ Gr. G. Tocilescu *Manual de Istorie Romană* p. 196.

² Ibidem p. 195.

³ Părerăa lui Mihail Cogălniceanu, comunicată de d-nu V. A. Urechie, profesor Universitar.

contribuabililor, ci numai boierilor și clerului, Colonelul Ion Cămpineanu formeză partidul Național ¹ care servi de bază și programelor din 1848 și 1857 și refuză împreună cu bătrânul Bălăceanu a semna regulamentul ².

Primele *alegeri* regulamentare din 1837, dau majoritate acelor cari vedeau un pericol în amestecul Rusii și cari se opun *chiar* Consulu-lui Rus, care cerea introducerea în regulament al unui articol uitat—zicea—a fi trecut la tîpărire ³.

Lupta lui Tudor Vladimirescu din 1821, începu a produce rîde și în 1848 revoluțiunea arde regulamentul, readus apoi de ocupația streină iar convențiunea de la Balta-Liman—1849 — decide numirea de Domni pămîntenî, direct de către Pôrta și între altele și privigherea Consulilor Turc și Rus.

Inceputul însă se făcuse pentru revenirea la

¹ Gr. G. Tocilescu. *Manual de Istorie română* p. 197.

² Ibidem.

³ Pe viilor orî-ce modificări ar voi să se introducă în regulament nu se vor mai putea face, nici pune în lucrare, fără o autorizare specială a sublimei Porți și consimțimentul Curții Rusești.

vechiurile obiceiuri electice ale țării și scăparea de dragostea Rusiei.

Convenția de la Paris—1856—decide între altele că: *Legile și statutele țării vor fi revăzute; niște divanuri ad-hoc alcătuite prin alegere și constituind reprezentarea cea mai esactă a tuturilor claselor sociale vor arăta dorința populațiunilor asupra organizațiunii definitive a Principatelor; în caz de turburări interne, nici o intervențiune armată nu este permisă fără consimțământul puterilor garante.*

În Muntenia alegerile se fac în libertate, în Moldova însă Tudoriță Balș și după mórtea acestuia Vogoride, ingerând, aleg un divan antiunionist; alegerile se caséză și nouile alegeri se fac liber.

Divanurile se întrunesc, cel din Moldova la **22 Sept. 1857** și cel din Muntenia la **30 Sept. 1857** și:

Ambele divanuri votéză la 7 și 9 Octombrie 1857, memorabilele patru puncte:

1. Garanția autonomii țării românești și a drepturilor sale internaționale, ast-fel precum ambele sunt definite prin capitulațiunile înche-

iate între țările române și sublima pôrtă suzerană în anii 1393, 1460 și 1513, precum și neutralitatea teritoriului Moldo-Românesc;

2. Unirea Muntenii și Moldovei într'un singur Stat și sub o singură ocărmuire;

3. Principe strein cu ereditatea tronului, ales în una din dinastiele domnitóre din Europa, a căruia moștenitori născuți în țără, să fie crescuți în religia ei;

4. Guvern constituțional reprezentativ și potrivit cu vechile obiceiuri ale țării, o singură adunare obștască întemeiată pe o largă bază electorală, ast-fel ca să represinte interesele generale ale poporațiunii românești.⁴

⁴ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor* vol. VI p. 609, copie dupe procesele verbale ale divanurilor ad-hoc.

În *Trei-deci ani de domnie al Regelui Carol I, Cuvântări și Acte*, la introducerea semnată D. Sturza, secretarul general al Academiei, se transcriu la p. VIII, aceste rezoluțiuni cu următórea redacție.

«Respectarea drepturilor principatelor și în deosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor lor capitulațiuni încheiate cu Înalta Pórtă, în anii 1393, 1460, 1511 și 1634.

«Unirea principatelor într'un singur Stat sub numele de «România.

«Principe străin, cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitóre de ale Europei și al căruia moștenitori să fie crescuți în religia țării.

În fine țara revine la vechile obiceiuri, iar divanurile ad-hoc prin rostirea lor, fac o lucrare de prevedere adevărat politică, traducând în fapt aspirațiunile generațiunilor viitoare și țăranul împilat, uită tot, în vederea viitorului.¹

La 1858, reprezentanții marilor puteri decid la Paris:

1. Principatele vor fi guvernate, fie-care de câte un domn și legile vor fi făcute de adunările respective, *armata va fi uniformă, vămile comune, justiția comună, fiind o singură Curte de Casație, și legiuirile comune, instituindu-se o comisiune centrală care să unifice legile;*

2. Egalitatea Românilor înaintea legilor;

3. Libertatea individuală garantată;

4. Românii de toate riturile sunt egali înaintea drepturilor politice;

5. Toate privilegiile sunt desființate,

6. Se va regula raporturile dintre proprie-

¹ Neutralitatea pământului principatelor.

² Puterea legiuitoare încredințată unei obștești adunări, în care să fie reprezentate toate interesele națiunii.

³ Toate acestea sub garanția colectivă a puterilor, cari au subscris tractatul de Paris.

⁴ A.D. Xenopol, Istoria Romanilor V. VI p. 404, 405, 615, 616.

tarii de pământ și cultivatorii de pământ, pentru a îmbunătăți sorta țăranilor;

7. După promulgarea acestei convențiuni de Sultan, în fie-care principat se vor institui câte trei caimacam¹ cari vor alcătui listele electorale în cinci săptămâni, dupe trei săptămâni se vor face *alegerile* și la zece zile dupe alegeri deputații se vor aduna spre a alege pe domn.

Alegerea de domn se face la 5 Ianuarie la Iași și la 24 la București, în persoana lui Alexandru Cuza, cunoscut prin demisiunea din funcțiunea de păcălab al județului Cuvurлуй, pe timpul Căimăcămii lui Vogoride², prin reputațiunea unui om de o perfectă cinste și pentru că, necunoscându-i-se nici un plan, fie-care credea c'ar fi lesne de condus dupe ideile lor³.

Unirea se cimentase și bărbații care conduseseră lupta⁴ și al căror nume trebuie să fie sfânt

¹ Președintele Divanului domnesc, marele logofăt și ministrul de interne, cari creau în funcțiune sub ultimii gospodari înaintea instalărei guvernului provisoriu din 1856.

² A. D. Xenopol, Istoria Românilor V. VI p. 600.

³ A. D. Xenopol, Istoria Românilor V. VI p. 635.

⁴ M. Cogălniceanu, I. C. Brătianu, Cămpineni, C. A. Rosetti, V. Alexandri, Bălăcenii, I. Bolintineanu, Anastasie Pann, I. Heliade Rădulescu, D. A. și I. Ghica, Golești, N. Bălăcescu, Ch. Tell, B. Catargiu, V. Melinescu, C. Hurmuzachi, Las-

ori-cărui român, vedând reușita, luptă fără preget pentru îndeplinirea tuturor dorințelor divanurilor ad-hoc și constatând sau crezând că alesul țării: Alexandru Cuza Ioan I, avea tendința de a 'și numi moștenitori și a eluda ast-fel pe domnul strein, precum că și din cauza mării, dupe multe și neperitoare fapte mari, se înconjurase de camarile cari facuseră ca imoralitatea să ia locul virtuții, cu atâta amar de muncă readusă în societatea română, mult încercată de contactul cu grecii fanarioți, 'l răstornă la 11 Februarie 1866 și la ¹/₁₃ Maiu 1866, după o luptă titanică, a cărei descrieri numai, fără comentarii,

car Catargiu, D. A. Sturza și toți acei cari lucrară pentru nobila cauză a reînălțării României.

Mulți din ei, ne scap din memorie, mulți alți însă au rămas necunoscuți, cu toate că serviciile lor au fost însemnate. Nici unul nu caută onoruri sau beneficii, ci realizarea unui ideal. Așa se întâmplă și în natură.

Câți sunt factori, forțe principale, cari concură la un scop și câți se cunosc?

Câte izvoare mai mari de cât *Sărătura Ialomiței*, concură la formarea râului și totuși, numele lor nu se cunosc, toate se perd ca Ialomița să trăiască.

Rîul Azuga, mai mare de cât Prahova, dă viață la o mulțime de industrii și totuși, când se împreună cu Prahova, dispare pentru ca numai Prahova să existe, de și cu apele din Azuga.

Câte exemple între cetățeni? Ar trebui nume proprii pentru descrierea realității pe care o găsim pe tot locul.

ar necesita volume, Adunarea reunită în dealul Mitropolii din București, dupe ce plebiscitul la ⁸/₂₀ Aprilie prin 685,969 voturi, fiind și 224 contra, proclamase pe *A. S. Principele Carol de Hohenzollern*, votază decisiunea următoare:

«In considerațiunea deferenței ce datorază
«Inaltei Porți și puterilor garante, Adunarea interpretă fidelă a voinții naționale necurmată
«și afirmată cu atâta tărie de divanurile ad-hoc, de toate Adunările ulterioare și acum în urmă de corpurile legiuitoare, precum și de plebiscitul de la 2—8 Aprilie;

«Declară pentru ultima oră, înaintea lui Dumnezeu și înaintea omenilor, că voința noastră mutată a principatelor unite, este de a rămâne
«pururea aceia ce sunt, o Romanie una și nedespărțită, sub domnia ereditară a unui Prințipe strein, luat dintr'una din familiile suverane ale occidentului și că Principele ereditar al României este, Principele Carol Ludovic de Hohenzollern-Sigmaringen, pe care Adunarea la rândul său, îl proclamă sub numele de Carol I.¹

¹ D. Sturza. *Introducerea la 30 ani de domnie p. XXI*

Mulțumită dibăcii lui I. C. Brătianu, Principele Carol I sosește la ^{8/20} Maiu 1866 în Turnu-Severin, de unde dă Locotenentei domnești, următoarea telegramă:

«Punând piciorul pe pământul României, noua mea patrie, mă grăbesc a exprima membrilor Locotenentei domnești simțimintele cele mai sincere. Fericit că Mă aflu în mijlocul națiunii care M'a onorat cu încrederea sa, adresez înaintea de toate, rugăciunile Mele Cerului pentru ca să-Mi ajute a împlini cu demnitate marea și frumoasă misiune, ce providenția Mi a impus.»¹

La 16 Iunie 1866, adunarea legiuitoare începe desbateră proiectului de constituțiune și la 30 ale aceleași luni, Măria Sa Domnul, după ce subscie Constituțiunea în fața adunării, depune următorul jurământ:

«Jur de a păzi constituțiunea și legile poporului Român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului». Carol.²

¹ Spre fericirea țării, Cerul a ascultat rugăciunea.

² D. Sturza. *Introducerea la 30 ani de domnie* p. XXI—XXII.

³ Ibidem p. XXI—XXII.

Astfel poporul român, recunoscându-și se *vechiul obicei*, vazu realizate dorințele lui așa de solid cristalisate de divanurile Ad-hoc, în cât ori-ce s'ar zice despre aplicarea constituțiunii, ea având temelie solidă¹ poate să suporte ori-ce modificări necesare, ce s'ar construi pe ele.

Pentru a termina această mică descriere trebuie să constatăm adevărul celor spuse², că poporul român fu rezămislit pentru o nouă și spornică viață la 1821, renăscu la 1848, fu botezat la 1857 și 1866 în vechiurile lui obiceiuri și acum trăiește și lucrează aproape ca popoarele cari trăesc, în progres, cu mult mai înainte de el.

Resumând, constatăm că dreptul de reprezentare a existat de la colonizarea Daciei de către Traian până la trimiterea domnilor direct de către pörtă, adecă până la domnia fanariotilor, când încă unele orașe aveau dreptul de a'și alege în fie-care an, *părgari și Județul seu Soltuzn*. A reînceput a se aplica numai pen-

¹ Pentru explicarea acestei comparațiuni — *temelia solidă* — dăm la finele acestui capitol, în traducere, prefața de Henri Taine la: *Les origines de la France Contemporaine*.

² B. P. Hasden. *Sarcasm și Ideal*. Noi în 1892 p. 36.

tru boierii cu regulamentul organic, s'a executat în ore-care limită și de cele lalte clase sociale pentru divanurile ad-hoc și s'a aplicat în actuala formă modernă, cu ore-carî restricțiunii de la 1866 până la 1884, când unele restricțiuni au fost desființate.

Prefația la: *Les origines de la France Contemporaine*

La 1849, având 21 de ani, eram alegetor și foarte nedemnit; fiindcă aveam să numesc 15 sau 20 de deputați, ba și mai mult, conform obiceiului francez trebuia nu numai să aleg persoanele, dar să și hotărâsc între diferite teorii.

Mi se propunea de a fi regalist sau republican, democrat sau conservator, socialist sau bonapartist; și eu nu eram nimic din toate astea, chiar nimic de tot, și câte odată gândiam cu invidie la atâta lume convinsă, care avea norocul să fie ceva. Dupe ce ascultai doctrinele, m'am convins că în spiritul meu era o lipsă.

Motive foarte valabile pentru alții, pentru mine nu erau de loc îndestulătoare; nu puteam primi ideea că în politică, te poți decide dupe preferințe personale.

Observațiunile mele mă fac să văd, că cei convinși construiesc o constituție ca pe o casă, dupe planul cel mai frumos, cel mai nou sau cel mai simplu; și creau în studiu tot felul de planuri: palat de nobil, casă de burghez, locuință pentru lucrători, cazarmă militară, salantere comuniste, și chiar adăpost pentru selbatici.

Fie-care zicea despre modelul său: «Iată adevărata locuință a omului, singura pe care un om de bun simț poate s'o locuiască».

Dupe mine, argumentul era slab; gusturile personale nu mi păreau o autoritate suficientă. Mi se părea că o casă nu trebuie construită pentru arhitect, nici pentru ea însăși, *dar pentru proprietarul care vrea s'o locuiască.*

A cere avizul proprietarului, a supune poporului francez planurile viitoare sale locuințe, era prea din cale afară înșelătorie sau paradă zadarnică: într'un asemenea caz întrebarea este și răspunsul și de altminteri un asemenea răspuns, dat în libertate, Franța tot nu l'ar putea formula;—zece milioane de ignoranțe nu fac o știință. Un popor poate, cel mult, să spuie forma de guvern care 'i place, dar nu pe aceia de care are trebuință; *numai uzagiul poate să 'i indice forma necesară de guvern; un popor are trebuință de timp pentru a vedea dacă locuința sa politică este comodă, solidă, capabilă de a rezista la intemperii, potrivită cu moravurile sale, cu ocupațiunile sale, caracterul său, curiozităților sale.* Și ca probă, noi n'am fost nici odată mulțumiți de a noastră.

De trei-spre-zece ori în opt-zece de ani am dăruit-o pentru a o reface și de geaba am refăcut-o, fiindcă n'am găsit încă pe aceia care să ne convie. — Dacă alte popoare au fost mai norocoase, dacă în streinătate mai multe case politice sunt solide și rezistă la infinit, asta pornește de acolo că dăsele *au fost construite în mod deosebit și anume: în jurul unui miez masiv din edificiul primitiv s'a tot făcut la reparațiuni, adăogiri, s'a mărît treptat și prin diverse încercări casa s'a format dupe trebuințele locuitorilor săi.* Nici una n'a fost construită de odată, dupe un plan nou alcătuit numai cu raționamente.

Poate că s'o putea și alt-fel, dar atunci trebuiește să constatăm că invențiunea subită a unei noi constituțiuni, potrivită, durabilă, trece peste puterile omenești.

Dupe matură gândire m'am convins că dacă ar fi să descoperim constituția care ne trebuie, va trebui să urmărim alto căi decât cele cunoscute. În adevăr, este vorba de a o descoperi, dacă cumva ea există, dar nu să o punem la vot. În astă pri-

vință, preferințele noastre ar fi absolut inutile; — *natura și istoria au ales dinainte, pentru noi; — noi trebuie să ne supunem lor, căci ele nu se vor supune la poftele noastre.* Forma socială și politică în care un popor poate să intre și să rămână, nu este lăsată la arbitrarul lui, ci determinată de caracterul lui, *de trecutul lui.*

Constituțiunea trebuie să se adopteze perfect la organismul în care ea se aplică, altminteri va cădea și va cădea în buclă. Din astă cauză nu vom găsi pe a noastră decât studiindu-ne pe noi înși-ne și cu cât ne vom cunoște mai bine cu atât vom pricepe mai mult ce ne trebuie. Va trebui deci să returnăm metodele întrebuintate și să ne figurăm națiunea înainte de a redigea constituțiunea. Fără îndoială, prima operație va fi mult mai lungă și mai dificilă decât cea de a doua.

Cât timp, câte studii, câte observațiuni rectificate una prin alta, câte cercetări în trecut ca și în prezent, în toate direcțiunile gândirii și acțiunii, ce muncă multiplă și colosală, pentru a ajunge la ideea exactă și completă despre un mare popor care a trăit viață de popor și trăiește încă.

Este foarte greu, dar este singurul mijloc de a nu cădea în greșeli și 'mi am promis, ca cel puțin pentru mine să nu 'mi fac nici o opinie politică, înainte de a ști ce este Franța.

Ce este Franța contemporană? Pentru a răspunde la astă chestiune trebuie să știm cum s'a făcut ea, sau și mai bine, să asistăm la facerea ei.

Obiectul dreptului constituțional

Partea fundamentală a dreptului public¹ este dreptul constituțional al cărui obiect este, de a determina: 1° Forma statului, 2° Forma și organele de guvernament, 3° Limitele dreptului statului² sau, de a organiza exercițiul suveranității, ori cu alte cuvinte: Organizarea guvernului prin crearea și regularea atribuțiunilor puterilor publice și stabilirea garanțiilor individuale, pentru conservarea libertăților indivizilor.³

Aceste norme s'au așezat fie prin obiceiul moștenit, ca în Anglitera—implicit—, fie prin constituțiuni scrise—explicit—pentru că se susține în veacul trecut, că legea scrisă este superioară obiceiului, că noul constituțiuni resu-

¹ Organizarea și funcționarea puterilor publice, raporturile dintre indivizi și stat, oameni considerați ca membrii ai societății.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 1.

³ C. Dissescu. *Cursul de drept public roman* p. 300. Félix. Moreaux *Droit Constitutionnel* p. 1.

mau aspirațiunile suveranității poporului și că în fine constituțiunile scrise, înlesneau mijlocul unei educațiuni politice.

Încă o cauză care a militat pentru constituțiunile scrise este și aceea că legile constituționale, prin natura lor intimă și forța obligatorie, diferă de cele ordinare și sunt cunoscute sub de numirea de legi *fondamentale*, ca unele ce sunt acte inițiale ale suveranității naționale, pe când cele ordinare nu sunt de cât consecință și urmarea lor.¹

De aci și *imutabilitatea* juridică a legilor constituționale, pentru a căror schimbare, de orice nimica în omenire nu e perfect ci perfectibil, se cere ca întreaga țară să o voiască. Princip ce se aplică prin admiterea în trei rânduri consecutive, de către reprezentanții ordinari, a schimbărilor propuse² și apoi, votarea lor cu două treimi, de reprezentanți speciali, aleși pentru discutarea lor. În Englitera neexistând constituțiunea scrisă, afară numai de câte-va acte³ legile ordinare și constituționale sunt egale și

¹ Vattel. *Le droit des gens*. Curt. 1 Cap. III.

² Constituțiunea română art. 128.

³ Cele mai principale sunt: *Marea Chartă* și *Confirmațiunile ulterioare*, *Petition of right*, *Bill of rights*. *Act of Settlement din 1700* și tratatele de unire a Scoției, Irlandei și Engliterei.

ori când se pot discuta și schimba. În constituțiunile scrise însă, s'a prevăzut separațiunea puterii legiuitoare ordinare de aceea a puterii constituante, afară de câte-va, de ex: constituțiunea Prusiană¹; Italiană—Statutul care-i servește și astăzi de constituțiune. — Sistemul englez poate fi bun numai acolo unde obiceiul, ca la englezii, e foarte înrădăcinat și unde controlul 'l are opinia publică, care dupe cum zicea Voltaire, e *Regina Lumii*. În statele însă, unde spiritul e mobil, inpetuos și doritor de cea mai mare sumă de progres în cel mai scurt timp, sistemul român și a celor l'alte state, care separă puterile legiuitoare de constituantă, este absolut necesar, alt-fel s'ar întâmpla ca chiar forma statului să fie schimbată.

Legile constituționale nu pot în aceste state fi modificate prin legi ordinare și atunci când acest fapt se întâmplă, există sancțiunea: votul de blam, căderea guvernului. La Americani însă prin o interpretare dată textului constituțiunei, art. 3 secț. 2 cl. 1, puterea judecătorească refusă a aplica legile ordinare, cari ar fi anti-constituționale.

¹ Constituția Prusiană din 31 Ianuarie 1850, art. 107.

Separatiunea puterilor

Existența statului se manifestă prin funcționarii săi, cari, în baza suveranității națiunii, primesc puterile de la națiune (art. 31 din constituțiune).

Toți funcționarii se împart în diferite puteri, numite ast-fel din cauza dreptului ce ele au de a comanda indivizilor, cari trebuie să li se supună; iar pentru a fixa sfera de acțiune a fiecărei puteri și a le asigura exercițiul regulat, este necesitate ca fie-care să fie pe cât posibil independentă una de alta, de aci *separațiunea puterilor*. Principiu ce unele constituțiuni¹ le au înscris în mod expres, altele² organizând atribuțiunile acestor puteri, implicitamente l-au admis.

Cei dintâi cari au precizat acest principiu

¹ Félix Moreau. *Précis élémentaire de droit constitutionnel* p. 14, nota 1. Belgia, Brasila, Chili, Danemarca, Grecia, Hamburg, Mexic, Romania, Salvador, Serbia

² Ibidem. Colombia, Statele-Unite, Haïti, Norvegia, Țările de jos, Prusia, Elveția (Cantónele Argovia, Berna, Geneva, Soleur).

al separării puterilor, au fost Francesii, cari prin declarațiunea drepturilor omului, l'considerau ca esențial³ și Montesquieu fu acel care defini teoria, care de și combătută⁴ este generalmente admisă astăzi.

«Intr'un stat sunt trei feluri de puteri: Puterea legislativă, puterea executorie a lucrurilor cari depind de dreptul ginților și puterea «esecutivă a lucrurilor cari depind de dreptul «civil. Prin prima, prințul sau magistratul face «legi pentru un timp determinat, sau pentru «tot-d'auna și corige sau abrogă pe acelea făcute. Prin a doua, face resboi sau pace, trimite «ambasadori, stabilește siguranța, previne invaziile. Prin a treia, pedepsește crimele și judecă diferendele între particulari.»

Aceste trei puteri trebuie să aibă conducători independenți, unul de altul, pentru că:

1. Libertatea politică nu poate exista de cât cu guvernele moderate, cu acelea cari nu abu-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 279: nota. 1. Art. 16. Orî-ce societate, în care garanția drepturilor nu e asigurată nici separatiunea puterilor bine determinată, nu are constituțiune.

² Woodrow Wilson. *Congresional government, at study in American politics*, Ediția 6 Boston 1890 p. 2, 284, 290.

³ Montesquieu, *Esprit de lois* cart. XI cap. VI.

zează de puterea lor, orî vecinica experiență: *că orî-ce om care are puterea, e condus a abuza, a merge pînă la limita ce el concepe, ne probează că prin dispozițiuni, o altă putere trebuie să le oprîscă puterea lor.*¹

2. Numai separațiunea puterilor poate să asigure respectul și sigura aplicațiune a legilor. Dacă puterea care face legile, le ar putea și executa, nu ar mai fi libertate, pentru că s'ar putea face legi tiranice, cari tiranic ar fi aplicate și puterea judecătorească putînd face legi, ar judeca după plac. Totul ar fi pierdut, dacă același om, sau același corp ar executa cele trei puteri: a face legi, a executa rezoluțiunile politice și a judeca crimele și diferendele dintre particulari² nici un control nu ar mai putea exista și prin urmare, despotismul, pe care istoria 'l arată a fi regim de decadență³ ar trona.

În această chiar și școala lui J. I. Rousseau este de acord cu aceea a lui Montesquieu⁴ de și plecate din alte considerante. Principiul se-

¹ Esprit de lois cart. XI cap. IV.

² Ibidem cart. XI cap. VI.

³ Félix Moreau. *Op. citat* p. 9.

⁴ Anlard *Recueil des actes du comité du salut public* t. I p. LXVI; Kovalevsky. *Les origines de la démocratie contemporaine* t. I p. 614.

parării nu poate fi absolut, o corelațiune trebuie să existe între puteri, însă una trebuie să aibă preponderența asupra celor alte: aceasta e puterea legiuitoare¹. Ea are controlul asupra puterilor executive și asupra celei judecătorești, ale cărei decisiuni, când sunt contrarii spiritului legii, le dă interpretarea necesară și mai ales adunarea deputaților este puterea dirigiuitoare, pentru că ținînd în mîna sa budgetul, pôte opri acțiunea tuturilor puterilor și tuturilor funcțiunilor. Această mare putere a puterii legiuitoare, e ore cum stînjinită prin numirea de titulari diverși și independenți ai celor lalte puteri. Totul însă e asimilat gradului de independență al poporului, așa de exemplu, pe când Englezii caută să limiteze puterile puterii executive, Americanii din contră vor să limiteze puterile legislative.²

La români credem că necesitatea ar fi, să se limiteze puterile executivei, mai ales în dreptul de disolvare, din cauză că judecata u-nuia, orî-cât de inteligent, nu poate fi mai bună de cît a mai multora la un loc.

¹ Prévost-Paradol. *La France nouvelle* p. 92.

² Thorpe *Recent Constitution—making in the United States* (*Publication of the American Academy of political Science* No. 32) p. 16.

Puterea Legiuitóre

Art. 32 din Constituțiunea română, spune:

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și representațiunea națională.

Representațiunea națională se împarte în două adunări:

Senatul și adunarea deputaților.

Orice lege cere învoirea a câtor trele ramuri ale puterii legiuitóre.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii Regale de cât dupe ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor Adunări.

Acest articol fu votat în ședința din 25 Iunie 1866¹. Cu această ocaziune, susținătorii² siste-

¹ A. Pencovici. *Desbaterile Adunării Constituante din 1866*, p. 184-209.

² Ibidem *Aristide Pascal* — raportor; — N. Blaremborg; M. Costachi; A. Goleșcu.

mului bicameral, reușiră a înființa Senatul, contra acelor care susțineau sistemul unicameral.¹

Motivele care au militat la aprobarea sistemului bicameral în 1866, au fost:

Înlăturarea precipitării în debateri și a surprinderilor puterii ministeriale;

Înlăturarea omnipotenței unei singure adunări, care nefiind contra-balanțiată de altă adunare, ar putea ajunge la despotism;

Ajungerea mai lesne la prestigiul necesar legilor, prin discuțiunea lor repetată de către reprezentanții tuturor claselor și intereselor din societate;

Înlăturarea pericolului expansiunii, inerent caracterului ardent și pasionat al românilor ca al tuturor popoarelor meridionale.²

Moderarea mișcării legislative și a reviziunii Constituțiunii, maturitatea discuțiilor, împedecarea revoluțiunilor³ și în fine experiența statelor din Occident, presiunea morală a Europei

¹ A. Pencovici. *Desbaterile adunării constituante din 1866*, P. Cernătescu și chiar d-nu N. Ionescu; iar propunătorii amendamentului fiind: P. Cernătescu, Turnavitu, Lăteș, Măldărescu, Lupășcu, Negulescu, A. Theohari.

² Ibidem p. 26-27. *Raportul d-lui A. Pascal*.

³ Ibidem p. 195-202. *Discursul N. Blaremborg*.

și necesitatea unirii tuturilor, pentru binele comun.¹

Originea sistemului bicameral o găsim la Englezi, datând chiar cu localuri separate de la 1351² și la 1377 camera Comunelor și alege președinte sub numele de *Speaker*³, iar în 1407 se recunosc numai camerii Comunelor dreptul de a consimți impositul.⁴

Instituțiunea bicamerală, produs historic, fu considerată de la al XVIII-lea secol ca un element necesar liberului guvern reprezentativ, pe care englezii îl practică în Europa și care împreună cu alte instituții făcu înconjurul Occidentului.

Necesitățile, la cari sistemul bicameral răspund, ar fi:

Trebuința de a se da o a doua reprezentare unei aristocrații care exista în națiune⁵, sau de-

¹ A. Pencovici *Desbaterile adunării constituante din 1866*, p. 206—208, discursul A. Golescu.

² Stubbs. *Constitutional History* No. 749.

³ Ibidem „ No. 758 *Speaker*, sau *Orator*.

La origine, principala sa funcțiune era de a transmite în public, Regelui, deliberațiunile camerii Comunelor.

⁴ Ibidem „ No. 691.

⁵ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 64.

cisiunea în comun a statelor federative¹ sau în fine reprezentarea muncii și a capitalului.²

În statele unitare și egalitare însă, unde nu e de cât o singură suveranitate, unde cetățenii sunt egali în drept, aceste trebuințe nu pot justifica înființarea sistemului bicameral; alta e utilitatea care apare pe tot locul, unde există guvernul reprezentativ.

1. Slăbirea puterii legiuitoare care este imensă. În adevăr, puterea legiuitoare ar putea face legi după plac asupra funcționării celor l-alte puteri și în ori-ce materie care nu e înscrisă în constituțiune. Cu pierderea însă a unității, perde și această forță, ambele adunări putând împedeca asemenea porniri.

«Necesitatea a două camere, a devenit o axiomă a științei politice, ea e întemeiată pe credința că, tendința înăscută a ori-cărei adunări de a deveni prematură, tiranică și coruptă, trebuie reprimată prin existența unei alte camere, egală în autoritate³» și apoi nici o adunare de

¹ Rüttimann. *Das Nordamerikanische Bundesstaatsrecht, verglichen mit den politischen Einrichtungen der Schweiz* § 109.

² Jenks. *The government of Victoria (Australia)* London 1891 p. 379.

³ Bryce. *The American Commonwealth* T. I p. 461.

omeni, nu pôte nici chiar temporar, a face să predomine *sic-volo*—aşa vréu—fără a cere consimțământul nimenui altu.¹

2. Puterea legislativă și aceea esecutivă fiind, în ore-care măsură distincte și independente, conflictele între ele sunt tot-d'auna posibile. Pericolul este ca conflictul să nu degenereze într-o luptă continuă și violentă, a nu ajunge în definitiv la lovitura de stat. Generalmente, conflictul se întâmplă într-una din adunări și puterea esecutivă, atunci cea l-altă adunare va servi ca obstacol la duelul de mörte întreprins servind într'un mod util de arbitru. In caz însă când conflictul s'ar naște între ambele camere și puterea esecutivă, există siguranță că dreptatea e de partea camerilor și acțiunea lor va fi invincibilă, pentru binele țării.²

3. Sistemul bicameral mai are marele avantaj de remedia erorilor și entuziasmului deunător buneii stări a statului, entusiam ce un bun orator 'l pôte provoca, sau care pôte fi rezultatul unei neraționate încredere a poporului în sine.³

¹ John-Stuart Mill *Le gouvernement représentatif* p. 313.

² A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 68.

³ Exemplul înverșunării rășboinice a Grecilor.

Greșelile devin ireparabile pentru ore-care timp și nu se pot repara de cât în detrimentul demnității și considerațiunei ce adunarea trebuie să aibă. Când există două camere, se pôte crede, că timpul care fatalmente desparte debaterile, va proba greșelile ce ar resulta și legea votată de o adunare, va rămâne în cartónele celei l'alte, fără ca șeful statului să se fi opus direct, și ast-fel să pótă fi presupus tiran și în fine:

4. Când tötă lumea civilisată găsește perfect acest sistem, când țările unde sistemul unicameral există, nu s'au distins, ar fi a zice că toți greșesc afară de puținii susținători ai sistemului unicameral și filosofia popórelor prin proverbe, susține contrariu.

Susținătorii sistemului unicameral cred că:— în România—nu există cauzele cari au creat a doua cameră ca în Englitera; că senatul Frances s'a arătat servil cu Napoleon I; că șeful statului pôte să împedice erorile cu dreptul său de *veto*—Disolvarea—¹; că formele sacramentale nu sunt necesari în constituțiune; că sistemul bicameral ar

¹ A. Pencovici. *Dezbaterile adunării constituante din 1866* p. 184—187 discursul P. Cernătescu.

aduce vrajba între clasele societății, ar schimba vechiul rost, când erea numai o adunare; că în fine, așa a fost dorința marilor adunări premordiale—divanurile ad-hoc.—etc.¹ Aiurea—Francia—lupta contra restabilirii aristocrației; trecutul: că numai o singură adunare condusesese reformele revoluțiunii, trebuia dar să i se lase aceeași unitate²—necesitatea opunerii forței președintelui ales de națiune, a unei forțe puternică legislativă³, au fost adevăratele motive cari au făcut a se vota în 1791 și 1848 o singură adunare, totuși argumentarea e următoarea:

1. Intr'o țară, unde nu există aristocrație ci numai suveranitatea națională, una și indivizibilă, nu poate exista de cât o reprezentațiune, aceea a suveranității naționale; legea fiind expresiunea voinții naționale asupra unui obiect determinat la un moment dat, puterea legislativă trebuie să fie organizată pentru a o preciza, printr'o singură adunare, spre a nu exista două expresiuni contradictorii.

Aceste considerante însă sunt foarte slabe, de

¹ A. Pencovici. *Dezbaterile adunării constituante din 1866* p. 187—194 discursul d-lui N. Ionescu.

² Touret. *Archives parlementaire française* p. 580.

³ De Tocqueville. *Souvenirs*. Paris 1893 p. 269, 270.

ore-ce adunările, una sau două, au originea lor, în puterea suveranității poporului, și legea fiind expresiunea voinții națiunii suverane, nu poate fi făcută de cât de delegații ei, în două adunări, cari controlându-se, împiedică erorile și abuzurile.

2. Două adunări, vor avea de rezultat ca legile să nu se voteze de cât foarte încet și poate de loc, țara va pierde stând pe loc, ar fi în tocmăi ca o căruță trasă de un cal înainte și de altul înapoi, în sens opus.¹

Fapt necontestabil că votarea se va face încet, însă profitabil țării, de ore-ce prin nevoțarea unui proiect de lege în mod pripit, se face lumină din discuțiuni și opinia publică are timpul a spune, dacă inovațiile au asentimentul ei.

Compunerea adunărilor

Constituțiunea română prin art. 57—66 și 67—81 înscrie modul compunerii adunării deputaților și senatului, acesta pentru a pune stavilă modificărilor ce luptele politice ar putea să facă.

Total ar putea fi schimbat dacă fie-care par-

¹ Story. *Commentaries* § 527 (Franklin).

tid ar putea pe rând, să modifice compunerea adunărilor, nimic nu ar mai fi stabil și rezultatul ar fi desastros.

Exemplele abundă. Intre altele, d. Naquet¹ zicea: «Dacă în 1848, Adunarea constituantă ar fi avut bunul spirit de a introduce legea electorală în constituțiune, legea criminală din 31 Mai 1850 nu ar fi putut nici o dată să fie votată».

Constituantul român de la 1866, după îndemnul comitetului delegaților însărcinat cu examinarea proiectului de constituțiune, prin raportorul său, înscrie în constituțiune principiile legii electorale²: — *electoratu, eligibilitatea, proporționalitatea, reînnoirea adunărilor* —, iar modul alegerii, secretul votului, incapacitățile, indemnitatea, le înscrie în legea electorală. Constituantul din 1884, menține aceleași norme.

Pentru a putea exercita dreptul de alegător, constituțiunea revizuită în 1884, cere românilor cari au îndeplinit 21 de ani și nu sunt incapabili sau nedemni, să aibă un venit funciar

¹ *Journal officiel* din 16 Martie 1894, *debaterile parlamentare franceze* p. 529.

² A. Pencovică. *Debaterile adunării constituanțe din 1866, raportul d-lui A. Pascal* p. 30.

rural sau urban de cel puțin 1200 lei — colegiul I pentru adunarea deputaților —, sau 2000 lei cu 7 dispense pentru cultura intelectuală — colegiul I de senat —, sau să plătescă către stat o dare anuală de cel puțin 20, lei fiind dispensați pentru cultura intelectuală, patru categorii — colegiul al II de cameră —, ori să aibă un venit funciar rural sau urban până la 800 lei, cu dispensă pentru comercianți și industriași, patentarii clasa I și II-a și șese dispense pentru cultură intelectuală, — colegiul II de senat —, sau în fine, ne fiind înscriși aiurea, să plătescă o dare ori-cât de mică, dar acestia să voteze prin delegație dacă nu au un venit rural de cel puțin 300 lei și nu știu ceti și scri, cu două dispense, pentru cultura intelectuală și agricolă, — colegiul al III-a pentru cameră. —

Împărțirea în colegii electorale, dupe cum se constată din această scurtă expunere, nu e bazată numai pe necesitatea putinței votărei, cum este în țările unde sufragiul universal este principiul reprezentărei, ci mai mult pe dreptul de proprietate, pe cultura intelectuală și cultura agricolă.

Acastă împărțire erea și mai restrictivă în constituțiunea de la 1866, unde marii proprietari rurali, aveau și mai multe drepturi.

Motivul a fost și există încă: *Vechiul obicei*. Cum în vechime numai acei ce aveau ceva de păstrat¹—și cari credem noi, ereau totă țara, toți fiind cultivatori—se întruneau pentru a'și alege șefii cari să le păzescă avutul, așa în present, plecând de la acest princip, că acel cu mai mare proprietate are mai mult interes pentru a fi bine reprezentat, avea și mai mare drept.

Cu toate că suntem de părere, că dorul de moșie lăgă mai mult pe proprietar de buna conducere a treburilor publice, cu toate că până în 1885 chiar în libera Angliteră se cerea pentru eligibil, a poseda în comitat o *freehold*², totuși credem, că, dacă *a fi alegător e un drept, nu o funcțiune socială*, aceste distincțiuni, nu mai pot exista.

Astăzi aceea ce trebuie susținut, este instrucțiunea, nu vorbim de educațiune care nu se poate protege și care poate din această cauză, sau pentru că fie-care dorește mai mult de cât poate, voină să imite popoarele, pe cari înlesnirea comunicațiunilor 'i le facilitează, este atât de decăzută; dar instrucțiunea propriu zis, cultura intelectuală.

¹ Mai sus p. 34.

² Bryce. *American Commonwealth*, p. 188, (posesiune liberă).

Ea e singura armă de luptă în viață și timpul—marele maestru—cu siguranță că va forma și educațiunea, pe care cu regret constăm am pierdut-o, dacă nu de tot, totuși în mare parte, de și numai prin ea se pot forma caracterele forte, cu cari România se mândrea odinioară și cari sunt atât de necesari ori-cărei țări și mai ales României, intrată de curând în concertul statelor civilizate.

De aceea am fost și vom fi pentru un singur colegiu, însă în care nu vor lua parte, de cât acei ce pot, cel puțin ceti.¹

Eligibilitatea urmează același principiu: apărarea proprietății, cu dispense pentru cultura intelectuală și vârstea de 25 ani pentru deputați, 40 pentru senatori, precum și domiciliul în România.

Toți comentatorii explic vârstea de 25 ani pentru deputați, ca necesară unei maturități de spirit și unei experiențe indelungate, iar pentru senatori 40 de ani, pentru a forma un senat, în sensul primitiv al cuvântului: Consiliul

¹ John-Stuart Mill *Le gouvernement représentatif* p. 216. *Consider totalmente inadmisibil, ca o persoană să participe la vot, fără a ști să citească, să scrie și adăog, fără a ști primele reguli ale aritmeticii.*

bătrânilor (cari și la Români a existat, de acolo cuvântul «Bătrânii satului» «Ochii vechii») pentru ca adunarea deputaților să fie gândirea sau alt-fel zis, *imaginația țării*, sentimentul popular și senatul: *recea rațiune*, sentimentul omienilor publice, cari prin experiență vor putea să împingă moliciunea camerei populare, sau să-i înfrângă pornirile. Constituțiunea franceză din 5 fructidor anul III prin art. 83, cerea ca senatorii, să fie de 40 ani, însurați sau văduvi și în unele state (Delaware) pe lângă vârstă trebuia să aibă în *freehold* o proprietate funciară de 200 acre¹ sau o avere reală ori personală de o valoare de 1000 livre.²

Proportionalitatea în constituțiunea română, nu e bazată pe numărul alegătorilor dintr'un colegiu în raport cu alt colegiu, afară de colegiul I de cameră și al III, unde are un mic început, ci baza acestui principiu este importanța orașelor și trebuie să o spunem, influența cutărui sau cutărui membru al adunărilor constituante. Adevărata proporționalitate trebuie

¹ Acre în Anglia valorează vr'o 4050 metrii pătrați sau 40 și $\frac{1}{2}$ arii.

² Bryce. *American Commonwealth* p. 462.

să fie bazată pe numărul alegătorilor, numai atunci acest principiu foarte just în regimul reprezentativ, unde suveranitatea indivizibilă este aceea ce se delegă, va putea exista fiind dată în mod egal.

Reînnoirea adunărilor art. 66 din constituțiune spune că: Membrii adunării deputaților sunt aleși pentru patru ani.

Principiul temporității, este cerut chiar de acela al suveranității care, dacă s'ar delega în infinit, ar fi ca poporul să abdice de la cel mai sacru al lui drept, iar reprezentanții să-și uite responsabilitatea și datoria conferințelor libere și publice cu alegătorii, conferințe necesare în regimul reprezentativ.¹ Dar temporitatea are desavantagiul întreruperii ideilor; împiedică experiența care nu se poate dobândi de cât în cameră, ori cât de învățat ar fi cineva, de afară nu o aduce² și oprește spiritul de urmare, precum și independența. De aceea, conservând delegațiunea temporară, suntem de părere c'ar trebui să se introducă reînnoirea parțială³ din doi

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif* p. 286.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 677.

³ Paul Lafitte. *Le suffrage universel* p. 195—214, *Lettres d'un parlementaire* p. 71—80.

în doi ani de exemplu, a jumătății numărului reprezentanților — deputații — fie-cărui colegiu districtual.

În acest caz, proiectele discutate în secțiuni ar avea urmare, tradițiunile se vor conserva mai ușor, camera ar avea mai multă unitate în idei, o educație particulară și profesională și prin înființarea comisiunei permanente, permisă de art. 130 din constituțiune al. 3, se va împedea abuzul inițiativei parlamentare. Apoi în drept, adunarea ar deveni o ființă juridică perpetuă, pentru că vechia majoritate s'ar transforma progresiv prin afluența succesivelor curente. Admiterea nu ar fi o inovațiune. Constituțiunea română a introdus-o pentru senat prin art. 78, de ce nu s'ar admite și pentru cameră? Pentru că, orî sistemul senatului e bun și trebuie admis și pentru cameră, orî e rău și trebuie înlăturat.¹

Senatul are, susțin acei cari combat reînnoirea parțială a camerei², ca principală funcțiune de a exersa puterea legiuitore și de a face să simtă o influență moderatrice, pe când camera, pe lângă

¹ *Revue politique et parlementaire* Septembrie 1895 p. 461. studiu asupra alegerii senatorilor de Léon Duguit.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 679.

legiferare, decizând de sorta ministerelor, orientază în guvernul parlamentar, politica și această orientare, trebuie însă-și să o primască periodic de la țara întreagă, prin alegeri generale, cari sunt marele și adevăratul resort al guvernului parlamentar, adăogând că, de s'ar admite reînnoirea parțială, s'ar produce prea des disolvările.

Noi credem că argumentarea e eronată. Cum? Senatul nu poate și el orienta politica, decizând de sorta ministerelor? și apoi prin reînnoirea parțială, nu totă țara se pronunță alegând numai pe jumătate numărul deputaților ca la alegerile generale?

Disolvările? Dar ele se produc foarte des chiar cu reînnoirea integrală!

Ne văzând nici un argument temeinic, noi susținem necesitatea reînnoirii parțiale, care va pune în contact mai continuu pe aleșii cu alegătorii și va fi, credem, o măsură contra candidaturilor oficiale.

Pentru că vorbirăm de comisiunea prevăzută de art. 130 al. 3 din constituțiune, credem că înființarea ei ar fi absolut necesară. Înființare care s'a și votat de senatul român la 7 Aprilie 1886, iar camera deputaților discutând-o în

secțiunii a ales delegați, cari la 7 Iunie 1886 au ales raportor pe d-nu Em. M. Porumbaru, însă legea nevenind înaintea camerei, proiectul votat de senat a ramas în cartónele adunării deputaților.

Adevărul nu reese de cât încet și cu timpul așa e și cu acela că, o adunare numerosă e inpropie a face bine legile. Nu toți cari o compun și cari au legitima dorință de a 'și spune cuvântul lor, sunt capabili de legiferare. Numai acei cari s'au consacrat studiului diferitelor ramuri, pot cu mai multă certitudine, distinge folósele unei legi. Fie care articol al legii, trebuie făcut cu cea mai exactă percepțiune și prevedere a efectului său asupra tuturilor celor lalte articole, așa ca legea odată complectă, să pótă fi încadrată în totalitatea legilor preexistente¹ și imposibilitatea în care un corp numeros se găsește — același motiv puternic, care explică delegarea exercițiului suveranității —, impune formarea unei comisiuni permanente specială, care să se pronunțe asupra orî-cărui proiect de lege, fie el din inițiativa puterii esecutive, fie din al puterii legiuitóre.

Acéastă comisiune, compusă din diferite spe-

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement representatif* p. 127.

cialități: savanți, juriști, militari, ingineri, agricultori, industriali, artiști, financiari, comercianți etc., se va ocupa, nu cum dice art citat cu elaborarea, de óre-ce ar fi în contradicție cu constituțiunea — art. 32 și 33 — ci cu cercetarea orî-cărui proiect de lege, de regulament și de administrațiune.

Cu modul acesta legile s'ar vota țindu-se séma de legile existente și de obiceiurile țării, anomalii ca acele din codul civil în contradicție cu Constituțiunea și cu obiceiurile țării nu ar mai exista și țara ar câștiga; regulamente cari schimb aprópe economia legii, ca acela telegrafo-postal, nu s'ar mai întâmpla.

Să nu se dică că se atinge puterea legiuitóre, nu; pentru că fie-care membru al ei are dreptul de amendament — art. 48 — și adunările cunoscând și părerile ómenilor speciali, se vor pronunța în cea mai deplină cunoștință de cauză.

Comisiunea permanentă ar reprezenta inteligența țării și adunările voința ei.

Proiectele revădute de ea, vor fi discutate de adunări și amendate, sau amendamentele ce s'ar produce, 'i ar fi transmise pentru a se pronunța.

Se va vota mai încet o lege, da, dar va fi o lege bună, care nu va mai necesita schimbarea ei la schimbarea guvernelor.

Și pentru mai bună siguranță, comisiunea se va reînoui după un timp determinat și dacă nu-și va face datoria va fi revocabilă dupe cererea Camerilor, iar dacă se va constata că un membru nu e capabil, i-se va cere depărtarea, cum se face și cu judecătorii inamovibili, sau în fine se va găsi un alt sistem, destul numai că numirea ei se impune.

Senatul.

Organisarea senatului român este aproape aceeași cu a adunării deputaților, micile diferențe: vârsta de 40 ani și censul — venitul anual de 9400 lei — nu-i dă puterea unei judecăți profundă a experienței; de aceea noi credem că, menținându-se principiul electivității, ar trebui ca senatul să fie camera omienilor de stat, pe când adunarea deputaților este camera poporului; ar trebui ca principiul dupe care se va constitui senatul, să fie acela care a servit de basă senatului roman, cel mai prudent și prevădător corp care a administrat când-va afacerile publice, pentru că prin știință și educațiune

specială, remedia defectele adunării democratice, cari aveau defectele publicului însuși.¹ Defectele publicului dispar, sau sunt ameliorate în grupările sociale, pentru că numai ele formază organele corpului națiunii; individul e ca celula care continuu se reînnoește,² la ele trebuie dar să facem apel pentru formarea senatului, care pe lângă experiență și moderațiune, va avea și forță impulsivă³ pe care 'i-o va da interesele sociale ce va reprezenta, interese de alt-fel ale națiunii însă-și.

Asemenea idei nu sunt noi, ele au fost de multe ori emise,⁴ și credem că ele vor fi folosite țării.

În cas când aceste păreri ar găsi aderenți, corpul electoral pentru senat s'ar putea compune în fie-care județ:

1. Un delegat al fie-cărui consiliu comunal rural, în proporție de ex. de 1 la 10 consilieri;
2. Un delegat al corpului învățământului rural în aceeași proporție;

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif*, p. 318.

² Paul Laffitte. *Le suffrage universel* p. 130.

³ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif*, p. 319.

⁴ A. Esmein. *Éléments du droit constitutionnel* p. 689, 692, nota 3.

3. Un delegat al corpului profesoral urban în proporție de 1 la 5;
4. Un delegat al corpului profesoral secundar în aceeași proporție;
5. Un delegat al baroului avocaților;
6. Un delegat la 3 membri ai instanțelor judecătorești și unul la doi membri ai Curților de Apel în București, Iași, Craiova și Galați;
7. Un delegat la 20 de preoți de mir;
8. Un delegat al comercianților patentari de clasa I, II și a III, în proporție de 1 la 10 sau 15;¹
9. Un delegat la 3 membri ai camerilor de comerț și industrie;
10. Un delegat din consiliul de administrație al societăților economice și de credit recunoscute de stat;
11. Un delegat la 5 membri din consiliul comunal urban; aceștia toți, împreună cu toți deputații aleși în district și întreg consiliul județian, vor alege câte un senator pentru 2000 de alegători înscrși pe listele electorale pentru cameră.

¹ Înțelegem pentru art. 2, 3, 4 și 8, întreg corpul profesoral și comercial: bărbați și femei.

Universitățile din București și Iași, înalta Curte de Casație și înalta Curte de Compturi, vor alege fie-care câte 2 senatori.

Pentru a fi eligibil va trebui să fie: român, să aibă etatea de 40 ani, să nu fie declarat incapabil sau nedemn, și să fi fost: deputat în trei legislațiuni; membru al academiei române; ministru sau ministru plenipotențiar; sub-secretar de stat; membru la înalta Curte de Casație; președinte de curte; procuror general; consilier de curte sau prim-președinte de tribunal în timp de cinci ani; general ori colonel în rezervă; profesor universitar în timp de doi ani; industrialii, posesorii de fabrici valorând de la 500,000 lei în sus; membrii sinodului; prefecții în timp de zece ani; comercianții, patentarii clasa I^a cari vor fi exercitat douăzeci de ani neîntrerupt comerțul lor; agricultorii a unei suprafețe de 1000 hectare etc.

Dacă ni se va obiecta că suntem pe de o parte radicali, dând dreptul și femeilor, membre a corpului învățământului precum și celui comercial a lua parte la vot, iar pe de alta retrograzi pentru că propunem o altă adunare de cât a poporului, o aristocrație fie chiar a

culturii intelectuale și intereselor generale, vom răspunde:

1. Omenirea a abandonat de mult principiile cari argumentau aservirea femeii, care astăzi nemăritată—viitorul va da dreptul și celei măritate—pöte să posedă avere, interese pecuniare și de afaceri tot așa ca și bărbatul.

Femeea pöte fi învățătoare, profesöră, literată, comerciantă, de ce dar în aceste calități, în care 'i se recunoște egalitatea cu bărbatul, ar avea drepturi mai puține? Dar atunci principiile economiei politice: că indiviđii singuri pot judeca senătos asupra intereselor lor, nu mai pöte sta în picior. Cum? Pöte fi învățătoarea generațiunilor viitoare, în stare de a-și îngriji interesele comerciale, și nu pöte fi capabilă a-și spune părerea asupra mersului necesar generațiunii sale? Și apoi începutul ce propunem, va fi de un mare folos moral pentru femei: acela de a nu mai fi declarată de către lege incapabilă de a avea o opiniune și de a exprima o preferință pentru cele mai mari interese ale genului omenesc.¹ Se va obiecta că femeea va vota ca o mașină dupe ordinul rudelor de sex masculin.

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif*, p. 240.

Ce eröre mare! Ce? Öre nu tot ce femeea *inteligentă* vrea, bărbatul face? Öre astăzi 'i-se mai pöte dice sexul slab? Noi credem că nu, pentru că de și nu ea lucră la realizarea dorințelor și planului ei, nu e mai puțin adevărat că numai dorințele și planurile ei se execută de bărbat.

Femeii și mai mult ca bărbatului trebuie să i se înlesnască toate căile spre cultură, pentru a putea să ajungem mai curând la formarea caracterelor de cari vorbeam;²

2. La învinuirea de retrograđi vom răspunde, că adevărata democrație este aceea în care toate interesele, toate părerile, toate gradele de inteligență vor fi reprezentate pentru a avea egalitatea și imparțialitatea precum și guvernul tuturilor pentru toți.³ Democrația într'o națiune adultă și civilisată nu presupune dreptul de sufragiu personal, ci general tuturilor membrilor națiunii și ca atare și corporațiunilor, cari în cea mai mare parte sunt produs al voturilor individuale, organele ei și cari la o laltă trebuie să concure la reprezentarea generală a senatului, unde rațiunea

¹ Mai sus p. 75.

² John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif*, p. 210.

rece trebuie să predomină și la care scop să pôtă ajunge prin selecțiunea votului cu trei grade ce propunem. Membrii colegiului ce propunem vor fi șefii superiori ai poporului democrat, în spirit, cultură și caracter, pentru că fără o pleiadă de spirite superioare și diriginte și la ocaziune fără *Pericle* ai săi, democrația s'ar desagrega și ar deveni demagogie, iar *Cleonii* poruncitori.

În România votul corporațiunilor e deja organizat; universitățile trimit—spune art. 73 din constituțiune—câte un membru ales de profesorii universității respective. De ce acest drept nu s'ar întinde și la celelalte corporațiuni, pentru a avea în adevăr un senat în sensul propriu al cuvântului? Oare, nu toate concură la progresul țării?

Constituantul din 1866 susține că trebuie să se asigure prerogative onorifice: *proprietății, talentului și inteligenței, serviciilor îndelungi, într'un cuvânt tutulor superiorităților sociale o sferă de acțiune proprie*¹ și raportorul comitetului delegațiilor² împreună cu Ministrul de fi-

¹ A. Pencovici. *Dezbaterile adunării constituante din 1866 p. 195, discursul N. Blaremborg.*

² Ibidem, d. A. Pascali p. 237.

nance¹ susținând dreptul universităților, constituanta li-l recunoște.

Dacă în viitoarea constituantă, ideia noastră va avea susținători, credem că țara va mai face un pas spre progres.

Înainte de a vorbi despre privilegii, drepturile și funcțiunile Camerilor, câte-va cuvinte asupra modului alegerii.

Legea electorală română prevede prin art. 27 până inclusiv 34, mai multe categorii de incompatibilități.

Incompatibilitățile au fost introduse pentru a asigura libertatea reală a alegătorilor în alegerea lor, pentru că acei enumerați pot abuza de autoritatea și puterea ce le este încredințată, iar judecătorii nu pot fi în același timp, legiuitori și reprezentanții puterii judecătorești chemați a aplica decisiunile puterii legiuitoare. Acei cari au interes de puterea executivă, ca furnisori și antreprenori de lucrări, nu pot avea independența necesară unui bun control, iar militarii, dacă ar putea fi legiuitori, ar fi a

¹ A. Pencovici. *Dezbaterile adunării constituante din 1866, p. 195, I. C. Brătianu p. 238.*

introduce politica în armată, a desorganiza cadrele,¹ viața unei bune armate. Incompatibilitățile de la art. 34 sunt înscrise pentru a împede compromisiunile ce se pot face între reprezentanți și guvern prin numirea în funcțiuni a celor dintâi, precum și pentru a ține sus demnitatea parlamentului.

În cazul când reprezentanții numiți în funcțiuni salariate, nu se vor considera singuri demisionați, biroul adunării din care fac parte, care e păzitorul prerogativelor și privilegiilor parlamentului și în special Președintele, e dator a declara în ședință publică colegiul vacant. Adunarea al cărei membru va fi primit o funcțiune salariată, nu poate singură interpreta legea, acest drept fiind acordat numai puterii legiuitoare.

Alurea—în Franța—mai sunt și alte incompatibilități: aceea pentru membrii familiilor cari au domnit când-va și aceea numită a candidaturilor multiple, care credem c'ar trebui să fie înscrisă și în constituțiunea română, pentru că, același adevăr e și la români ca și acela ce d. Wallon arăta în senatul frances în 1889:

«Când cine-va se prezintă în cinci-deci de

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 647.

«colegii, nu caută de a intra în camera deputaților, ci vrea să se pună d'asupra ei, vrea să se impună țării prin mijloace pe care constituțiunea le reprobă.¹

Pentru acei declarați de nedemni, nu vom vorbi. E destul de clar că acei cari cad sub pedepsele codului penal, nu pot fi de folos intereselor țării.

Modul de alegere al deputaților și senatorilor se poate discuta din două puncte de vedere:

1) Determinarea circumscripțiunilor colegiilor electorale și numărul reprezentanților de ales;

2) Procedura însăși a alegerii.

În România circumscripțiunile sunt județene și cu mai multe colegii, despre cari am vorbit² și cari împreună cu numărul reprezentanților de ales, sunt înscrise în constituțiune pentru a nu se putea schimba cu înlesnire.

Scrutinul este uninominal, dar alegătorii dintr'un colegiu votează pentru toți reprezentanții de ales, nu ca acolo—Franța—unde scrutinul fiind pe arondisment, alegătorii votează un singur deputat.—Scrutinul pe listă a fost introdus

¹ *Journal officiel* din 15 Iulie 1889, debaterile parlamentare franceze p. 1023.

² Mai sus p. 73.

în România pentru comună și județ; 'l am combătut în cameră la înființare, pentru că defectele lui sunt mari în practică. Cea mai mare parte dintre alegători nu cunosc pe toți candidații după o listă, sau nu agréză de cât o parte din ei și adese ori sunt forțați a vota o listă compusă din persoane în cari n'au încredere, sau pe cari nu le cunosc, numai pentru că numele din *capul listei*—cum se dice—și care e ales dintre persoanele cele mai notorii, le inspiră cea mai complexă încredere. Cu modul acesta, se falsifică guvernul reprezentativ, de ôre-ce nu alegătorii aleg, ci comitetele electorale cari fabric lista și nici când alegătorul care are o prea mare încredere în *capul listei*, nu va putea să nu voteze pe acela care, prin schimbarea opiniunilor emise înainte de alegere, a pierdut încrederea sa.

Avantagiul scrutinului uninominal este că alegătorul poate alege pe acela dintre candidații în care are încredere, pe care 'l cunoște și care pentru a-și menține încrederea, trebuie să fie corect, activ și onest, altfel ôri-ce sprijin—în cas că ingerințele puterii executive ar fi înlăturate—nu-î mai pot folosi.

Convocarea alegătorilor se face de către primarii comunelor urbane, în urma unui decret al Regelui.

În Englitera însă, pentru alegerile parțiale remase vacante în timpul duratei parlamentului, convocarea se face de *Speaker*, care ordonă printr'un *Warrant*¹ a se proceda la alegere, cu toate că pentru alegerile generale, toate *Writs*² emană de la *Chancellor's office*.

Găsim că regula română este mai conformă cu principiul constituțional: *separarea puterilor*.

În adevăr, convocarea alegătorilor nu e de cât un act de execuțiune: execuțiunea legii electorale, prin urmare el aparține puterii executive, care e comunicat alegătorilor, prin organul primului lor magistrat local—Primarul.—Legea electorală definește termenul—art. 65—.

Alegerile se fac pentru fie-care colegiu în câte o zi — constituțiunea art. 72, legea electorală art. 93—fără interval, cu toate că nicăeri continuitatea nu se prevede; dar pentru că în art. 109 al. 5 din legea electorală, s'a înscris că între alegerea deputaților și senatorilor va fi o zi liberă, s'a luat de normă ca colegiurile să voteze

¹ Mandat. Erskine May. *Parliamentary practice*, ediț. 8-a p. 644.

² Convocările Ibidem. ediț. 8-a p. 59.

fără întrerupere, aceea ce în practică s'a constatat a fi o greșelă. Despuirea scrutinului unde sunt alegători mulți ține chiar până a doua zi și alegătorii colegiului următor, abia pot începe alegerea lor, iar presedintele biroului — magistratul — e pus în imposibilitate a continua și trebuie înlocuit, adese ori pentru alegeri generale cu chiar supleanți de Tribunale, cari nu pot impune alegătorilor, autoritatea necesară.

Ar fi de dorit ca între fie-care colegiu, — în caz când împărțirea alegătorilor în colegii s'ar menține — să fie o zi liberă și această dispozițiune s'ar putea lua de camerele ordinare prin interpretarea ce s'ar da art. 72 din constituțiune și 93 din legea electorală.

Scrutinul e secret — legea electorală art. 75 —, secretul votului e apărat — art. 76 — și sancționat — art. 98 — pentru a protege libertatea votului. Secretul votului a fost introdus de marea revoluțiune francesă.¹

Noi găsim că cea mai bună garanție a libertății votului nu e de cât secretul lui, pentru

¹ Constituția anului al III-lea art. 31. Totuși, Constituțiunea din 1793 stabilea prin art. 16, că: *Alegerea se va face cu scrutin sau cu vocea tare, după alegerea fie-cărui rotant.*

că ori cât ar fi alegătorul de cult, relațiunile personale de prietenie, rudenie, ar forța pe acel conștiințios, să nu voteze așa cum datorია lui îi impune în folosul general și ori câte de mari ar fi garanțiile secretului, cu atâta ar fi mai bine, cu cât ar putea opri fraudă ce mintea omenescă ar născoci.

Sistemul român — buletinul tipărit — ne pare a fi cel mai bun mijloc, dacă toți alegătorii ar ști să citească, fraudele ar dispărea, mai ales când buletinele ar fi deja îndoite în patru — art. 95 legea electorală — de către chiar birou, sau candidați la depunerea lor, sau în fine s'ar pune în plic neîndoite.

Prin art. 78 din legea electorală, se numesc ca președinți ai birourilor electorale, membrii puterii judecătorești, pentru motivul, nu cel presupus în legea organică francesă din 1875, unde în vechime cele trei ordine se adunau sub președenția judecătorului regal al reședinței circumscripțiunei¹ ei:

1) Pentru a împedeca perderea de timp și fraudă de la alegerea biroului provizoriu — art. 55 din legea electorală 1866 —;

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 686.

2) Pentru a pune stavilă marelui lupte la formarea biroului definitiv, luptă în care fraudă tot-d'a-una se încerca, pentru că de la formarea biroului definitiv depindea — sub regimul legii electorale din 1866 — adese ori rezultatul alegerii.

3) Pentru respectarea principului: separațiunea puterilor.

Președinții biroului având să aplice legea, de drept trebuie să fi aleși între membrii puterii judecătorești inamovibile — la cas de lipsă dintre cei amovibili — și pentru că și el e om, cu pasiunile lui inerente, legiuitorul 'i- a alăturat 2 scrutatori, *la noroc* dintre alegătorii, cu dreptul de vot deliberativ, voind ast-fel să pună în practică aceea ce se petrece în viața omenescă, în care judecata e covârșită de noroc. Secretarii trași la sort tot ca scrutatorii, au numai vot consultativ.

Asupra celor-l'alte părți ale operațiunii electorale vom spune, că formarea listelor se va simplifica admitându-se propunerea votului obligatoriu, în care cas morții nu vor mai putea vota ca astă-zi, când administrații comunale — adese-ori fără voie și fără cunoștință —, dau cărțile alegătorilor morți, agenților electorali ai grupărei căria aparțin, pentru că delictete sunt

greu de constatat și pentru ca remiterea cărților de alegător la domiciliu, conform art. 60 al. 2 legea electorală, mai nu se aplică, fie din cauza greutății, fie din rea voință, cu toate că penalitățile sunt sancționate prin art. 116, 120, al. 6 din legea electorală.

Privilegiile, drepturile și funcțiunile Camerilor

Art. 40 din Constituțiunea română, dă *dreptul adunărilor, a verifica titlurile membrilor lor și a judeca contestațiunile alegerii.*

Acastă prerogativă de mare importanță politică, le este dată mai mult ca o armă contra puterii executive, care dispunând de mare putere înainte și în timpul alegerii, poate ingera pentru candidații ei. O dată însă alegerile terminate, rezultatul nu e definitiv de cât după ce Camera, din care alesul face parte și care are mijloce de a constata ingerințele, se va pronunța.

Dreptul Camerilor de a se pronunța asupra alegerilor membrilor lor, le mărește independența care primază ori-ce considerațiune.

În Englitera, Camera comunelor ceruse de

mult a-i se recunoște acest drept, pe care nu l' dobândi de cât în secolul al XVII' și 'l mențină în timp de 250 ani. Actualmente însă a renunțat în parte.

În Franția vechiele state generale 'l au exercitat prin tradițiune, fără vr'o prerogativă sau competență exclusivă, ci numai prin o concesiune ordinară regală, regele rezervându-și totuși uneori dreptul verificării.¹ Cestiunile de drept cari se puteau ivi cu ocaziunea verificărilor, erau judecate de consiliul regelui.

Acest sistem—verificarea titlurilor de către însă-și reprezentanți—conține în drept o derogare de la principiul separării puterilor, o cotropire a puterii judecătorești, care singură are dreptul a judeca legalitatea procedărilor și diferendelor; de aceea Camera comunelor a renunțat în parte la acest drept, pe care 'l a transmis puterii judecătorești.

Până la 1770 Camera Euglesă întrégă statua asupra alegerilor contestate, la acea epocă însă, transferă judecata unui comitet ales dintre mem-

¹ Anson. *Law and custom*, t. I, p. 159, și următorii.

² Picot. *Histoire des États généraux* t. III, p. 377, (Henri al III în 1588.)

brii ei și prin un *act* din 1868 decise că judecata se va face de autoritatea judecătorească, compusă din doi judecători superiori, cari pot anula alegerea, însă în unanimitate¹ și rezultatul procedării se trimite spre înregistrare Camerei, pentru a înseri pe cel validat, sau pentru a emite un *Warrant*, ordonând o nouă alegere; totuși Camera 'și conservă dreptul asupra eligibilității candidaților proclamați și dacă la vreunul găsește o *legal disqualification*² declară scaunul vacant chiar dacă niminui nu ar fi contestat alegerea.³

Acastă soluțiune în Englitera e foarte bună, în România însă ar fi dificilă, pentru că presupune două condițiuni ce nu le posedăm încă *pe deplin*. De-o parte, alegătorii asupra cărora presiunea guvernelor să nu mai fie de temut și la care numai prin îndreptarea moravurilor și o lungă practică a libertăților se pôte ajunge; iar pe de alta, o magistratură a cărei autoritate morală să fie așa de sus pusă, în cât să-i se pôtă supune cestiuni cari sunt așa de intim

¹ De Franqueville. *Le Gouvernement et le Parlement britannique* t. II, p. 502 și urmât.

² Incapacitate legală.

³ Anson. *Law and custom of the Constitution* t. I, p. 149.

politice. Până se dobândim aceste calități e bine să rămânem la sistemul actual, reglementat prin art. 2—12 din regulamentul Adunării deputaților și înscris în Constituțiune ca și în Franția și Statele-Unite.

Acastă regulă, are un corolar în art. 138 din legea electorală care prevede că: «Demisiunea membrilor Corpurilor legiuitoare se va da numai către corpurile respective», așa că nu este destul voința reprezentantului, trebuie și adesiunea adunării. Acăsta înscriere în lege, s'a făcut pentru a dejuca combinațiunile, prin cari un deputat ar fi revocabil pentru o demisiune dată în alb comitetului electoral și pentru apărarea principiului că, alesul aparținând adunării, reprezentanțiuneii naționale, o va lipsi momentan de un ce care nu aparține de cât acelei reprezentanțiuni.

Dreptul engles merge și mai departe. Membrul Camerelor comunelor odată validat, nu mai poate a-și da demisiunea, pentru că și îndeplinește o datorie, o însărcinare pe care a cerut-o și de care nu se poate lepăda după plac. Totuși necesitatea primirii demisiunilor impunându-se, s'a recurs la un subterfugiu. Membrul care vrea

să demisiuneze, solicită și obține o funcțiune neînsemnată, un simplu titlu rămas din timpul feudalității, care intră însă între incompatibilități și odată ăst lucru constatat, resignă funcțiunea cerută.

După art. 43 din constituțiune, birourile adunărilor se aleg pentru o sesiune și art. 14 din regulamentul adunării 'l completează: *pentru toate sesiunile dintr'un an.*

Aceste dispozițiuni cari asigură adunărilor libertatea desbaterilor, au importanță mai ales în aceea ce privește pe Președinte, care împreună cu acela al Senatului, sunt personaje politice de cea mai mare importanță. Ei sunt aceia cari protej libertatea tribunei, asigurând utilitatea și demnitatea discuțiunilor în întru adunărilor. În afară, tot ei le represintă și sunt primii păzitori ai drepturilor și privilegiilor lor, iar la momente de crasă ministerială, ei sunt cari de obicei, sunt succesiv consultați asupra situațiunei și formării noului cabinet.

În drept însă, nu au altă atribuțiune de cât direcțiunea desbaterilor și lucrărilor adunărilor.¹

¹ Brisson, președintele camerei franceze în 1895, «In sesiune președintele nu poate asuma o altă însărcinare de cât a prezida desbaterile d-coastră în mod imparțial? Journal Officiel 26 Oct. 1895, Desbaterile parlamentare franceze p. 2212.

În Anglittera, camera comunelor nu posedă în formă, dreptul de a-și alege președintele, pentru că de formă, el trebuie să fie confirmat.

La deschiderea fie-cărui nou *parlament*, camera, după inițiativa Lordului cancelar, proced la alegere și *Speaker*-ul ales, se prezintă a doua zi cu membrii camerei înaintea *barrei* Camerei lorzilor și «se supune în totă humiliațiunea la grațioasă aprobare a Majestății Sale.» Atunci Lordul cancelar declară, că Majestatea Sa aprobă alegerea comunelor și confirmă pe ales în calitate de *Speaker*.¹ Remășițe a unei figurațiuni tradiționale, pe care obiceiul engles o conservă cu dragoste, cu toate că n'are nici un sens, de ôre ce camera comunelor are un drept tot atât de puternic și inviolabil, ca și cum ar fi înseris în vr'o constituțiune.

Prin art. 53, 54 și 55 din constituțiune, adunările determină prin regulamentul său, *modul dupe care fie-care 'și eserecită atribuțiunile, luând rezoluțiuni separat, afară de casurile prescrise de constituțiune și separat 'și exercită*

¹ Anson. *Law and custom of the Constitution* t. I p. 55, 56.

propria sa poliție prin președinții săi, cari singuri dupe încuviințarea adunării, pot da ordine gardei de serviciu.

Regulamentul e legea interioară a adunărilor, făcut în baza principiilor generale, că ori ce adunare are dreptul a-și face regulamentul său dacă vr'o lege nu se opune. Or de și art. 53 din constituțiune nu ordona facerea regulamentului, totuși vorbind de el 'i admite legitimitatea.

Regulamentul fie-cărei adunări, nu e lege, de ôre ce legea cere concursul ambelor adunări și al puterii esecutive, ci numai o serie de rezoluțiuni luate în totă libertatea și în mod suveran, puterea adunării nefiind limitată în această privință de către Constituțiune. Prin această chiar, regulamentele celor două adunări au astă-zi o importanță și valoare foarte mare.

Prin regulament, adunările se împart în secțiuni și comisiuni dintre cari, cele mai importante sunt, ca politice: Comisiunea de răspuns la mesagiul tronului și Comisiunea de indigenat, iar ca administrație: Comisiunea financiară și bugetară; se decid formele și condițiunile dreptului de inițiativă parlamentară; modul discu-

țiunei și votării—art. 46 și 48 din constituțiune— proiectelor de lege; numărul necesar de reprezentanți pentru ținerea ședințelor—art. 45 al. 3 din constituțiune—; procedura interpelărilor; ficsază disciplina și ca sancțiune, pedepsele disciplinare, cari în Franța sunt mai mari — privațiunea momentan chiar a libertății fără concursul justiției, nu însă și a persónelor streine.¹—

În Englitera camerile pot închide (*Commitment for contempt*—închisórea pentru mepris) pe acei care violéză privilegiile și insultă adunările.

Inchisórea pronunțată de Camera comunelor se termină cu închiderea sesiunii, cele pronunțate de Camera lorzilor, pot fi prelungite peste acest termen.²

În România Președintele póte — art. 109 al. 2 reg. ad. — să aresteze pe turburători, pe cari însă sub escortă 'i va trimite înaintea autorităților competente.

Se naște întrebarea: autoritățile pot să condamne pe acele persóne?

Noi credem că nu, afară de cazul când de-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 716.

² Anson. *Law and custom* t. I. p. 156, 206.

lictul comis ar fi prevădut de lege, pentru motivul expus mai sus, că regulamentul nu e lege.

Acéstă interpretare a fost dată și în Francia, pentru că judecătorii nu pot aplica de cât legea.¹

Art. 39 al constituțiunii române declară *ședințele adunărilor publice, afară de cazul când Președintele sau 10 membri cer ședinție secrete, cari pot fi apoi publice dacă majoritatea o cere, în tot cazul — art. 20 ultim. al. regul. adunării — nici un vot, care trebuie să aibă efect legislativ sau politic, nu se póte da de cât în ședință publică.*

Acest principiu este de origină română. Orice adunare se rostea în public. Ședințele instanțelor judecătorești au fost tot-d'a-una publice, nu ca în Europa unde domnea misterul², așa însă cum se practică astă-zî, e împrumutat de la Francezi. În Englitera sistemul opus e de drept; intrarea publicului și publicarea ședințelor, fie de membrii adunării, fie de alții, e oprită.³

Totuși în practică, ziarele publică liber și a-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 716 și nota 2.

² A. Pencovică. *Desbaterile adunării constituante din 1866*, p. 264, discursul d-lui C. Boerescu.

³ Erskine May. *Parliamentary practice* p. 86, 248.

mănușit desbaterile parlamentului, publicul e admis la ședințe și galerii speciale s'au construit pentru *reporters*. Acesta e toleranță. Camerele uscă câte odată de dreptul lor, citând înaintele-le și chiar condamnând la închisoare pe autorii dărilor de sémă făcute cu rea credință, bazându-se în drept, nu pe acea rea credință, ci pe prohibirea legală a dărilor de sémă¹ și până în 1875, pentru a se evacua tribunele Camerei comunelor, era destul ca un membru să observe președintelui, că în sală sunt streini.

Astăzi, președintele nu e ținut a ordona eșirea publicului, trebuie însă să supună cererea, votului adunării, care decide cu majoritate.²

În Franția principiu fu proclamat în 1789 și înscris în constituțiunea din 1791.³

Publicitatea ședințelor e de două forme: prezența publicului la ședință și publicațiunea desbaterilor.

Prima e foarte eficace și bine-făcătoare, pentru că argumentarea jurisconsultului frances, *Pierre*

¹ Erskine May. *Parliamentary practice* p. 89.

² Anson. *Law and custom* t. I, p. 143.

³ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 718.

Ayrault,¹ pentru instanțele judecătorești se aplică și adunările politice, de orice prezența publicului, admis fără cărți de intrare mai dinainte luate, asigură într-o măsură largă, respectul dreptului și al forme. Natura omenescă este ast-fel făcută, că prezența martorilor spectatori într-o adunare politică, sau judecătorească, impune o rezervă celor mai pasionați și asigură regularitatea și nepărtinirea desbaterilor. Bine înțeles însă că publicul—martorii spectatori—nu trebuie nici să aprobe nici să desaprobe, pentru că atunci în loc de regulator al bunei ordine, ar deveni un element de turburare.

Secunda e folositoare țării întregi, mai ales acolo unde există o presă periodică, eficientă și conștientă de marea ei misiune. Prin ea se cunosc desbaterile, incidentele, interpelările, purtarea reprezentanților.

¹ L'ordre, formalité et instruction judiciaire, cart. III-a art. 3 No. 38: Ședința publică este frâul pasiunilor și binecuvântarea judecătorilor reși—slabi, proști, maneați—. Instrucțiunea în public biciuind pe judecătorii reși, ridică moralul bunilor judecători cărora le procură cea mai neîncredută mulțumire sufletească. Faptă compusă din mai mulți ochi, mai multe urechi, mai multe capete de cât a tuturor monștrilor și giganților poezilor, are mai multă forță, mai multă energie pentru a pătrunde până la conștiință.

Se poate întâmpla însă ca ziarele să reproducă cu totul contrariu¹ și încă, discuțiuni cari în interesul țării ar trebui să fie tăcute,—fapt pentru care se declară ședințe secrete—, sunt publicate în cea mai mare parte din fântesie, totuși noi credem că nu trebuie nici-o restricțiune, ea vine de la sine, opinia publică condamnă acele foi, cari rămân pur și simplu întreprinderi comerciale.

Drepturile individuale ale membrilor adunărilor sunt două:

Imunitatea și indemnitatea parlamentară.

Imunitatea parlamentară sau inviolabilitatea cum inpropriu se numește², pentru că a fi inviolabil, în principiu, trebuie să fie sustras acțiunii legilor, reprezentanții însă le rămân supuși, afară numai că în două puncte dreptul comun este modificat în favoarea lor, s'a înscris în Constituțiune la art. 51 și 52.

¹ Intr'un ziar s'a scris că susținusem indigenatul unui evreu, pe când eu 'l combătusem și multe alte exemple, pe cari cred că trebuie să le tac, fiind alte persoane în joc, nu eu.

² Regulamentul adunării deputaților: titlul capitolului IX. Constituțiunea franceză din 1791, titlul III, cap. I, secț. 5, art. 7, «Reprezentanții națiunii sunt inviolabili».

1. Art. 51 prevede imunitatea pentru opiniile și voturile emise.

Ar părea că această imunitate este o favoare, în realitate însă ea e admisă în interesul națiunii însă-și pe care adunarea, căria 'i se acordă, o represintă.

Pentru a se înțelege mai bine interesul acestei imunități, trebuie să arătăm originea ei istorică, pe care o găsim în Englitera.

Din secolul al XIV până în al XVI, mai multe urmăriri fură pornite contra membrilor Camerei comunelor, pentru propunerile lor considerate ca atingătoare drepturilor Coronei, discursurile așa zise injurioase și chiar câte odată pentru voturile lor¹. Camera protesta, dar în zadar și numai după revoluțiunea din 1688, prin *Bill of rights* se decise că «libertatea cuvântului, a debaterilor și procedurii în Parlament, nu vor putea fi obiectul unei urmăriri (*impeached*), sau a fi puse în cestiune înaintea unei curți, sau în vr'un loc afară din Parlament.» De atunci această imunitate deveni o axiomă a regimului reprezentativ. Prin ea reprezentantul este pus la adăpostul urmărilor vexatorii pentru îndeplinirea

¹ Anson, *Law and custom of the constitution* t. I. p. 139.

funcțiunii sale. Plina-i independență 'i e garantată, fie că ar fi putut comite vr'un delict, o defăimare, injurii, sau excitațiuni la crime ori delict, sau că s'ar fi servit de acte false în vr'un discurs. Opinia publică 'l va judeca.

2. Art. 52 prevede imunitatea că, *representantul — în timpul sesiunii — nu pôte fi urmărit nici arestat fără autorizarea adunării, a-fără de vina vădită.*

Detențiunea sau urmărirea este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă adunarea o cere.

¹ Acastă imunitate în fond are aceeași rațiune de a fi ca și prima: asigurarea independenței și siguranței cele mai complete pentru îndeplinirea misiunii reprezentantului, dar pentru că aci nu e vorba de vr'un delict făcând corp cu actul chiar al funcțiunii — discurs, propuneri, ori vot, — Constituțiunea nu asigură imunitatea când delictul ar fi sigur — vina vădită —, vrea numai să'l pună la adăpostul urmărilor nefondate sau intempestive, cari ar fi inspirate de pasiuni politice. De aceea nu admite urmărirea, de cât dacă adunarea le autorisă și nu'l proteje de cât periodic, în timpul sesiunii.

Dreptul engles are o imunitate analogă, dar

alt-fel orientată. Privilegiul Parlamentului: *freedom from arrest — imunitatea de arest* — care vizază constrângerea corporală la cauzele civile nu și la cele criminale, pentru cari reprezentanții pot fi arestați, sub condițiunea de a se comunica Camerei.¹

Obiceiurile engleze au fost adoptate de francezi când constrângerea corporală exista încă, însă pentru urmărirea penale². Astăzi această imunitate e limitată, nu există de cât în materie criminală și corecțională, așa că se susține că pentru contravențiunii de simplă poliție, reprezentantul pôte fi urmărit, pentru că infracțiunea constând dintr'un fapt material, fără căutarea intențiunii, nu se pôte crede că urmărirea nu e fondată, iar micimea pedepselor nu pot presupune spiritul de persecuțiune și pentru că privilegiile sunt de interpretațiune strictă³.

² Imunitatea nu există de cât în timpul sesiunii, încetând în intervale, când reprezentantul pôte fi urmărit în ori ce materie, fie criminală și corecțională, fie civilă.

¹ Erskine May. *Parliamentary practice* ediț. 8-a, p. 141, 147, 148.

² A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 733.

³ Ibidem „ „ „ „ p. 734.

Atunci privilegiul nu mai p^ote exista, urmărirea nu va mai pune pe reprezentant în imposibilitate, de a-și îndeplini mandatul.

Dacă imunitatea dispare cu încetarea sesiunii, reîncepe însă cu deschiderea noiei sesiuni, așa că un nou ales de și nevalidat încă, p^ote profita de ea, numai în cas când în urma discuțiilor, adunarea nu ar amâna decisiunea pentru mai ample informațiuni, de ore-ce regulamental nu dă dreptul de vot, — afară numai până la constituirea adunării—representantului a cărui alegere a fost contestată.¹

² Imunitatea încetază pentru cazul de vină vădită. Atunci reprezentantul chiar în timpul sesiunii p^ote fi arestat, dar—art. 88, al. 2 reg.—adunarea este care decide continuarea arestării, sau cu alte cuvinte încuviințază sau respinge urmărirea care e prevădută în primul articol—87—de sub capitolul inviolabilității.

Indemnitatea în România, fu stabilită prin legea din 1884³. Fie-care reprezentant primește 25 lei pentru fie-care ședință la care ia parte.

¹ *Jurisprudența franceză, Casația 10 Aprilie 1847; tribunalul din Tulle, 10 Martie 1890.*

² Monitorul Oficial No. 198 din 1884.

Constituantul din 1866¹ nu recunoștea dreptul senatorilor la vr'o donațiune sau indemnitate, iar cel din 1884, prin art. 71, aplică principiul democratic că, ori-ce serviciu ori funcțiune trebuie plătită și înscrise că: *senatorii și deputații primesc o diurnă pe timpul sesiunilor.*

Cestiunea care se pune și care a devenit clasică în materie de legislațiune constituțională este: *trebuie sau nu ca membrii adunărilor reprezentative să primescă vr'o indemnitate?*

În vechime — vorbim de alte state, în România în această privință nu se pot cunoște procedările — indemnitatea membrilor aleși nu era discutată. Atât în Franța cât și în Anglita, făcându-se asemănare între mandatul civil și cel politic, s'a găsit că trebuie să se dea reprezentanților aleși o indemnitate pentru cheltuelile de drum, locuință și mâncare, cari le făceau în interesul alegătorilor, și de aceea indemnizarea se plătea de fie-care ordin (cler, nobilii, *tiers état*) care făcu ca convocările aleșilor — *États généraux* — să fie considerate

¹ A. Pencovici. *Desbaterile adunării constituante din 1866 p. 239—240. (Tel pentru, N. Blaremburg contra, pe motivul venitului de 800 galbeni (9400.)*

ca o nouă sarcină.¹ În Englitera aceeași normă și în 1681 dreptul deputaților fu judiciarmente recunoscut, dar pentru că orașele și comitetele reclamau și scaunele la camera comunelor erau foarte mult căutate, acest drept cădu în desuetudine de aproape două secole², așa că funcțiunile, legislative apărură în secolul al XVIII ca gratuite. Teoricienii prezentară gratuitatea ca un principiu constituțional, bazându-se în susținerea lor pe două raționamente: 1° Asigurarea unui spirit plin de desinteresare reprezentantului, care trebuie să facă un sacrificiu pecuniar pentru exercitarea funcțiunii sale; 2° Recunoșterea, fără violare în drept, a unui equivalent avantajos de cens de eligibilitate, principiului egalității.

Francia aplică sistemul engles de gratuitate de la 1817 la 1848 și la 1852 Ianuarie 24 până la 25 Decembrie același an.

Principiul democratic expus mai sus, care permite și alegerea celor săraci, fu proclamat de revoluțiunea franceză, care-l complectă prin aceea că indemnitatea, să fie plătită de națiune,

¹ A. Esmein. *Cours Élémentaire d'histoire du droit français* édité. 2e p. 509.

² Anson. *Law and custom T. I. p. 113.*

pentru că în dreptul modern, alesul nu e reprezentant al circumscripțiunii sau colegiului care l-a ales, ci al națiunii—art. 38 din constituțiune — și unele constituțiuni,¹ pentru a împede distincțiunii supărătoare și căderea dreptului în desuetudine ca în Englitera, oprea renunțarea.

Astăzi în Francia deputații primesc 9000 franci pe an, în România numai în timpul sesiunii, câte 25 lei de ședință.

Noi credem că principiul democratic e mai bine aplicat în România, unde indemnizarea se dă numai atâta cât deputatul funcționează, în timpul sesiunii, precum și senatorului care nefiind ereditar al funcțiunii sale, ci tot ales, profită de același principiu. De aceea ar trebui să se renunțe la obiceiul de a se plăti diurne, pentru timpul vacanțelor din întru sesiunilor.

Funcțiunile camerilor sunt multiple, totuși pot fi expuse în patru puncte: 1) Facerea legilor; 2) Exercițarea (aceia ce englezii numesc po-

¹ Constituțiunea franceză din 1848, art. 38: «Fiecare reprezentant al poporului primește o indemnizare la care nu poate renunța.»

wer of the purse) puterii pungi, nu numai votând legile necesare percepţiunii impozitelor şi altor venituri, dar chiar determinând întrebuintarea tuturilor fondurilor şi aprobând în ultim resort cheltuelile publice; 3) Supravegherea şi controlarea actelor puterii executive; 4) Discutarea sau aprobarea convenţiunilor cu puterile străine, declaraţiile de război, conducerea clerului secular prin alegerea Mitropoliţilor şi Episcopilor şi luarea oricărei deciziuni în interesul ţării, deciziuni cărora însă le dau numele generic de *lege*.

În facerea legilor se distinge propunerea sau iniţiativa legii şi deliberaţiunea şi apoi votarea.

Art. 32 din constituţiune prevede că dreptul de iniţiativă se exercită colectiv de Rege şi reprezentăţiunea naţională şi art. 33 dă dreptul de iniţiativă fie-cărei din cele trei ramuri ale puterii legislative.

Resultă de aci, că un ministru singur nu poate propune nici-un proiect de lege, pentru că el nu este de cât un agent superior al Regelui, căruia i s'a încredinţat puterea executivă, — art. 35 —, pe care o execută prin miniştri; poate însă să retragă un proiect deja depus, de orice

el trebuind a-l susţine nu-l găseşte bun şi pentru că Guvernul, — art. 73 reg. — nu ministrul personal îl retrage. De aci şi obiceiul ca la schimbarea Ministerului, multe proiecte depuse sau se retrag, sau se lasă în cartone.

Iniţiativa parlamentară este regulamentată prin art. 43, 44 şi 45 din regulament, prin obiceiul ca propunerile să fie făcute în scris şi să aibă o expunere de motive şi prin amendamente, — art. 48 constituţiune —, cari indirect sunt propuneri noi, de orice adesea printr'un singur, amendament se schimbă întreaga economie a proiectului depus. Proiectele se trimit secţiunilor, cari discutându-l aleg delegaţii şi aceştia după o nouă discuţiune, aleg pe raportor.

Modul deliberării şi al votării este înscris în regulament la art. 65 până la 74.

În principiu, orice lege, afară de acelea relative la cheltuelile şi veniturile Statului, contingentul armatei, budget şi regularea socotelilor, — art. 33, 113 şi 114 constituţiune, — poate să fie propusă indiferent în Cameră ori Senat.

Fie-care adunare posedă în totă plenitudinea confecţiunea legilor şi ca atare exercită dreptul nu numai de a vota sau respinge orice

proiect de lege, fie propus în sânul său, fie votat de cea-l'altă adunare, dar chiar de a'l amenda după plac.

Legea nu poate fi supusă sancțiunii Regelui, de cât dupe ce va fi discutată și votată liber de majoritatea *ambelor* adunări. Decisiune constituțională, care face să nască dificultăți și în drept și în fapt. Cele de fapt s'au tranșat — dupe noi rău, — prin regulamentul adunării deputaților, — art. 93 —, care prevede că Camera primește sau respinge amendamentele Senatului, așa că în cas de respingere — practica a decis — proiectul de lege cade.

În Anglittera, Statele-Unite și Franția, se întrebuințază procedeul *comisiunilor mixte*,¹ prin a căror forță morală, adunările cad de acord. În acest mod s'a votat în Franția în 1889, legea asupra serviciului militar.

În drept, ori-care ar fi fost adunarea care a votat un proiect de lege întâi, cea-l'altă adunare, poate *tot-deauna* să'l voteze și să'l transforme în lege? Un proiect votat de Cameră, de

¹ O asemănare cu comitetul compromisoriu, din constituanta din 1866.

ex., poate el fi votat ori când de Senat și vice-versa?

Cestiunea a fost pusă în Franția, în 1894 și Camera a decis, ca proiectele votate de ea și nevotate de Senat înainte de terminarea legislațiunii, rămân caduce.² Principiul a fost împrumutat dreptului privat, comparân legea unui contract între cele două adunări, așa că voințele trebuie să se întâlnească. Or, dacă acel căruia 'i se propune un contract, mure înainte de a fi acceptat condițiunile, propunerea devine caducă și adunarea care votase proiectul de lege, murind prin ajungerea limitei mandatului, sau disolvare, înainte ca cea-l'altă să se pronunțe, proiectul devine caduc.

Când Camera deputaților, — Senatul reînnoindu-se parțial e perpetuu, — este supusă realegerii, o nouă Cameră se alege și prin urmare aceea voință simultanee lipsește;³ totuși s'a admis două temperamente importante:

1. Că proiectele votate de fosta adunare, dacă guvernul nu se desesisează de ele, sunt presupuse

² *Journal officiel* 5 — 7 Ianuarie 1895, documente parlamentare franceze p. 281 și urm.

³ Eugène Pierre, *Traité de droit politique, électoral et parlementaire* No. 89.

a fi voința noiei adunări.¹ Acéști soluțiune fu adoptată la o lege asupra impositelor, susținându-se că Senatul fiind sezisat printr'un decret, nu se putea însuși să se desesiseze;²

2. In 1881 (Oct. 28), Senatul decise ca proiectele fostei Camere cari au fost obiectul unui raport depus — pe biroul Senatului — se vor discuta și vota, acele însă cari se vor găsi la comisiuni, se vor considera caduce.³

In 1894 Decembrie 10, Senatul fondându-se pe principiile dreptului public în materie de funcțiuni, nu ca până aci pe dreptul privat în materie de contracte, decise că: «proiectele Camerei nu devin caduce prin finitul legislațiunii și prin urmare prin reînnoirea integrală.»

Susținătorii⁴ zic, că ori-ce act al unui funcționar, sau al ver unei autorități regulat îndeplinit, și conservă valórea chiar dacă funcționarul dispore prin mórte sau destituire, înainte ca autoritatea necesară să'l fi făcut definitiv, or Camerele constituite în corp, sunt în reali-

¹ Eugén Pierre, *Traité de droit politique, électoral et parlementaire* No. 80.

² Jules Godin. *Rapports* p. 282.

³ Ibidem.

⁴ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 734.

tate primii funcționari ai Statului, două autorități cari execută funcțiunea legislativă în comun. Legea nu există de cât când amândoué Camerele au votat un text conform, or una statuând în mod definitiv și-a terminat funcțiunea sa și actul ia o valóre definitivă și nedefinită.

In Englitera, la ori-care terminare de sesiune (prorogațiune) tóte proiectele de legi (*bills*) nevotate de ambele adunări devin caduce¹, de óre-ce în drept pur, cele două Camere nu sunt de cât consilierii Corónei, nu amândoué au funcțiunile și autoritatea de la suveranitatea poporului. Nu pot a se întruni de cât când sunt convocate de Corónă, care prin prorogațiune le ia acest drept, prin urmare ori-ce una ar fi decis, fără ca cea-l'altă să fi admis, dispore.

Acceastă practică se usită și în Statele-Unite, unde din cauza mulțimei de *bills*, comentatorii o consideră de bine-făcătoare.²

In practica parlamentului român asemenea discuțiuni nu s'au produs, altele însă cari au

¹ Erskine May. *Parliamentary practice*, ediț. 8-a. p. 47.

² Rossi. *Cours de droit constitutionnel*, ediț. 2-a, t. IV, p. 163.

o relațiune intimă s'au discutat, dar fără a se fi luat vr'o decisiune.

Un proiect de lege — împământenire — votat de Cameră a fost respins de Senat; apoi pus din nou în discuțiune tot la Senat, s'a votat și legea s'a promulgat și cu toate că în ședința Senatului din 3 Martie 1887, guvernul a fost interpelat asupra constituționalității legii, Senatul nu s'a pronunțat.¹ Fapt regretabil mai ales că constituțiunea a fost călcată. Art. 32 din constituțiune e clar: trebuie ca ambele adunări să primescă propunerea, or odată ce Senatul a respins un proiect votat de Cameră, când apoi din nou l-a luat în discuțiune și votat, crea o propunere nouă, care trebuia să meargă la Cameră.

În materie de finance puterea adunărilor nu e propriu zis legislativă, pentru că dreptul de a stabili impozite și contribuțiuni publice, nu e identic cu acela de a legifera. A legifera este a face ca legea să fie comună și de o durată nedefinită, pentru că legea nu e de cât rezultatul voinței generale, mare parte însă din legile financiare au un caracter special ca: cre-

¹ C. Dissescu. *Curs de drept public român* p. 576.

ditele speciale, acelea cari autoriză un împrumut, ordonă lucrări publice, determinând sumele necesare pentru efectuarea lor și încă legea financiară anuală numită budget.

Pentru garantarea libertăților publice însă, constituțiunile moderne au decis că votarea impozitelor să aibă caracterul de legi — art. 109 și 112 din constituțiune —, făcând ore-cari distincțiuni — art. 32 al. 2 și 113 — prin acordarea întâietății discuțiunii adunării deputaților și votării unora din ele — budgetul și regularea socotelilor, — numai de adunarea deputaților.

Budgetul este actul — legea — prin care se determină pentru un timp ore-care — un an — prevederile încasărilor și cheltuelile statului și prin care se ordonă percepțiunea unora și plata celor lalte. Este un act de administrație superioară¹ care însă realizează foarte bine puterea Ca-

¹ Caracter dat în Italia în camera deputaților. Ședința 19 Maiu 1893. Camera deputaților respingând budgetul ministerului de Justiție nu l mai putea lua din nou în discuțiune, de ore-ce constituțiunea — art. 56 — oprește reprezentarea în aceeași sesiune a unui proiect de lege care ar fi fost respins. Arătându-se însă că la budgetul nu este o lege propriu zis, ci o măsură de administrație, se decisese că Camera poate a l lua din nou în discuție. A. Esmein. *Op. citat* p. 759, nota 2.

merei în materie de finance, pentru că de și impozitele sunt stabilite prin legi speciale cu titlul permanent, ele nu pot fi percepute de cât în virtutea legii bugetului, ale cărei caractere sunt:

1) Este anuală; 2) Specializează creditele.

Ambele sunt de origină englesă și scopul primei este pentru ca adunările reprezentative să țină la discreția sa puterea executivă, sau mai bine zis să aibă o armă perpetuă și periodică de apărare contra încotopirei posibile a acestia.

În Anglittera s'a stabilit a nu se mai vota în fie care an toate veniturile și cheltuelile. A-prope patru cincimi sunt percepute în bază de legi permanente (*Land-tax*—impozitul funciar, *Excise*—accise, contribuțiuni indirecte, *Stamp-duties*,—dreptul timbrului etc.) fără ca perceperea să fie votată în fie-care an și multe alte categorii de cheltueli sunt stabilite și autorizate prin legi permanente a fi plătite asupra *Consolidated fund*: interesele datoriei naționale, lista civilă, pensiunile membrilor familiei regale, leafa și pensiunea judecătorilor și a altor categorii de funcționari. De aci o stabilitate și siguranță

dorită, mai ales că reformele administrative pe cale bugetară, nici chiar nu se vor mai încerca.¹

Prin secunda, legea bugetară afectă în detaliu veniturile și cheltuelile, pentru ca puterea executivă să nu pôta face altă întrebuintare.

În Anglittera sistemul fu introdus prin *Appropriation act*² sub domnia lui Carol al II (1660—1685); în Franția el datază de la 1817.³

La români bugetul este împărțit în venituri și cheltueli și se votează în fie-care an, după normele înscrise în constituțiune la art. 113, în realitate însă legea constituțională nu e observată. Nici o dată bugetul nu e votat, nici depus cu un an înainte, ba adeseori el se votează în preziuma aplicării lui.

Contingentul armatei—rest tradițional engles⁴—pe care și francezii în 1872 și 1875 l'au

¹ *Bugetul Ministerului de război român pe anii 1896-97 și 97-98.* A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 763 și următorii.

² *Actul de aplicațiune.*

³ Stourm. *La budget, son histoire et son mécanisme* p. 287.

⁴ *Bill of Rights 1688*; Stubbs. *Select Charters of King other illustrations of English Constitutional history*, Appendice p. 523; *Petition of Rights 1629*; Gardiner. *Documente* p. 1; Todd Walpole t. I. p. 154.

părăsit—și legile relative la venituri și cheltuieli trebuie să fie votate—art. 33—mai întâi de adunarea deputaților.

Acastă dispozițiune se aplică tutulor legilor financiare, afară de aceia a budgetului și socotelilor Statului care sunt numai de resortul adunării deputaților—art. 113—asa că drepturile de inițiativă ale Senatului, de ex: crearea unei funcțiuni noi, sunt reduse.

În Anglittera unde regula a fost mai întâi practică, Camera lorzilor poate vota o lege financiară, însă la a treia lectură dispozițiunile care sunt privilegiul Camerei comunelor, se scriu cu cernălă roșie, fiind presupuse astfel ca necesitate și dacă Camera comunelor le aprobă, se trec în text ca și restul votat de camera lorzilor.¹

Constituția franceză din 1875 menține acest privilegiu camerei deputaților prin art. 8, iar motivul este: că adunarea deputaților fiind aceea care reprezintă imediat suveranitatea națională, are putința a cunoște ce se poate impune ce nu. Lor singuri—zicea Camera comunelor, prin rezoluțiunile dintre anii 1671 și 1678—apar-

¹ Erskine May. *Parliamentary practice* edif. 8-a p. 597.

ține dreptul de a consimți lista civilă coronei și de a impune sarcini națiunii.¹

Acest considerant precum și accelerarea lucrărilor, a făcut pe constituanții români din 1866 și 1884 a decide că budgetul să fie votat numai de adunarea deputaților, cu toate că sa probat² că Senatul român va avea aceeași obârșie ca și Adunarea deputaților.

Senatul însă are nu numai dreptul de a aproba sau respinge legile financiare, dar chiar și a le amenda, această rezultă și din tradițiile engleze și franceze³, și din textul art. 33 din constituțiunea română.

Controlul asupra puterii executivă e exercitat de adunările reprezentative în baza art. 47 și 49 din Constituțiune—dreptul de anquetă și de interpelare—și a usului parlamentar—cestiunile—.

Cestiunile introduse întâi în Anglittera pe la 1721⁴ fură admise de francezi⁵ însă cum Mi-

¹ Erskine May. *Parliamentary practice* edif. 8-a p. 590.

² A. Pencovic. *Debatările adunării Constituante din 1866* discursul N. Blaremburg p. 273.

³ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 769 până la 777.

⁴ Todd. *Parliamentary government* t. II cap. IV. n° II litera c.

⁵ Constituțiunea din 1791 tit. III, cap. III secț. 4, art. 10.

niștrii nu mai luă parte la lucrări din anul III până la 1814, dispărură, apoi din nou re-introduse¹, dar ele nu se aplică de cât dacă ministrul, prealabil înștiințat, consimte a răspunde.² La Români, de și acest drept nu e nicăeri înscris, usul parlamentar 'l a conservat, în tot casul ori-care ar fi răspunsul ministrului nu e urmat de nici un vot.

Representantul are dreptul de a cere prin biurul adunării ori ce act pe care Ministrul e dator a 'l da—art 50 constituțiune—.

Interpelările sunt mijlocul prin cari în adevăr, se pune în joc responsabilitatea politică.

În realitate prin ele se cere a se pune în desbateri politica generală a ministerului, sau un act ôre care al unui ministru determinat.

Interpelarea odată anunțată —procedarea e prevădută de art. 75 și 76 din regulamentul adunării—devine în cât-va impersonală și ori care reprezentant 'și o pôte însuși; are o sancțiune: votul ce trebuie să o urmeze, dar care în practică nu se face, de ôre ce motiunile, ori-care ar fi, se trimet la secțiuni. Atunci guvernul pôte con-

¹ Chateaubriand. *De la Monarchie selon la Charte*, cap. XV. al. 2.

² Regulamentul senatului frances art. 80.

stata, prin chiar modul primirei ce se face motiunii la depunere, pulsul majorității.

Dreptul de interpelare e individual, pentru că nu se cere concursul altora spre a o anunța sau a o subscrie, când ministrul vizat, cerând beneficiul celor trei zile libere regulamentare, interpelarea trebuie dată în scris.

Ministrul interelat e dator să răspundă, totuși autorii argumentează că pôte să nu răspundă, motivând decisiunea sa,¹ atunci interelatorul pôte propune votul de blam și Adunarea, dacă găsește motivele date ca nefondate, va refuza ministrului concursul său.

Interpelarea e de origină francesă. Înainte existau numai cestiunile și sistemul *interpelare* fu considerat ca sinonim²; din primele zile însă ale guvernului de Iulie, se produsură adevărate interelări, de și nu tot-deauna terminate prin vr'un vot.³

În Engliterea interelările nu există și în urma cestiunilor și a răspunsului ministrului,

¹ Rossi. *Cours de droit Constitutionnel* t. IV edif. 2-a p. 149.

² Chateaubriand. *De la monarchie selon la charte*, cap. XV. al. 2.

³ Thureau-Daugin. *Histoire de la monarchie de Juillet* t. II p. 192, 193, t. IV, p. 483.

nu se angajează discuțiunea, nici se pune vr'un vot de blam, cari se pot depune numai în mod isolat și principal. Englezii însă au găsit mijloace piezișe pentru transformarea unei cestuini în interpelări și terminarea lor cu debateri și vot.¹

Ancheta, este dreptul constituțional al ambelor adunări—art. 47—de a cerceta cutare sau cutare cas, prin comisiuni alese din sânul său. Ancheta poate fi făcută pentru cazuri isolate, sau pentru o înțrânire de fapte determinate: evenimente politice, abuzurile administrației, alegeri contestate etc.

Practica anchetelor parlamentare pare a fi fost făcută în Anglita pe la 1689² și în Francia în timpul revoluțiunei, când se numără tot felul de comisiuni de anchetă.³

Dreptul de anchetă parlamentară, decurge din principiu dreptului 'ce au adunările reprezentative, de a controla puterea executivă, actele miniștrilor. Nu pot însă de cât în anumite ca-

¹ Todd. *Parliamentary government* t. II, cap. IV, n° 2, litera e.

² Anson. *Law and custom* t. I, p. 316.

³ Poudra et Pierre. *Traité pratique de droit parlementaire* n° 1564 și următ.

suri—legea responsabilității ministeriale, contestațiunile alegerii—a se institui puteri judecătorești, pentru că «în starea de diviziune a puterilor, fie-care Cameră nu e de cât o parte dintr'un tot și nu are în ea, plenitudinea finții sale. Resoluțiunea pe care o ia, nu are forța esecutorie de cât în incinta supusă poliției sale și n'are acțiune exterióră, nici asupra lucrurilor, nici asupra persónelor; nu va avea dreptul nici să citeze înainte-i, nici să interogeze, nici să constrângă, nici să constate fapte. O lege e necesară pentru a organisa modul său de esecutare și această lege indispensabilă la exercitarea dreptului de anchetă, poate și trebuie făcută.»

În acte de administrațiune, Camerele sunt de multe ori chemate a statua, bine înțeles în formă de lege. Așa sunt: aprobarea convențiunilor comerciale, împrumuturile comunelor și județelor, alipiri și deslipiri de comune, drepturi de pensiuni etc.

¹ Hello. *Du régime constitutionnel* ediția 3-a t. II, p. 118, 119. 238.

*Raporturile dintre puterea Legiuitoare
cu cea executivă*

Dupe constituțiunile în vigóre și usurile admise, aceste raporturi ar fi :

1° *Numirea șefului statului de către adunări, fără a'l mai putea revoca.*

Adunările fiind reprezentarea suveranității naționale, ele singure au dreptul de a alege pe șeful statului, cărui-a națiunea 'i delégă exercițiul puterii executive. Acesta însă numai în statele unde titularul puterii executive nu e ereditar, în cele lalte, delegatiunea se face numai când tronul devine vacant, pentru că titularul puterii executive trebuie să aibă independența cerută de principiu separațiunei puterilor.

Adunările, o dată numirea făcută, nu mai pot a reveni, afară numai de cazuri când titularul temporar ar face acte contra statului.

Pentru ca raporturile dintre titularul puterii executive și adunări să pótă fi tot-d'auna normale, se obișnuiește ca miniștrii să fie aleși dintre membrii marcanți ai majorităților parlamentare.

2° *Alegerea miniștrilor.*

Unii susțin¹ că miniștrii nu trebuiesc luați dintre reprezentanți, pentru că nu ar mai fi li-

¹ Montesquieu *Esprit des lois, cart. XI cap. VI p. 322.*

bertate când aceleași persoane, ar lua parte și la legiferare și la executare; alții cred — părere ce ne apropiăm — că titularul puterii executive trebuie să facă alegerea primului ministru, în persoana șefului recunoscut al partidului, care fiind în opoziție, va fi chemat la putere, sau în lipsa sa, în persoana aceluia care are mai multă vază, mai multe simpatii. Cu modul acesta titularul puterii executive va fi în acord cu majoritățile parlamentare.

În unele țări, miniștrii nu au nici un raport direct cu Camera¹ și în asemenea caz Camerele nu-i pot nici blama, nici resturna, așa că responsabilitatea lor politică e nulă.

3° *Miniștrii să fie membrii unuia din adunări.*

De și numai legislativei singure aparține puterea de a legifera, totuși pentru ca reprezentanții puterii executive în parlament, miniștrii, să pótă aplica bine legile, e necesar că la discuțiunea lor să ia parte, să le cunoscă și să arăte defectuositățile ce practica executării 'i ar fi pus în pozițiune de a cunoste.

Cu modul acesta se înlătură nesancționarea legilor și prin urmare și conflictul posibil între puterea legiuitoare și cea executivă.

¹ Statele-unite.

Puterea esecutivă

I

Regele

Când am scris că divanurile ad-hoc au făcut o lucrare adevărat politică,¹ traducând în fapt aspirațiunile Româniilor, am avut în vedere și realizarea punctului 3 al votului lor.²

În adevăr, puternică și trainică piatră a temeliei Constituțiunii române, fu, este și va fi acest punct.

Prin el se curmară luptele pentru Domnie, sterile și tot-d'auna dăunătoare țării și caracterelor; se dete puțința unei continuități a realizării aspirațiunilor, la care gloriosul trecut al Româniilor o indrituia; în fine, se găsi mijlocul de a face

¹ Mai sus p. 48.

² Mai sus p. 47.

cunoscut Europei civilisate, existența la gurile Dunărei, a unui mănunchi din marea națiune română, pe care, nici una din multele năvăliri barbare nu o putuse distruge și **Pronia Ceréscă** vru, ca acela căruia 'i se da acéstă mare misiune, să o îndeplinéscă cu ajutorul marilor bărbați români în așa mod, că astă-zî, prietinia chîiar a României, e căutată în Europa.

Credința ce avem, că rostirea divanurilor ad-hoc pentru un Domnitor ales din una din dinastiile domnitore din Europa, a fost o prevedere a aspirațiunilor Româniilor, se confirmă prin dragostea arătată de întréga suflare românească, cu ocazia crudei încercări prin care dinastia română a trecut, când cu bóla principelui moștenitor.

Durerea dinastiei erea a țării, care suferea nu atât pentru că un tînăr părinte a doi drăgălași copii, putea să dispară, cât pentru că întreg poporul, identificat cu suveranul ce 'și a ales 'și da seama de nenorocirile ce ar fi trebuit să suporte, când suveranul, copleșit de durere, nu ar mai fi putut sta în capul poporului său spre a 'l indruma tot spre progres și a conduce cu înțelepciunea-î recunoscută, pașii acelor pe care România 'i a recunoscut de urmașii săi.

Grea fu încercarea, dar mare fu mulțumirea aceluia care, putu să constate dragostea poporului român, în care Dumnezeu sădi o inimă rodnică pentru recunoștință.

Acastă dragoste 'i dete o îmbărbătare nouă pentru a veghia necurmat asupra ursitelor Români, pentru urmașii sei un îndemn puternic de a se arăta tot mai vrednici de atâta iubire de atâta devotament.¹

«Adâncă și nemărginită fu recunoștința sa pentru aceste duiöse și nenumărate mărturi de iubire, cari au stabilit între țară și tron, legături noi și neperitóre.»

Legătura indisolubilă între România și dinastia sa, prevăzută deja de divanurile ad-hoc, se arată cu atâta putere, în cât chiar ziarele cari 'și au făcut o carieră, fie chiar un crez din combaterea dinastiei, trebuiră să o recunoscă.

Ele trebuiră să se convingă, că dacă românului în orele de distracție 'i place să asculte tot felul de păreri, ba chiar și expresiuni țigănești ori ungurești de care face haz, când însă 'i se atinge

¹ Srisorea M. S. Regelui Carol I din Castelul Peleş către Români, 8 Iulie 1897. Monitorul Oficial No. 79 din 1897.

² Ibidem.

sentimentul lui național, al dorului de viitorul moșiei lui, nu glumește și impune tăcere ori cui, chiar și celor cari trăesc din distracțiile lui. Aceste credințe le avu Constituantul de la 1866,¹ care înserise în Constituțiune principiul eredității în persóna *Măriei Sale Principelui Carol I* de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea femeilor și coborîtorilor lor.

Alesul devenind domn al *Românilor*, subscrise pactul în limitele căruia trebuia să domnască. În articolele 84 până la inclusiv 90, constituantul regulamentază succesiunea tronului și regenția, care, în caz că ver-unul dintre cei aleși, ar fi pus în imposibilitate de a-și îndeplini funcțiunea, va fi înlocuit prin o nouă alegere conform art. 84. Acastă credință nu este înserisă în Constituțiune, resultă însă implicit din textul art. 88 și 89, cari prevăd, atât numirea unei regente ce suverauul singur va fi făcut, numire care însă trebuie să fie ratificată de representațiunea națională, cât și alegerea

¹ A. Pencovică. *Dezbaterile adunării constituante din 1866. Discursul președintelui adunării naționale Manolache Costachi* p. 287.

ei în caz de mörte, sau imposibilitatea suveranului de a *domni*.

Constituantul din 1866 a prevădut orî-ce eventualităţi, prevedere care a adus linişte şi a solidificat stabilitatea, fără de care o monarhie constituţională nu pöte exista.

Pentru că Constituţiunea este pactul dintre ţară şi tron, orî-ce modificare a ei, este interzisă în timpul regenţei.

În urma victorioasei purtări a armatei române în 1877—78, Adunările declarară independenţa ţarei şi acordară *Domnului Românlor*, titlul de *Rege al Româniî*, iar Constituantul de la 1884, pe lângă modificările colegiilor electorale, înlocui în Constituţiune cuvântul de Domn, cu acel de Rege.

Regele, dice art. 91, *nu pöte fi şi şeful altui stat fără consimţimântul adunărilor*, cari nu pot delibera fără prezenţa a două treimi din membrii cari le compun şi nici hotărî fără două treimi din membrii prezenţi.

În adevăr, cine pöte cunoşte mai bine de cât ţara însă-şi prin reprezentanţii săi, interesele sale? Ea trebuie consultată şi încă în aşa mod, ca nu dorinţa guvernului care trebuie să dispună

de majoritate, să predomine, ci două treimi cel puţin a reprezentanţilor ţarei trebuie să fie faţă, aşa că şi opoziţia care s'ar fi putut alege, să pöta spune cuvântul său, ba chiar să împedice votul, în caz când guvernul nu ar avea o prea mare majoritate, ca acea cerută, de două treimi.

Măsura ni se pare bună, pentru că, înainte de a se proceda la vot, fiind o cestiune de o mare gravitate, se va cerceta pulsul ţării şi numai când el va fi favorabil, se va procede la consultarea ei prin funcţionarii suveranităţii sale.

Art. 92. *Persóna Regelui este inviolabilă. Miniştrii lui sunt răspundători.*

De şi puterile cari se acord Regelui sunt mari, principiul că El nu pöte să facă nimica singur¹ face ca persóna Sa să fie declarată inviolabilă, adecă sustrasă de drept orî cărei legi.

A decide că monarhul să fie răspundător, este a'l detróna, a ajunge la revoluţiuni², a'l autoriza chiar să aibă o politică personală şi independentă.³ Cum însă actele lui pot fi dăunătoare ţarei, responsabilitatea fu transmisă mi-

¹ Mai jos p. 176.

² A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 81.

³ Ibidem p. 591.

niștrilor, cărora prin această chiar, li se impuse îndatorirea de a contra-semna ori-ce act al Regelui.

În Engiltera se puse mai întâi în practică responsabilitatea puterii executive, raportând-o miniștrilor, apoi alte monarhii făcură încercări, ca Ungaria în dietele ei intermitente și *desordonate*¹ și în Suedia.

Ast-fel e chiar logic ca Regele să fie declarat iresponsabil, inviolabil, altfel o responsabilitate ar exclude pe cea-laltă.²

Pentru ca realitatea principiului, inserat în al. 2 al acestui articol să fie tot-d'a-una tradus în fapt, ar trebui ca miniștri să fie aleși dintre persoane de acelea cari, pentru dorința menținerii puterii, nu vor admite dorințele suveranului, ori cari ar fi ele, perzând ast-fel ori-ce autoritate reală. La acest rezultat se poate ajunge prin corpul electoral, care nu va alege ca reprezentanți, de cât bărbați din acei cari să exprime adevărata sa voință și cari ast-fel nu vor primi

¹ Julius Schwarz. *Montesquieu und die Verantwortlichkeit der Räte des Monarchen in England, Aragonien, Ungarn, Siebenbürgen und Schweden (1139—1748)* Leipzig. p. 56.

² A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 590.

alegerea ce Suveranul va face prin primul ministru, de miniștri mlădioși.

Timpul și moravurile cari se vor schimba prin exemplele ce cetățenii vor avea, va face ca acest rezultat să fie ajuns.

Regele își exercită puterile lui acordate numai prin acte *scrise*, pentru că *nici un act*—art. 92 al. 2—*al Regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru.*

Aceste acte sunt de două feluri: *Decrete* și *Mesagie*.

Decretul este un act prin care Regele ia o decisiune *legală, executorie, și obligatorie*. Astfel sunt: numirile, înaintările și revocările în funcțiuni; promulgările legilor și regulamentelor; exercitarea dreptului de amnistie și grație, etc.

Mesagiul e un act care conține o expunere de motive, o opinie solemn exprimată, o depunere a unui proiect de lege, care însă în România nu poate servi pentru a lua o decisiune legală, pentru că Constituantul din 1866 nu a admis un termen pentru promulgarea legilor, nici dreptul Regelui de a cere o nouă discuțiune pentru legea ce nu ar voi să sancționeze.¹

¹ A. Pencovici. *Dezbaterile Adunării constituante din 1866* p. 244.

Actele ce Regele face, fără a fi contrasemnate de vre-un ministru: scrisori către Preşedintele consiliului, către Popor, discursuri, conversaţiuni cu membrii corpului diplomatic, etc., de şi au adese ori o mare putere morală, nu sunt acte ale puterii executive, ci numai simple fapte.¹

Regele sancţionează şi promulgă legile — art. 93 al. 2—.

Sancţiunea este una din marile prerogative ale Regelui, prin ea e investit şi cu o parte din puterea legiuitoare, pentru că numai atunci legea devine perfectă, devine lege, când el o sancţionează, sancţionare ce poate refuza — art. 93 al. 3 — absolut şi indefinit.

În acest caz, respingerea sancţionării poate aduce turburări, pentru că o singură voinţă va opri acţiunea legislativă a majorităţii. Fapt însă, care nu s'a întâmplat şi care nu credem că s'ar putea întâmpla, pentru că Regele are un alt drept, dreptul de disolvare, în urma căruia va avea putinţă a vedea, unde e justetea părerilor.

Promulgarea urmează imediat sancţionării şi e confundată cu publicaţiunea, aşa că e mai

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 500, 506.

mult o datorie de cât un drept. Cu alte cuvinte, sancţiunea se exercită de Rege ca putere legislativă şi promulgarea, ca titular al puterii executive.

Regulamentarea legilor este acordată Regelui, însă fără să poată vre-o dată modifica sau suspenda legile — art. 93 al. 9 —, aşa că chiar enunţarea, arată clar că principiul separaţiunii este menţinut. În adevăr, dacă regulamentele au forţă executorie, este că ele se dau în virtutea unei legi, care nu poate fi nici modificată, nici suspendată, lucru la care se ajunge prin chie-marea la răspunderea guvernului, sau cel mai puţin a ministrului care a contrasemnat regulamentul ce Regele va fi decretat; iar particularii leşaţi, au dreptul de recurs înaintea puterii judecătoreşti, care e în drept a judeca executiunea legilor şi regulamentarea nu e de cât executarea lor. Ca probă: puterea judecătorească e chemată a aplica textul legii penale art. 385 al. 9. *Acei cari vor călca regulamentele făcute după lege* etc. etc. şi prin urmare de a aprecia legalitatea regulamentului.

Regele numeşte sau confirmă în toate funcţiunile publice — art. 93 al. 7 — şi conferă gra-

dele militare în conformitate cu legea—art. 93 al. 11.—Putere care are importanța sa politică și juridică;

Politică, pentru că ea se aplică conform regulilor guvernului parlamentar, așa că ori-ce numiri sunt făcute dupe alegerea miniștrilor, căroră, Camerele poate să le ceară socotela.¹

Juridică, pentru că numirile se fac, în ceea ce privește pe militari și judecători, în virtutea legilor și pentru funcționarii administrativi Constituția cere—art. 131 al. 5—formarea legii.—Ast-fel funcțiunile nu se dau de Rege, ci de Popor, de la care ori-ce putere emană.

În Anglittera exista concepțiunea contrarie, funcționarii sunt servitorii monarcului — *Servants of the Crown*—.

Regele are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materie criminală—dreptul de grație—afară de ceea ce se statornicește în privirea miniștrilor—art. 93 al. 5—.

Grațierea e un act al puterii executivă, care iartă în total sau în parte pe un criminal, dar care nu oprește efectele condamnării, ca incapacitățile ori pedepsele accesorii derivând din

¹ Aubry et Rau. *Cours de droit civil français* § 5.

pedepsa principală și nu e de cât o măsură individuală, pe când *dreptul de amnistie* — art. 93 al. 4—face să dispară, juridicamente, efracțiunile comise, având efect retroactiv, așa că chiar urmăriile începute rămân caduce și este o măsură generală, nu individuală. De aceea se și aplică numai delictelor politice, cari ori cât de grave, nu presint caracterul odios ca acelor mai multe delict de drept comun.

Origina acestor drepturi o găsim în dreptul imperiului roman, confondate sau rău distinse una de alta și manifestându-se prin actele: *abolitio, indulgentia, restitutio in integrum*, acordate de Principe sau Senat.¹

În evul mediu, erea un drept al Principelui care singur poseda puterea legiuitoare, executivă și judecătorească² și care acorda grația, mai tot-d'a-una cu putere retroactivă, considerând dreptul seu ca un atribut al suveranității³, așa că în acest sistem se confundau grația cu amnistia, fiind ambele individuale.⁴

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 525 și nota 1: «*Leges* I, § 10, D.»

² Ibidem. *Le mariage en droit canonique* t. II p. 316.

³ Vattel. *Le droit de gens* § 173: *Despre dreptul de grație*.

⁴ A. Esmein. *Cours élémentaire d'histoire du droit français* ed. 2-a p. 445.

Dreptul modern nu admite această teorie și Englezii prin *Bill of Rights*¹ —art. 1 și 2— refuză Regelui dreptul de a suspenda legile ori executia lor, sau dispensarea ori aplicatiunea lor.

În Franția, se ajunsese la același rezultat prin proclamarea și aplicarea principiului separării puterilor, așa că dreptul de dispensă, în vederea utilității sale, fu înscris în legi ca, dispensa pentru căsătoriile între rude și aliați, grația și amnistia, etc.

Grația, presintă trei utilități principale:

1) Ori cât de perfecte ar fi legile criminale și de capabili judecătorii, se pot produce erori și inocenții pot fi condamnați, prin grațiere se stinge pedeapsa care procură condamnatului o ușurare imediată, lăsând să subsiste în întregul ei sentința condamnătoare, **pentru că puterea judecătorească nu este o ramură a acelei executivă;**

2) Din aceleași cauze, se poate ca pedeapsă prevădută și aplicată, să nu fie proporțională cu actul comis, așa că dreptul de grație, poate să așeze echilibru între umanitate și justiție;

¹ Stubbs. *Select Charters and other illustrations of English Constitutional history*, Apendice p. 523.

3) Prin dreptul de grație se pot moraliza mai ușor acei cari, în timpul executării pedepsei lor, vor merita prin munca și conduita lor, o îndulcire a pedepselor la cari au fost condamnați.

Amnistia, e câte o dată o necesitate politică. Originea și numele, 'l datorește liniștei care naturalmente se produce într-o națiune, în urma luptelor și comotărilor interne. În urma luptelor partidelor politice, acel care triumfă, e bine e necesar, e mărinimos să uite tot și prin amnistie se uită chiar existența delictelor și crimelor politice¹. De aceea Constituantul român a dat acest drept Regelui, care, bine înțeles, nu'l poate executa, de cât după propunerea miniștrilor, șefii partidului victorios.

În ceea ce privește pe miniștrii, Constituantul român voind să le dea o mai mare independență în raporturile lor cu șeful statului, a luat dreptul suveranului de a 'i erta, menținând astfel regulile engleze prevădute în *Act of settlement*², după care dreptul de grație și pardon nu pot nimici un *impeachment*,³ menținând însă

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 529.

² Todd-Valpole t. I p. 55. (Act de stabilire.)

³ Act de acuzare.

regula care se găsește și în Constituția statelor unite din 1848 art. 55, prin care se stabilește că, numai Adunarea națională 'i p^ote erta și apropiind-o monarhiei Constituționale, înscrise în art. 103, că ei pot fi grațiați, numai după cererea Adunării care-i a pus în acuzare, bine înțeles nu și atunci când acuzarea pornește de la Rege.

Regele este capul puterii armate—art. 93 al. 10. —În afară de necesitatea că întrebuintarea și dispozițiunile puterii armatei sunt de atributul puterii executive, pentru asigurarea liniștei și ordinei înăuntru, siguranța și apărarea țării în afară, este și vechia tradiție a dinastiilor: ca acel desemnat a domni, este naturalmente destinat carierii armelor, primind în ac^osta direcțiune o educațiune specială, așa că Constituțiunile monarchice, recunosc ac^ostă prerogativă șefului statului.

Din acest aliniat și din dreptul Regelui *de a încheia cu statele străine convențiunile necesarii pentru comerț, navigațiune și alte asemenea*; însă, pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi su-puse puterii legislative și aprobate de ea — art.

93 al. 14—; ar resulta că Regele are dreptul de a face și tratatele de alianță ofensivă și defensivă, precum și de a declara război.

Constituantul român însă, neînscrind aceste drepturi în Constituțiune, a înțeles că Regele nu le p^ote face, de cât tot cu consimțământul Adunărilor. În adev^{er}, dacă pentru ratificarea convențiilor de comerț, navigație și alte asemenea, se cere aprobarea puterii legislative, cu atât mai mult pentru tratatele de alianță și mai ales pentru declarările de război, pentru cari va fi necesitate de credite, pe cari numai puterea legislativă le p^ote acorda.

Adev^{er}ata garanție, contra pericolelor cari pot resulta inevitabil, dintr'o asemenea situațiune zicea Mirabeau¹, consistă în responsabilitatea puterii executive și în privegherea ce exercită asupra'i, Adunările reprezentative.

Titularul puterii executive are dreptul singur, de a intra în raporturi cu puterile străine prin corpul diplomatic acreditat pe lângă per-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 584 și nota 2.

sóna sa. Drept care nu e înscris în Constituțiune¹ dar care recunoscându-se chiar președintelui republicei franceze,² a fortiori se recunoște și titularului puterii executive în monarhiile constituționale. Consecințele acestor raporturi însă, trebuiesc să fie cunoscute și aprobate de Camere, de aceea Constituantul a înscris în al 2^{lea} art. al. 2 că: *limitele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate, de cât în virtutea unei legi*, și în art. 122 că: *nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul Statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el, de cât în puterea unei anume legi*, așa că indirect a impus puterii executive, consultarea Adunărilor reprezentative, în ori ce împrejurări cari ar putea atinge integritatea teritoriului, sau știrbirea drepturilor poporului.

Aceste drepturi—declarată de război, tratatele de alianță—nici nu ar putea fi cu folos înscrise în Constituțiune, pentru că războiul atunci când se declară României de o putere străină, e de demnitatea, de onoarea țării a răspunde, iar alianțele

¹ La 1866, România a cărei neutralitate era garantată de marile puteri ale Europei, fiind dependentă de sublima poartă, nu putea înscrie acest drept în Constituțiune și în 1884, de și independentă s'a omis înscrierea lui, fiind-că M. S. Regele 'l practica de mult.

² A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel*, p. 573.

prin natura lor chiar, trebuiesc ținute secret și singurul judecător, nu pôte fi de cât titularul puterii executive. Acest drept se recunoște și Președintelui republicei franceze, cum dar nu s'ar recunoște Regelui monarhiei constituționale române?

Ori ce dispozițiuni ar fi dar inutile, când garanțiile exist: 1. Regulile guvernului parlamentar și responsabilitatea ministerială, 2. Necesitatea votării creditelor de către Adunări, 3. Regulile legilor militare asupra duratei serviciului militar, afectățiunii corpurilor de armată și mobilisări.¹

Am spus² că întrebuintarea puterii armatei este de atributul puterii executive, pentru asigurarea liniștei și ordinei în năuntru etc., fapt esact, dar care, după noi, nu ar trebui aplicat de cât în cazuri grave, nu cum se face astăzi, când la cea mai mică mișcare, inofensivă chiar, armata e scosă pe strade. **Românul e dator a face parte din unul din elementele puterii armatei** — art. 118 — pentru apărarea țării, nu însă pentru menținerea ordinei pe strade. Acesta

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 588.

² Mai sus p. 148.

e rolul poliției, rolul geandarmeriei anume angajată pentru paza bunei ordine. La ea dar trebuie să se recurgă la caz de turburări, nu la armată, a cărei misiune e mult mai nobilă.

Puterea legislativă se exercită colectiv de Rege și reprezentațiunea națională — art. 32 constituție. — *La 15 Noembrie a fie-cărui an, Adunarea deputaților și Senatul se întrunesc fără convocațiune, dacă Regele nu le a convocat mai înainte* — art. 95 al. 11 Constituție. — *La deschiderea sesiunii, Regele expune prin un mesagiu starea țării, la care Adunările fac răspunsurile lor.* — art. 95 al. 3. — **Regele** *pronunță închiderea sesiunii* — art. 95 al. 4. — **El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările,** — art. 95 al. 5. — **El are dreptul de a disolva ambele Adunări de o dată sau numai una din ele,** — art. 95 al. 6. — *Actul de disolvare trebuie să conțină convocațiunea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni,* — art. 95 al. 7. — *Regele poate amâna Adunările; orî-cum, amânarea nu poate esceda termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceeași sesiune fără consimțământul Adunărilor,* — art. 95 al. 8.

În aceste articole ale Constituțiunei române, stă cea mai mare putere a Regelui și mai ales în dreptul de disolvare, care e aprópe personal, pentru că chiar responsabilitatea politică a ministerului, este înlăturată pentru actualitate în în România.

În adevăr, cu moravurile actuale — pe cari timpul numai le póte schimba — orî ce guvern va obține o majoritate în alegerile ce va presida, majoritate care desigur nu'l va face răspunzător pentru o disolvare, chiar arbitrară, pentru că mulțumită ei, a fost alésă.

De aceea ar trebui găsită o măsură de a îngrădi în cât-va acest drept, pentru că, «de când viața Europénă a luat un aspect regulat, un Rege ereditar de-asupra mediocrității a devenit un lucru fórte rar, pe când cea mai mare parte au fost chiar mai pe jos de cât mediocri, și ca talent și ca vigóre de caracter.»¹

Dacă dar realitatea e așa, se póte întâmpla într'un viitor îndepărtat, ca România să nu mai aibă norocirea de a avea un Rege ca M. S. Carol I, care a dat probe de cea mai înaltă înțelepciune și cum Constituțiunea este legea

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif* p. 146.

prin excelență a viitorului, ar trebui să prevadă ori ce eventualitate.

Ingrădirea acestui drept s'ar putea face, în cas că necesitatea disolvării s'ar impune numai pentru o Adunare, prin consultarea celei-l'alte, sau în caz când ambele vor trebui dizolvate, prin obligațiunea guvernului care a obținut dizolvarea, a demisiona după constituirea noulor Adunări, sau prin îndatorirea pusă titularului puterii executivă a nu acorda de cât o dizolvare guvernului aceluiasi partid,¹ sau reducând pe timpul disolvării, unul din drepturile acordate titularului puterii executivă, ca acelea de la alineatul 5, 7, 11, 12 de sub art. 93, sau în fine printr'un alt mijloc ce cugetătorii ar găsi.

Când numai o Adunare va fi dizolvată, se va găsi o garanție în votul celei-l'alte și când ambele vor trebui să fie dizolvate, prin obligațiunea demisionării guvernului, mai greu miniștrii vor cere dizolvări, pentru că nu vor putea fi siguri că Regele va face apel tot la ei, spre a forma noul cabinet, de ôre ce ceea ce se numește *zestre guvernamentală* nu va mai putea lesne exista.

¹ Dicey. *Law of the Constitution* p. 344.

Puterile din articolele anunțate se divid în două grupe:

Prima: inițiativa legilor pe care Regele o exercită colectiv cu reprezentațiunea națională și secunda: convocarea Camerilor în sesiune ordinară ori extra-ordinară, amânarea și închiderea sesiunilor, dizolvarea uneia sau ambelor Adunări, adresarea de mesagii Camerilor.

Adunările electivă reprezentând suveranitatea poporului ar părea că ar trebui, pentru durata alegerilor să fie permanente, sau cel puțin ele singure să fie stăpâne a suspenda sau a întrerupe lucrările, prin propria lor voință sau decisiune.

În adevăr, adunările electivă reprezentative primesc de la suveranitatea națională, însăși exercițiul puterii legislative, prin urmare numai aceeași suveranitate poate să întrerupă sau să limiteze puterile ce i a acordat. Constituantul modern, în vederea însă a marelui puteri a Adunărilor și ca rezultat istoric împrumutat de la Englezii, unde adunările se întruneau pentru *a consilia pe Rege din ordinul lui*, le a limitat lucrarea în sesiuni periodice pentru a da puțință puterii executivă de a executa legile¹ și

¹ Montesquieu. *Esprit des lois*, cart. XI, cap. VI.

a dat titularului puterii esecutive dreptul de convocare și închidere și prin urmare și acela de amânare, limitându-i timpul, iar pentru ca puterea legiuitoare să nu fie la discreția celei esecutive pentru îndeplinirea mandatului ei, i a dat dreptul a se întruni singură, fără convocare, fixându-i și epoca: 15 Noembrie.

În Englitera camerile nu au acest drept, care totuși se aplică, nu numai din cauza necesității votărei anuale a Contingentului, dar mai ales prin tradiție care la Englezi are putere de lege. Această limitare de lucru a fost împrumutată de toate Monarhiile Constituționale și chiar de Republicele în cari suveranitatea poporului, e mult mai mult respectată. Limitarea, există în Constituțiunea federală Elvețiană¹, în Statele Unite ale Americii² în republicile Americane din Centru și Sud³ etc.

Adunările însăși vor profita de timpul între sesiuni, pentru că vor avea mai lesne puțința de a cunoște părerile alegătorilor stând în mij-

¹ Constituțiunea federativă Elvețiană art. 86.

² Bryce. *American Commonwealth* t. I. p. 123.

³ Dareste. *Les Constitutions modernes*. ediția 2-a, t. II, p. 469.

locul lor, cari, când sesiunile sunt prea lungi, permanente, s'ar neliniști de certurile din Camere și ar cădea ori în nepăsare, ori ar recurge la acte, altele de cât cele legale.

Generalmente, din obicei, sesiunile se deschid prin celebrarea unui Te-Deum, prin care se imploră ajutorul lui **Dumnezeu** asupra lucrărilor Adunărilor. În Constituțiunea francesă din 16 Iulie 1875, se înscrisese chiar aceste rugăciuni și încă ca ele să fie făcute în toate bisericile,¹ înscriere care fu ștersă în 1884, cu ocasiunea revizuirii parțială. În Englitera, Camerele nu încep lucrările lor fără rugăciuni. În America există chiar un preot titular pentru acest scop.²

Acest obicei e o veche tradițiune întrebuintată de Anglo-sacsoni și putem dice o tradițiune română, pentru că în vechime, chiar ca și astăzi, nici o lucrare de oarecare importanță nu se face fără rugăciuni. Temelia unei case, slobozirea unei fontăni, inaugurarea vr'unui monument or stabiliment public, venirea suveranilor în vr'o localitate alta de cât capitala, în-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel*, p. 548.

² Erskine May. *Parliamentary practice*, p. 189, 196.

ceperea veri-unei solemnități, fondarea ver-unei societăți, sunt tot-deauna precedate de rugăciuni absolut necesare la un popor ca cel Român, care în mare parte, datorește existența sa națională, credințelor în dogmele mântuitorului lumii *Isus Christos* și aplicării principiilor liberele și egalitare ale scôlei Lui.

Regele având dreptul a convoca în sesiune extra-ordinară adunările — art. 95 al. 5 — pôte să le închidă când va voi, pentru că Constituantul lăsându-î latitudinea necesității convocării, 'i a recunoscut liberul exercițiu al prerogativei sale, afară de casurile când Adunările pot să se întrunescă singure dacă nu vor fi fost convocate pentru 15 Noembrie al fie-cărui an — art. 95 —, în caz de vacanță a Tronului — art. 84 — sau la mórtea Regelui — art. 85 — când, dacă Adunările vor fi fost disolvate și convocarea celor nui, va trece peste data fixată — 10 zile, — Adunările cele vechi se vor întruni. Afară de aceste dispozițiuni, votarea budgetului și contingentului armatei, asigură Camerilor convocarea lor.

Dreptul de a disolva ambele adunări de odată

sau numai una din ele. — art. 95 al. 6 —, este un vechiu drept tradițional englez, adoptat de francezii cu adoptarea guvernului parlamentar unde autorii 'l dă ca natural, legitim și chiar necesar. Fără el, Adunările ne mai fiind susținute de opinia țarei, ar putea impune ori ce guvern, o politică determinată și a anihila independența puterei esecutive; ar putea împiedica alianțe folositoare țării, în fine ar face o luptă cu puterea esecutivă, care inevitabil ar duce la revolte, la nenorociri.

Regulamentarea dreptului de disolvare — se susține — nu se pôte preciza într'un guvern parlamentar, care trăesce mai ales din us, tradiții și convențiuni în comun acceptate, așa e și în locul său de origină, unde atâtea regule importante de drept public, sunt fixate numai de precedente¹, de exemplu, miniștrii Engliterei în convocațiunile oficiale sunt numiți: *servitorii reginei* — *Her Majesty's servants* — cu toate că ei forméză cabinetul răspunzător,²

În vechime acest drept crea *veto*, care cu gu-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 102.

² Anson. *Law and custom* t. II. p. 100.

vernul parlamentar nu mai putea exista, pentru că dacă guvernul nu pôte avea destulă putere a face să nu se voteze o lege, trebuie să demisioneze, sau să ceară disolvarea, așa că *veto* asupra legilor nu mai este de nici un efect.

Dreptul de disolvare e în conformitate și cu principiul suveranității poporului și cu acel al separării puterilor, pentru că dacă pare că atinge suveranitatea, disolvând Corpurile legiuitoare reprezentanții săi legali, în realitate însă titularul puterii executive, crezând că ele nu mai reprezintă acea suveranitate, face apel la popor pentru a decide și prin urmare respectul pentru suveranitatea poporului 'l face a recurge la disolvare. Dreptul de disolvare e o sancțiune a principiului separării puterilor, fiind ultimul mijloc și cel mai eficace, pentru garantarea *irrevocabilității* și *independenței* puterii executive.

Actul de disolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni—art 95 al. 7.—Măsură trebuincioasă, pentru că dacă în adevăr disolvarea are de scop a remite suveranității poporului—alegătorilor—soluțiunea conflictului, apoi pronunțarea lor trebuie să fie cât

mai imediată, alt-fel s'ar constata că altul a fost scopul puterii executive, acela de a guverna fără control, fapt ce Constituantul român nu a admis.

De și necesar acest drept, ar trebui—ne repetăm¹—îngrădit, pentru că dacă el s'a aplicat în ultimii timpî prea des, criticile formulate nu au putut atinge persoana suveranului, mai ales că rezultatele finale au fost bune, de ôre ce numai un partid care să conducă trebile publice, ar fi fost o nenorocire, chiar și pentru acel partid. Dar în fine, avé-va țara tot-d'auna fericirea să aibă pe tron geniuri politice și în fruntea partidelor politice, ômeni destoinici și de caracter? Istoria tocmai contrariu arată. Nici o dată ômenii cei mari, nu au avut descendenți demni de ei de cât fôrte depărtați și chiar dacă vor fi, îngrădirile dreptului de disolvare nu'i vor opri de a domni bine, pentru că ei știu, că un bun domnitor trebuie să se razîme pe iubirea poporului; iar ômenii politici din ambele partide și grupări, au probat flexibilitatea caracterelor, pentru dorința de a putea aplica măsurile, ce credén necesare în interesul țării.

¹ Mai sus p. 153.

Art. 94. *Legea fixăză lista civilă pentru durata fie-căria Domnii.*

Constituantul a voit prin acest articol, pe de o parte, a aplica principiul separării puterilor, prin a nu supune pe titularul puteri esecutive la fluctuațiunile budgetare și a dat ast-fel listei civile o fixitate pentru durata fie-cărei domnii; iar pe de alta, a asigura independența puterii legiuitoare, care ar fi putut fi periodic influențiată, a mări tratamentul titularului puterii esecutive.

Acest principiu fu înscris și în Constituțiunea Statelor Unite.¹

Menținerea acestui principiu a fost care, în 1883, a forțat pe mulți reprezentanți români, a vorbi și vota contra legii domeniului coronei care erea inconstituțională, de ore ce acest art. —94—nu fusese supus revizuirii.

¹ *Constituțiunea Statelor Unite, Art. 2, sect. I, clasa 6.*

Puterea esecutivă

II

Guvernul

În țările în cari, ca în România, Adunările legiuitoare au caracterul reprezentativ, guvernul nu pôte fi de cât tot reprezentativ, adecă un guvern ale căruia diverse puteri sunt instituite, sau crezute a fi instituite de însă-și națiunea și ne lucrând de cât în numele ei, conform cu voința ei reală, sau presupusă.

Constituțiunea română, declarând că toate puterile emană de la națiune—art. 31—, a înțeles că Regele care numește miniștrii, delégă puterea ce națiunea i-a delegat, unor reprezentanți, cari decid tot atât de valabil ca și când națiunea prin Rege ar fi lucrat.

Acastă formă de guvernământ se numește, *Guvern reprezentativ*, care singur pôte satisface

tote exigențele *statului* social și la care participă poporul întreg.¹

Guvernul fiind singur responsabil de faptele și actele sale înaintea parlamentului—Camera și Senatul — ia denumirea de *guvern parlamentar*², sau după Englesi aceia de, *guvern de cabinet*.

Regulile esențiale ale unui asemenea guvern sunt:

Separațiunea puterii legiuitoare de aceea executivă și judecătorească și a acestia de puterea executivă, care e încredințată unei persoane, un șef, în numele și din ordinul căruia, se fac toate actele care constituie exercițiul acestei puteri.

Actele lui însă, trebuiesc mai întâi deliberate și decise de miniștrii, cari prin acesta devin responsabili de ele și trebuie să le contrasemneze.

Șeful,—la Români Regele—titularul puterii executivă, numește și revocă miniștrii³ după o serie de reguli, cari pot fi reduse la trei:

¹ Miniștrii trebuiesc luați din partida care

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif* p. 91.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 95.

³ Constituțiunea română art. 93.

are majoritatea în parlament, sau în una din Adunări, de preferință din adunarea deputaților care singură are dreptul de a vota bugetul statului.¹ Miniștrii trebuie să fie ei înșiși, membrii ai unia din Adunări, de ordină șefii majorității,² întruind ast-fel funcțiunea legislativă cu aceea de agenți superiori ai puterii executivă, alt-fel nu au durată. Când majoritățile nu sunt sigure, șeful statului are libera alegere.³

Bagehot, explicând cuvântul *Cabinet*, susține că Camera comunelor alege indirect pe *Leader* care trebuie numit Prim-Ministru, că această alegere ar defige pe primul magistrat electiv, tot așa cum republica americană alege pe Președinte, cu diferență numai, că alegerea este făcută de reprezentanții poporului.⁴

² Cabinetul trebuie să fie *omogen*, de ore-ce lucrează ca corp, decidând în consiliu actele guvernamentale. Pentru înlesnirea realizării omogenității, șeful statului nu alege singur miniștrii, ci delégă alegerea, șefului majorității recunoscut

¹ Constituțiunea română, art. 113.

² Dicey. *Law of the Constitution* p. 345.

³ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 98.

⁴ Bagehot. *The British constitution*, edif. 4-a London 1885 p. 11.

și incontestat, iar în lipsă, omului care momentan e mai în vază în majoritate și care formează cabinetul.¹ Acest personajiu ia titlul de Prim-ministru, sau Președinte al consiliului de ministrii și el singur vorbește în numele guvernului.²

4° Miniștrii sunt solidari responsabili de politica guvernului înaintea Camerilor care trebuie să îi controleze; când însă responsabilitatea este

¹ Cu omenii—după părerea noastră—, cari fiind din majoritate vor întruni următoarele patru calități: **Inteligență, activitate, onestitate și neîncăpăținare.**

În adevăr, pentru a corespunde înaltei demnități de ministru, trebuie ca prin inteligență să poată percepe bine ori-ce lucrare; prin activitate, a o aduce curând la aplicare; prin onestitate, sub toate formele chiar și politică, a nu putea fi bănuț și prin neîncăpăținare, să nu pună stavilă ideilor noi, cari nu ar fi ale sale. Nu găsim necesitatea unei specializări, pentru motivul că, colegialitatea cu sub-alternii, va da loc la susțineri de păreri nu destul de bine motivate și pentru că inteligența ministrului, suplinște perfect ori-ce specialitate.

Un exemplu din trecutul modern român.

I. C. Brătianu **civil**, fu cel mai bun ministru de război.

G. Chișu **advocat**, se distinse la instrucție etc.

Dăm numai aceste două nume, pe cari ni le reamintim și pentru că nu vom a fi lăsați de măgulitori, către acei ce mai pot deveni miniștri.

² Todd-Walpole, t. II p. 105—106 arată că în *Anglterra* se întâmplă, când primul ministru este un *Peer*, ca un alt membru al guvernului, un **Commoner** să vorbească în Camera comunelor în locul său.

individuală unui ministru, pentru acte care nu interesează politica generală, solidaritatea nu poate exista.¹ Cestiunea însă e foarte grea de a se ști, cari sunt acele acte? De aceea, în țesă generală, Președintele consiliului pune așa zisa *cestiune de încredere*, în *Francia* *Question de Cabinet*.

În guvernul parlamentar, separațiunea definitivă, decisivă, *tranchante*, între puterea executivă și legiuitoare nu e posibilă, pentru că miniștrii fiind ore-cum reprezentanții corpului legislativ pentru exercițiu puterii executive, sunt însă înainte de toate agenții principali ai acestei puteri, numiți de șeful statului și reprezentanții săi înaintea Corpurilor legiuitoare, de aceea trebuie să aibă completa încredere a majorității care îi a desemnat pentru aplicarea voinței ei.

Titularul puterii executive are de asemenea un mare și foarte util rol. În numele lui se fac toate actele, pe care le semnează, semnătură ce nu va da, când actele îi se par nepolitice ori vătămătoare, fără rezistență sau observațiune. Categorie însă nu poate refuza semnătura sa, pentru că se poate ca parlamentul să aprobe actul

¹ Dicey. *Law of the Constitution* p. 344.

refuzat, cu toate că ministerul când 'i s'ar refuza, va trebui să demisioneze și atunci trebuie să se supună, să se umileze, sau să recurgă la măsuri foarte periculoase. Va discuta însă cu miniștrii săi, pe cari înțelepciunea și experiența sa 'i va convinge. Nefiind responsabil, va putea adese ori fără a impune voința sa, a domoli, sau a schimba curente. Ast-fel, șeful statului este un element ponderator și moderator. În crizele ministeriale mai cu seamă, rolul său e mare, de ore ce când situațiunea nu e regulată mai din nainte între partidele în luptă, devine: marele elector. Atunci, printr'o alegere perspicace, rează guvernul momentan întrerupt și prin prerogativa-i specială și de cea mai mare importanță, lucrăză contra majorităților care ar voi să 'i impună o politică ore care, disolvând'o și făcând din nou apel la corpul electoral.¹

Constituirea guvernului parlamentar în Anglittera, e un produs istoric. Pe la finele secolului XVI un grup de miniștrii, detașându-se, au format un fel de comitet secret, căruia Regele 'i supunea afacerile delicate și importante, iar decisiunile se luau în acel comitet, care se nu-

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 100-101.

mi dupe timpuri: *Committee of state, Junta, Cabinet*,² dar abia la 1695, Guillaume al III institui un *cabinet* compus numai din *Whigs*, totuși această omogenitate nu fu definitivă de cât la 1782.³

Regele adunând miniștri în *cabinetul său*, delibera.

În România, în această privință, exemplul s'a luat de la Francesi, cari au imitat pe Englezi. Tot așa fu și cu responsabilitatea politică și solidară a miniștrilor, cari, cu toate că se găsesc exemple la Englezi în secolul al XVIII, de miniștrii cari se retrag din cauza voturilor de neîncredere ale Camerii comunelor,⁴ dar în general doctrina erea, că Camera nu putea impune Regelui alegerea sau revocarea miniștrilor și singurul lor mijloc de combtare erea *impeachment*, acusație criminală, care erea personală ministrului vizat și prin urmare nu solidară.

Responsabilitatea ministerială atunci, însemna responsabilitate legală, aceea care expune la *Impeachment*, astă-dî însă însemnă responsabilitate înaintea opinii publice și ca rezultat, per-

² Anson. *Law and custom*, t. II, p. 93.

³ Ibidem. *Law and custom* t. II, p. 108, 110.

⁴ Ibidem. *Law and custom* t. II, p. 130.

derea puterii. Propriu zis responsabilitatea ministerială, cum e înțelesă astăzi, dată în Anglita de la 1782 cu căderea ministerului Lordului North și totuși în 1841 Macaulay susținea că, ministerul nu trebuie să cadă pentru că nu poate să facă a i se admite o măsură legislativă, ci numai dacă s'ar convinge, că fără o lege, serviciurile publice nu ar merge.¹

În Franția guvernul parlamentar fu stabilit la 1814, și în 1816 se decise adevăratele lui reguli: «Doctrina asupra prerogativei regale constituționale este: că nimic în actele guvernului nu purcede de la Rege, că tot e opera miniștrilor, chiar lucrul care se face în numele Regelui și cu semnătura sa, proiecte de legi, ordonanțe, alegerea de oameni..... Ce face Regele în consiliul său? Judecă dar nu forțază pe miniștri. Dacă ministrul aderă la ordinul Regelui, e sigur de a face un lucru escelent care va avea asentimentul general, dacă se departă pentru a menține propria sa opinie, argumentând responsabilitatea sa, Regele nu mai insistă: ministrul lucră, face o greșală, cade, Regele schimbă ministrul.»²

¹ Anson, *Law and custom t.* II, p. 131.

² Chateaubriand. *De la monarchie selon la Charte.* éd. II Paris 1816 cap. IV și V p. 4 și 5.

«A renunța la majoritate (în Camere), este a voi să mergi fără picioare, să sboři fără aripi; este a sfărâma marele resort al guvernului reprezentativ»¹ — «Camerile, dacă miniștrii sunt ceea ce trebuie să fie, adică stăpâni Camerilor în fond și servitorii lor în formă, nu se vor amesteca nici o dată în administrație, nu vor face nici o dată cereri jignitoare; nu vor expune nici o dată pe miniștri a se compromite. Care mijloc conduce la acest fericit rezultat? Mijlocul cel mai simplu din lume: Ministerul trebuie să dispună de majorități și să meargă cu ele; fără de acesta nu e guvern».²

Pentru ca guvernul parlamentar să poată exista în mod regulat, e absolută necesitate de existența a două partide mari politice rivale, pe lângă cari celelalte formațiuni sunt cantități neglijabile.³ În adevăr, o dată ce o partidă a pierdut majoritatea în parlament, cel l'alt partid o câștigă și șefii săi sunt chemați la putere. Anglita a avut fericirea ca cele două partide Whigs și Torys au precedat guvernul de ca-

¹ Chateaubriand. *De la monarchie selon la Charte.* cap. IX p. 11.

² Ibidem. cap. XV, p. 19.

³ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 142.

binet și când s'a instituit, a găsit mediul său natural.

În România condițiunile mediului fiind altele, cu greu s'au format cele două partide *Liberale* și *Conservatori*, cari cu toate încercările, nu credem că vor putea fi anihilate. Probă conservatorii, cari dispăruseră ca partid politic în 1885, dar cari astăzi trăesc. Causele acelor încercări pentru desagregarea partidelor sunt multiple. În primul rang este spiritul de independență, produs al înmulțirii instrucțiunii și facilității comunicațiilor; extrema importanță a cestiunilor economice cari se superpun cestiunilor politice și tind a divisa partidele; în fine aparițiunea în diversele parlamente, de grupuri de oameni, cari se pretind singuri reprezentanții autorizați a unor clase ale societății. De altă parte, spiritul de disciplină către șefi tinde a dispărea, pentru că mai toți 'l înțeleg rău, așa că formațiunea de Cabinete este foarte dificilă și durată lor foarte scurtă. Totuși guvernul de Cabinet pare încă a fi forma de cea mai bună, pentru un guvern responsabil și continuu controlat; de aceia oamenilor politici li se cere mare forță de raționament și câte o dată, de abnega-

țione și cum un popor nu poate trăi, sau rămâne liber fără eforturi, așa și libertățile politice, sub ori ce formă ar fi ele, cer tot-d'una, rațiune, voință și sacrificii.

Înțelegem însă că caracterele independente sunt absolut necesare, chiar într-o majoritate și prin caractere politice înțelegem pe acei cari nu șovăesc¹ la fie-care schimbare de guverne, sau care 'și schimbă părerile, sau numai eticheta pentru ajungerea verii unui scop, ori cât de laudabil ar fi.

Nici o dată nu am admis teoria, că: scopul scuză mijlocele, pentru că ori cât de mareț ar fi scopul, tot-d'auna va fi întinat de uriciunea mijlocelor.

Acei cari se schimbă², nici o dată nu vor mai putea dobândi încrederea, pe care un om politic pierzând-o, poate moralmente să se considere mort și apoi independența nu conduce necesarmente la desagregarea partidelor formate pentru realizarea unui stoc de idei, partide singure ce trebuiesc să trăească, alt-fel s'ar cere

¹ John-Stuart Mill. *Le gouvernement représentatif. Introduction* de M. Dupond—White, p. XLVI.

² C. Dissescu. *Cursul de drept public român* p. 673 «Les imbéciles seuls ne changent pas.» (!?)

o prea mare abdicare de credințele personale și ca rezultat am avea formarea de coterii, basate pe interese personale. Acel partid ar sta pe loc, și prin urmare ar retrograda, pentru a ajunge ast-fel la desagregarea lui.

Caracterele independente sunt necesare a arăta greșelile majorității și atunci când nu sunt ascultate și nici li se probază că ele sunt în eror, trebuie să dea alarma, să se desprindă chiar de majoritate, pentru a mai putea scăpa principiile ce cu toții apărau.¹

Asupra acestui subiect—caractere politice—ar fi foarte mult de scris, pentru că arătându-se cauzele cari aprópe le au distrus, să pótă folosi generațiunilor viitoare, alt-fel se va ajunge la degradarea complectă a lor și prin urmare la despotism.²

Pentru a termina acest capitol e necesar a spune, că responsabilitatea ministerială este condițiunea esențială a libertăților publice, pentru că lor—miniștrilor—le e dată aplicarea legilor, lor regulamentarea lor, nici de cum șefului monar-

¹ Căusele formării opozițiunii liberale române, mai târziu opoziția unită 1886—1888.

² C. Dissescu. *Cursul de drept public român*, p. 706.

chic al statului, în numele căruia se decretă și care trebuie să fie iresponsabil.

Englezii, de la care toate popórele au împrumutat teoria responsabilității, 'i au dat o formă particulară și energică: «*Regele nu póte să facă rău*»¹ pentru că *Regele nu póte nici o dată lucra singur.*»²

Constituantul român a prevădut responsabilitatea ministerială prin art. 92 și 101 din Constituțiune și prin legea promulgată în Monitorul Oficial No. 98 din 1879, a regulamentat-o.

La această lege, s'a făcut recurs de trei ori, în două rânduri însă, rezultatul a fost nul, pe motivul, credem, că erén resbunări de la partid la partid și ast-fel nu ar fi fost un act politic; în realitate însă prin intervențiuni, ca ura dintre partide să dispară. Singura sancțiune actuală practică a responsabilității ministeriale este votul de neîncredere, care adeseori e anihilat prin disolvare și responsabilitatea se reduce la judecata opinii publice.

¹ Dicey. *Introduction to the Law of the Constitution* edit. 3, p. 24: «*The king can do no wrong*».

² Anson. *Law and custom*, t. II p. 41. «*The king Cannot act alone.*»

Acastă—asa zisă—responsabilitate, comportă esplicarea numirii și revocării miniștrilor, și raporturile lor cu adunările legiuitoare.

Regele numește și revocă pe miniștrii săi.¹ Acest drept de numire este politicamente funcțiunea sa esențială, e esența regimului reprezentativ, de ôre ce actele Regelui nu sunt valabile de cât contrasemnate de miniștrii responsabili; iar revocarea e basată pe principiul că, miniștrii primesc delegațiunea funcțiunii lor în interesul statului, nu în al lor personal și pe acela că șefului statului, încredințându-i-se direcțiunea puterii esecutive în întregul ei, nu ar putea să-și îndeplinească misiunea de cât având încrederea funcționarilor săi, precum și că fiind esecutorul suprem al voinții generale, în interesul ei, are dreptul a revoca pe acei funcționari, cari au perdut încrederea națiunii.

Pentru exercitarea funcțiunii lor politice, miniștrii au ajutorul sub-secretarilor de stat. Instituțiune introdusă de Englezii, pentru motivul că, miniștrii cari nu ereau și membrii ai unei Camere, nu aveau dreptul a vorbi în Camere și pentru că erea necesitate ca ministrul,

¹ Constituțiunea Română art. 93.

membrul al unei Camere, să aibă reprezentanțul lui în cea-laltă Cameră. În Francia instituțiunea fu introdusă sub restaurațiune¹, întâi ca administrativă, mai târziu ca politică și desființată sub al doilea imperiu, reîncepu a esista după 1871² cu diferite modificări. În România s'a emis părerea înființării sub-secretarilor de stat, însă nici o propunere sau vr'un proiect de lege în acest sens nu a fost făcut, afară numai că în proiectul de lege pentru înființarea *consiliului legislativ*³ se dă dreptul membrilor *comisiunei*⁴ ca să ia parte la desbaterile camerilor ca *sub-secretari de stat*.⁵

Noi credem utilă instituțiunea sub-secretarilor de stat, ea ar permite miniștrilor a se ocupa mai bine de cestiunile politice, având un ajutor în subsecretarii de stat, cari vor trebui să fie reprezentanții țării și cari ast-fel vor putea în-

¹ Ordonanța din 9 Maiu 1816.

² A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 606.

³ Proiect de lege prezentat la Senat, sesiunea 1885—1886 de d-nu Eug. Stătescu, Ministru Justiției.

⁴ Mai sus p. 79.

⁵ Proiectul de lege nota 3 art. 8. *Expunerea de motive* p. 22. Acastă dispozițiune, basată pe necesitatea de a se susține un proiect, a cărui discuțiune ar dura mai multe ședințe, și la care ministrul nu ar putea lua parte, este inconstituțională.

locui pe miniștri, sub a lor răspundere. De alt fel chiar Constituțiunea prin art. 130, al. 4 prevede înființarea lor și le determină rolul.

Constituantul român prin art. 99 al. 3 din Constituțiune impune guvernului îndatorirea de a fi prezent la deliberațiunile Adunărilor, reprezentat cel puțin printr'un ministru. Ast-fel miniștrii sunt continuu datorî a explica înaintea parlamentului, actele și intențiunile lor, pentru că parlamentul are dreptul de control, iar guvernul — miniștrii — fiind conducătorul natural al majorității, e dator a-i înlesni — prin explicațiuni — mijlocul de a-l urma.

Controlul parlamentului se execută prin cestiuni, interpelări și anchete. Constituantul român nu a prevăzut de cât interpelările prin art. 49 și ancheta prin art. 47, iar cestiunile sunt un uz parlamentar la care miniștrii se pot opune și în acest caz, sunt interpelați. Cum însă dreptul de interpelare nu e personal, fie care membru al parlamentului, odată interpelarea anunțată, poate să-și o însușiască, miniștrii doritori de a lucra, răspund cestiunilor cari li se adresează.

La interpelări, miniștrii sunt datorî a răspunde, totuși une-orî — pentru așa zisul interes

general — mai ales în cestiuni de politică streină, refuză, totul însă depinde de modul cum majoritatea judecă motivele date.¹

Că dreptul de interpelare poate să oprască în loc mersul parlamentului, e just; un guvern însă forte pe muncă rodnică în folosul țării, ar trebui totdeauna să răspundă la orî-ce fel de interpelare, orî cât de barocă, pentru că cu modul acesta, ar desarma opozițiunea obstructionistă prin chiar blamul ce-i ar da opinia publică, care, cu toate că e considerată ca neesistentă, trăește și în multe ocaziuni s'a manifestat cu putere² și mulțumită presei, pe zi ce trece, câștigă puteri noi.

De alt-fel, frica unui vot de neîncredere, rezultat al unei interpelări intempestive e înlăturată prin art. 76 al. 5 al Regulamentului, care prevede, «că moțiunile — *orî cari* — se vor trimite la secțiuni», așa că va fi destul timp pentru a se face diferite explicări până la votarea moțiunii propuse, spiritele se vor calma și adevărul va triumfa, surpriza neputând avea loc.

¹ Mai sus p. 129.

² Mai sus p. 135.

Puterea judecătorească

Dupe Montesquieu, puterea judecătorească e o manifestare a suveranității naționale și prin urmare distinctă și independentă de puterea legiuitoare și executivă, după alții¹ nu e de cât o ramură a puterii executive, de ôre-ce, contestațiunile și litigiurile cari se pot ivi la aplicațiunea legilor, nu sunt de cât incidente ale puterii executive.

Acéstă din urmă părere o credem greșită, pentru că în drept, judecata precedă tot-d'a-una execuțiunii și numai dacă legea ar fi călcată

¹ Dueroq. *Cours de droit administratif* No. 32; Duguit *De la séparation des pouvoirs* p. 14; Cazalès *Archives parlementaire française* seria I-a t. XV p. 392; Mirabeau *Ibidem* t. VIII p. 243; Mounier *Ibidem* p. 409.

se recurge la puterea executivă, care adesea-ori pôte să fie interesată.

Afară de acésta, puterea judecătorească, bine înțeles embrionară, a fost prima necesitate a omului în societate, prin urmare puterea cea mai veche, pe când cele-l'alte nu ereau nici cunoscute, când legi nu existau, ci numai obiceiuri.

În principiul organizării societății moderne, puterea judecătorească e adesea chemată a interveni, fie chiar că individul vizat nu opune nici o protestațiune și nu contestă aplicațiunea legii în ceea ce-l concernă, de exemplu Justiția represivă. Dreptul public modern nu admite, nici în cas de flagrant delict, nici un caz de mărturisire, a se aplica pedépsa fixată de lege fie ea chiar fixă și neschimbătoare¹, fără ca mai întâi o judecată să fi intervenit. Un singur moment societatea nu ar putea suferi ca exercițiul «acestei puteri de a judeca, atât de teribilă printre ômeni», cum zice Montesquieu, să fie dat puterii executive, s'ar vedea atunci cum intervenția puterii judecătorești are valórea unui act propriu și nu e o dependență a puterii

¹ Immuable.

executive, pe care din contră o domină și-i comandă.

Dacă această theorie, că puterea judecătorească este o ramură a puterii executive ar fi justă, ar trebui admis vechiul obicei francez :

*Justice retenue*¹ și *Relentum* — articole adiționale, subînțelese² —, principii cu desăvârșire incompatibile cu libertatea.

Noi credem, că puterea judecătorească constituie naturalmente o manifestare a suveranității naționale, o putere distinctă.

Bine înțeles însă, că de și principiul separării puterilor e un adevăr generalmente admis, el nu e absolut, pentru că așa cum puterea legiuitoare controlează puterea executivă, tot așa și puterea judecătorească e controlată de puterea executivă, căria, toate Constituțiunile 'i conferă dreptul alegerii și numirii judecătorilor.

Acest control reciproc e necesar pentru în-lănțuirea acestor trei puteri, cari altfel ar de-

¹ A. Esmein. *Cours élémentaire d'histoire du droit français* p. 421. De și regele delega exercițiul justiției unor magistrați, nu-și înstreina și proprietatea, pe care o reținea, putând astfel interveni ori când.

² P. Larousse. *Grand dictionnaire universel du XIX-me siècle* t. 13 p. 1067 colona 3-a.

veni despotice, ceea ce în regimul reprezentativ nu se poate întâmpla, pentru că chiar puterea legiuitoare are o înrîurire asupra puterii judecătorești, prin interpretarea legilor — art. 34 din Constituțiune — și chemarea la răspundere a puterii executive asupra numirii, ori revocării magistraților, sau purtării lor în societate.

Din recunoșterea puterii judecătorești ca putere distinctă, așa cum și *Constituantul român* o recunoște prin capitolul IV din Constituțiune, nasc două instituțiuni: Alegerea judecătorilor și inamovibilitatea magistraților *assise*.¹

Prima, a fost susținută pe principiul constituțional²: *că toate puterile statului emană de la națiune* și prin urmare națiunea singură și direct, sau delegații săi: reprezentațiunea legală³ trebuie să aleagă judecătorii.

Noi nu vedem că s'ar atinge principiul suveranității, când titularul unei puteri va fi ales de titularul altei puteri, destul numai ca puterile distincte să fie independente, la care scop se ajunge prin a doua instituțiune: *inamovibilitatea*.

¹ Diferența între Magistrați propriu ziși și parquete.

² *Constituțiunea română* art. 31.

³ Duguit. *De la séparation des pouvoirs* p. 71.

Aşa cum puterea legiuitoare nu mai poate, odată alegerea şefului statului făcută, a'l mai revoca, tot aşa şi puterea executivă nu mai poate destitui pe magistraţii inamovibili, o dată numiţi. Acésta e chiar consecinţa juridică şi forţată a principiului separaţiunii puterilor, condiţiunea esenţială a independenţei cerută magistraţilor.

Inamovibilitatea introdusă în Franca în curentul secolului XVI-lea, ca consecinţă a venalităţii numirilor în funcţiuni¹ şi în Anglita prin *Act of settlement* pentru raţiuni de utilitate, nu aveau în vedere principiul separării puterilor, necunoscut încă. Astăzi însă principiul fiind baza regimului reprezentativ, trebuie aplicat, mai ales că, *independenţa judecătorilor este apărarea justiţiabililor*, prin urmare *inamovibilitatea, instituită în interesul membrilor naţiunii*. La Români inamovibilitatea parţială, s'a stabilit prin legea pentru organizarea judecătorească din 1892 care ar trebui, după noi, întinsă la totă magistratura *assise*.

În toate ţările însă, inamovibilitatea nu este absolută şi nici că trebuie, dată fiind natura omului. Judecătorii cari se abat de la datoriile

¹ A. Esmein. *Cours élémentaire d'histoire du droit français* p. 399 şi urm.

lor profesionale şi normale în societate, pot fi sau avertizaţi, ori censuraţi de ministrul justiţiei, sub a cărui priveghere rămân şi pedepsiţi disciplinar, sau chiar destituiţi după judecata Curţilor de Apel, sau înaltei Curţi de Casaţiune în secţiuni unite.

Dificultăţile cari implicitamente nasc, fie din numirea magistraţilor, fie din inamovibilitatea lor, se suprimă aproape prin instituţiunea juriului, unde magistraţii nu au alt rol de cât de a conduce pe juraţi şi a aplica legea, dupe verdictul lor.¹ Acest mod de justiţie, e singura care pune pe membrii naţiunii la adăpost de abuzurile puterii judecătoreşti şi acelei executivă şi e atât de apreciată, încât în Elveţia se cere întinderea ei şi în materie civilă importantă.²

Juraţii, instituiţi în România prin art. 105 din Constituţiune, se susţine a avea origina lor la Roma—*Judex unus, arbiter, recuperatores*—în materie civilă şi—*questiones perpetue*—în criminal,³ sau în placita barbarilor germani,

¹ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel* p. 346.

² Rüttimann. Lucrare citată mai sus la p. 67; § 311 t. I. p. 376.

³ A. Esmein. *Éléments de droit constitutionnel*, p. 348.

apoi Englezii o dezvoltară sub noi forme¹ și în urmă se împrăștiă în totă lumea civilisată, însă numai pentru administrarea justiției criminale și delictelor de presă, pentru că în materie civilă este aproape absolut imposibil a separa cestiunile de drept, pe cari jurații nu pot a le judeca, trebuind a avea cunoștiințe speciale și cele de fapt, singurele inerente libertății individuale, completamente nerecunoscută în vechime și care începând în evul mediu se edifică în timpurile moderne în cari se recunosc, că origina drepturilor, este chiar în individ, ființa reală, liberă și responsabilă², așa că rezultatul final, al orî căreia instituțiunii publice, este libertatea individuală³.

Și pentru că vorbim de libertatea individuală, garantată de Constituțiunea română prin art. 13⁴ credem că ea, formând cea mai puternică pavăză ingerințelor electorale, o lege specială, de și suntem contra înmulțirii legilor,⁵ e absolut necesară,

¹ Brunner, *Die Entstehung der Schwurgerichte*; A. Esmein, *Histoire de la procédure criminelle en France* p. 317 și urm.

² Ch. Beudant, *Le droit individuel et L'Etat*. Paris 1891. Dargun, *Mutterrecht und Vaterrecht*, p. 3.

³ Siyès, *Discursul din 2 Termidor anul III* (Reimpression de l'ancien Moniteur t. XXV p. 295.)

⁴ Alexandru Pencovici, *Desbaterile adunării constituante din anul 1866*.

⁵ Tacitus, *Pessima respublica, plurimae legis*.

pentru ca ast-fel art. 13 din Constituțiune să nu fie o literă murtă. E bine a se constata *libertățile necesare*¹ și a le indica anume, adică declararea și garantarea drepturilor individului fie sub denumirile moderne de *drepturi civile* ori *drepturi publice sau sociale*², numele nu importă, atât numai să pătă fi opuse, cum doctrina cere, *drepturilor politice* propriu zise, cari nu aparțin întregii societăți, fără distincțiune de etate, sece, capacitate etc., atunci se va ști și dacă *dreptul de petițiune*³ (art. 28 din constituțiune) este un drept individual sau și politic,⁴ de ore ce prin petiționarea la Corpurile legiuitoare se pôte propune o ameliorare, o măsură generală, așa că ar constitui o participare, orî cât de discretă, la propunerea legilor, care după constituțiune o are numai puterea legiuitoare și executivă. În Franța acest drept e considerat ca drept individual⁵ nu însă și pentru streini⁶, în

¹ A. Thiers, de Paul de Rémusat p. 140.

² Rossi, *Cours de droit constitutionnel*, edit. 2-a t. I. p. 9.

³ *Petition of right, Bill of Right, Act Habeas corpus, Act of Settlement*.

⁴ Eugène Pierre, *Traité de droit politique, électoral et parlementaire* p. 581.

⁵ Rossi, *Cours de droit Constitutionnel*. Ediția 2-a t. III p. 162.

⁶ Eugène Pierre, *Traité de droit politique, électoral et parlementaire* p. 581, 582, 583.

România de asemenea. usul parlamentar 'l consideră ca drept individual' și opinia publică 'l recunoște.

¹ Intre alte multe propuneri și aceea prezentată din partea Dómnelor din Iași pentru recunoșterea dreptului căutării paternității și scóterii femeii măritate de sub tutela bărbatului.

Revizuirea Constituțiunei

Tóte Constituțiunile scrise și regide ¹ trebuesc să organizeze procedura prin care ar putea fi revizuite și modificate, pentru că, cum nimica nu e perfect în omenire ² ar fi ilogie și imprudent, de a impune generațiunilor viitoare, felul de gândire a acelor cari au format Constituțiunea.

Constituantul român, precum și acel al mai multor state din Europa și America, cari au Constituțiuni scrise, au înscris dreptul de revizuire prevédând: 1. Autoritatea competentă de a decide necesitatea revizuirii Constituțiunii; 2. Autoritatea care va face revizuirea și modul ei de procedare.

În afară de statele, cari în materie de revizuire Constituțională, admit *inițiativa populară* ³

¹ Riguróse.

² Mai sus p. 58.

³ Albert Keller. *Das Volksinitiativ nach den Schweizerischen Kantonsverfassungen*. Zürich 1889, (thesă pentru doctorat p. 2); Bryce *American Commonwealth* t. 1 p. 708.

aprobe unanimitatea Constituţiunilor moderne, acordă puterii legiuitoare dreptul şi misiunea de a decide necesitatea revizuirii, aşa cum se prevede şi în Constituţia română, art. 128.

În ceea ce priveşte al doilea punct şi în afară de aplicaţiunea «*ad referendum*» sau *plebiscitului*¹, desemnarea autorităţii care va face revizuirea şi modul ei de procedare, se poate reduce la două principale tipuri:

1. Revizuirea se face de o adunare special aleasă pentru revizuire, numită *Adunarea Constituantă*, *Cameră de revizuire*, sau ca în America *Convenţiune* şi pentru a lucra se cere, ca două treimi din membrii ce o compun să fie prezenţi şi decisiunile să nu se pōtă lua de cât cu două treimi din numărul membrilor prezenţi;

2. Aceiaşi putere legiuitoare care a constatat necesitatea revizuirii, se întrunesc—Camera şi Senatul — în *Adunare Constituantă*, *Adunare Naţională* şi decide cu majoritate absolută a membrilor cari compun adunarea naţională²,—iar ca birou are biroul Senatului.

¹ Curti. *Geschichte der Schweizerischen Volksgesetzgebung*, ediţ. 2. p. 136, 143, 147.

² Constituţiunea Francesă din 1875 art. 8.

Avantagiul acestui sistem este, că în practică e simplu şi expeditiv, însă e combătut prin aceea că, deputaţii şi senatorii cari formeză reprezentarea naţională, nu au fost aleşi în vederea revizuirii şi prin urmare nu au primit o însărcinare pentru a se ocupa de Constituţiune.

Principalul motiv care au făcut ca unele Constituţiuni să prefere acest al doilea sistem, a fost că, ar fi o mare imprudenţă ca o naţiune să fie lăsată în timp de luni întregi, a fi expusă la exercităriile debaterilor de o aşa mare importanţă şi necesarmente pasionate.¹

Puterea legiuitoare prin art. 128 din Constituţiune are dreptul a declara că este trebuinţă a se supune revizuirii, *dispoziţiunile din Constituţiune anume arătate*.

Termenii acestui prim aliniat arată clar, că puterea legiuitoare, care se exercită colectiv de către Rege şi reprezentaţiunea naţională—art. 32—este care declară trebuinţa revizuirii, aşa că atât adunările—Camera şi Senatul—cât şi titularul puterii esecutive—Regele—, au acest drept, au iniţiativa, tot ca la legile ordinare.

Cuvintele de: **dispoziţiunile din constituţiune**

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 803.

ameme arătate, ar îndritui a crede că întreaga Constituțiune ar putea fi revizuită, pentru că nu oprește a se revizui nici o dispozițiune, așa că s'ar putea revizui chiar forma statului.

Ar părea, ne repetăm, pentru că nicăeri în Constituțiune acest drept nu e interzis.

În Franția, actualmente nu mai pôte fi discuțiune, pentru că prin legea revizionistă din 1884 s'a înscris: *Forma republicană de guvernământ, nu pôte face obiectul unei propuneri de revizuire*¹; la români nimic însă nu e prevădut.

Din combinarea însă a art. 90: «*Nici o modificare nu se pôte face Constituțiunii în timpul Regenței*» și a aliniatului 1 art. 128 sus citat, prin care și Regele — Puterea legiuitoare explicată de art. 32 — are dreptul de a declara trebuința revizuirii, rezultă că, dacă s'ar cere schimbarea formei de guvernământ, Regele pôte să se opună prin exercitarea dreptului de dizolvare, precum și din aliniatul 3 de sub acelaș articol: «*Adunările cele noi proced în acord cu Regele la modificarea puncturilor supuse revizuirii*», reese că forma monarhică constituțio-

¹ Constituțiunea franceză art. 8, paragraful 3.

nală nu ar putea fi pusă în discuțiune de cât cu consimțământul Regelui.

În colo, asupra orî cărei *dispozițiuni din Constituțiune*, puterea legiuitoare are dreptul a declara că trebuie să fie revizuită.¹

Pentru ca propunerile de revizuire să pôte fi luate în considerație al. 2 de sub art. 128 cere, ca: *după această declarațiune, citită de trei ori din 15 în 15 zile în ședința publică și primită de ambele adunări, acestea sunt dizolvate de drept și se convocă altele în termenul prescriș de art. 95.*

Dupe acest text, trebuie ca propunerea de revizuire să fie *votată separat*, de către Camera deputaților și Senat, de trei ori din 15 în 15 zile.

Fie-care adunare 'și conservă ast-fel individualitatea sa.

Rațiunea acestei decisiuni este: 1. Că Senatul, mai puțin numeros, să pôte a'și spune cuvântul său și să aibă putința a se apăra, când vr'o cerere de revizuire s'ar îndrepta contra lui; 2. De a împedeca prea dese propuneri de revizuire, îngreunând procedura și declarând Adunările de drept dizolvate.

Ultimul aliniat: *În acest caz Adunările nu*

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 817.

pot delibera dacă cel puțin două treimi a membrilor din cari se compun nu sunt prezenți și nici o schimbare nu se poate adopta dacă nu va întruni cel puțin două treimi ale voturilor; se ocupă cu procedura noilor Adunări; a Adunărilor de revizuire, însă nu se precisază, ce se înțelege prin două treimi a membrilor din cari se compun? Este numărul total al reprezentanților fixate de articolele 62, 70, 73 și 76 din Constituțiune adecă, din 120 de senatori și 183 de deputați, fără a se scădea scaunele vacante?

Din citirea acestui aliniat, din precedentele camerei de revizuire din 1883 și din discuțiunea urmată în Franța în 1875 și 1884¹, rezultă că cele două treimi se cer din numărul prevădut la articolele mai sus citate.

Dar pentru cele două treimi ale voturilor? A căror voturi? Cele exprimate sau și abținerile?

Uzul și regulamentul Adunării deputaților, art. 82, au decis că abținerile nu intră în numărul votanților, așa că vor trebui două treimi din voturile exprimate.

¹ A. Esmein. *Éléments de droit Constitutionnel* p. 805—806.

Descentralisarea

Constituantul român din 1866, cunoscând bine trecutul țării și necesitățile pentru bunul mers al regimului reprezentativ, a înscris în art. 131 mai multe obligațiuni, nu desiderate cum se susține, pentru-că atunci când zice: *Se vor face în cel mai scurt timp legi privitoare la obiectele următoare*, înțelege să ordone, nu să-și exprime o dorință.

Cu toate acestea nici până astăzi, primul ordin din acest articol al Constituantului român: *Asupra descentralizării administrative*, nu s'a executat.

În sesiunea 1896-97 a Adunării deputaților, s'a depus un proiect de lege din inițiativă parlamentară¹, care însă a rămas în cartone.

Cum cestiunea e de mare importanță, pro-

¹ Proiectul de lege depus de d. N. Fleva.

fităm de ocaziunea acestei lucrări, pentru a ne spune părerea.¹

Un guvern liber, guvernul poporului prin popor, presupune o ăre care educațiune publică, care nu pôte fi posibilă într'o țară cu sistem centralisator.

Comunele în România, nu sunt de cât o formulă administrativă; districtul o figură geometrică; împărțirea lor nu e bazată nici pe interese, nici pe idei.

Din timp în timp se fac alegeri comunale sau județiene, alegătorul e rugat a merge la vot pentru ca alegerea, dacă numărul prevăzut de lege nu va fi luat parte, să nu se anuleze.

Niminea nu se interesază de bugete, de afacerile comunale, sau județiane și totul merge după rutină, totul, absolut totul se resolvă la centru.

De aceia mulțimea fără căpătâi care umple Capitala, în cea mai mare parte postulanții.

Când însă e vorba de alegerea deputaților ori senatorilor, toți se mișcă, pentru că reprezentantul ales va merge la centru, de unde totul se face și cu bună credință toți discută cele mai înalte interese ale statului, fără a le înțe-

¹ Culesă din scrierea *Le Suffrage Universel et le régime parlementaire* de Paul Laffitte. Paris 1888, p. 215—231.

lege. Mulți—mai ales agenții electorali, așa ziși politicieni—fac și desfac bugetele, fără să-și dea seama că n'ar putea să aranjeze un buget al celei din urme comune. Literații, Savanții, cari în cea mai mare parte nu cunosc primul cuvânt al legilor politice sau regulamentelor administrative, fac și desfac întreaga organizație a statului și toți, în cea mai deplină bună credință, sunt convinși că părerile lor sunt cele bune, dar toți lipsim de educațiunea politică, care nu se pôte avea de cât prin dscentralisare, ori cât de învățați am fi.¹

Libertatea e scrisă în legi, dar ne lipsese moravurile ei. Nu știm să ne asociăm. Nu cutezăm să vorbim, nici să scrim, de cât numai la alegerea deputaților și senatorilor și atunci numai în a edita pamflete, sau în cazul cel mai bun, scrieri asupra persónelor. Nu se discută idei, nu principiuri, nu modul de aplicare. Acestea se decid după alegeri. Tot răul este concentrarea într'un singur punct, care devine incapabil de a lucra, pe când cele l'alte se atrofiază și individul rămâne singur, fără apărare, în fața a tot puternicului stat, fără legătură între concetățeni, fără cadre, așa că ori ce lovitură

¹ Mai sus p. 77 nota 2.

de stat e foarte ușor de practicat, de ore ce numai centrul lucrăză, numai el pôte a se face ascultat.

Scopul regimului reprezentativ nu pôte fi ajuns, dacă reprezentațiunea nu are de bază gruparea intereselor comune.

Securitatea persónelor și a averilor, justiția egală pentru toți, nu pot esista dacă nu există un control imediat al opiniei publice educată spre acest finit, dacă autoritățile locale sunt inferioare celor centrale.

În scurt, acestea sunt pericolele de care toți am putut să ne dăm sêma. Care însă sunt mijlocele? Independența, autonomia comunei, cum se cere? Nu credem.

Va fi ore posibil ca comuna București de exemplu, să fie supusă la același regim cu o comună mică din creerul munților?

Dar în acest caz, comunele cele mici vor risipi mult puținul ce 'l au, până se vor ruina, iar cele mari, fără nici un fel de control, se vor svârli în opozițiile politice, punându-se în revoltă fațișă contra legilor. Așa că forțiamente se va ajunge la o centralizare de o nouă speță și ordinea va fi înlocuită cu desordinea. Nu

în a crea o mulțime de orașe și sate stă descentralizarea, ci în a forma diferite mari centruri, de exemplu, circumscripțiunile curților de apel de o cam dată, cari ar deveni centruri eclesiastice, universitare, militare judiciare și administrative.

Așa, București, Iași, Craiova și Galați, vor deveni centruri unde se vor întruni consilierii județiani ai regiunii, la diferite epoce, pentru a discuta, în afară de preocupățiunile politice, interesele comune acelei regiuni. Aceste întruniri vor dicta măsurile necesare comunelor și județelor, în proporție cu necesitățile și veniturile lor, vor spune cuvântul lor în tot ce se atinge de interesele regiunii și puterea centrală va fi obligată, printr'un delegat permanent la fie care din cele patru centruri, a le executa.

În ceea ce privește, că centrul ce se va crea să devină și universitar, cu timpul se va ajunge, pentru un moment sunt suficiente universitățile din București și Iași, pentru că țara actualmente cu greu ar putea crea altele. Pentru rest, nu vedem nici o dificultate, de ore ce de fapt există, va trebui însă a li se da puteri mai mari și în tot cazul a se legifera, că nici o mă-

sură ecleziastică, de învățământ secundar, judecătorească, militară ori administrativă, din regiunea centrului, Craiova de exemplu, nu poate fi luată de guvern. El nu va avea dreptul de cât, sau a aproba, sau a respinge măsurile luate în centrul Craiova, care, în caz de respingere, va avea recurs la Adunările legiuitoare, singure în drept a se pronunța în ultim resort. Resultatul va fi că, capitala centru, va avea o contra balanță, ca capitalele Germaniei, Engliterii, Italiei și Spaniei, unde orașe ca Lipsca, (Leipzig) și Dresda, Oxford și Manchester, Florența și Neapole, Sevilla și Barcelona, le servesc de contra-pond, iar cetățenii se vor forma la școala locală, vor putea avea educațiunea politică și ast-fel interesele generale vor fi mai bine reprezentate și mai bine păzite. Centrul nu va mai decide ca astăzi de tot și toți 'și vor putea spune cuvântul lor bine judecat, bine chibzuit. Guvernul va avea puțința de a lucra și ast-fel nu va mai putea fi asemănat învățătorului, care face singur lucrarea elevilor săi, fără ca să le potă face pe toate și fără ca elevii să profite ceva.¹ Un exemplu, va proba bine-facerile descentralisării.

¹ John Stuart-Mill. Le gouvernement représentatif p. 382.

În Târgu-Jiului, un număr restrâns de ómenî, întrunindu-se, au luat măsuri de a înființa un muzeu și a lucra pentru întocmirea istoriei Târgu-Jiului. Centrul București a cercat a 'i combate și nereușind, acei câți-va ómenî de bine, au înființat un muzeu local, care ar face cinste nu unui district, ci chiar unei țărișore. Ce avânt ar lua această patriotică mișcare, dacă de fapt descentralisarea ar exista și prin urmare ceva mijloce materiale, li s'ar pune la îndemână!

Puțină bună voință și cerința, ordinul Constituantului din 1866, se va realiza.

Aici credem că e locul a vorbi de o părere¹, care dacă s'ar realiza ar rezolva atât votul universal și reprezentarea minorităților, cât și cea mai complexă descentralizare.

S'a propus într'un cere intim, din care făcea parte și C. A. Rosetti care erea pentru, ca județele să fie împărțite după numărul populației și ca maximum, să fie 15 pentru întreaga actuală Românie.

În fie-care județ, să existe o Cameră districtuală.

Alegerile pentru Camera districtuală să fie făcute prin vot universal, la care toți românii

¹ Aristide Pascal.

majori, nedeclarați nedemnii sau necapabili, să ia parte. Acest unic colegiu să alege un număr proporțional de reprezentanți cu numărul alegătorilor înscrși, în tot cazul numărul reprezentanților districtuali să nu fie inferior de 150. Alegerile vor fi făcute pe circumscripțiuni în împărțirea cărora nu se va ține seamă de cât, de numărul alegătorilor înscrși și de depărtările de locul alegerii, de orice toți alegătorii, din orice despărțire, vor vota numărul total al reprezentanților districtuali, iar biroul de la reședința districtului, va declara pe aleși, după ce va avea rezultatul general districtual și va aplica un sistem orice-care, pentru reprezentarea minorităților.

Cei declarați aleși, se vor constitui în Adunări în fie-care din cele 15 centruri districtuale și vor începe lucrările lor la 1 Octombrie al fiecărui an, după ce vor verifica titlurile.

Adunările districtuale, vor decide de tot ce concernă interesele generale ale regiunii ce reprezintă, **după ce vor aplica obligațiunile legale** și la terminarea sesiunii de 40 zile vor alege, dintre ele, un număr de 12 deputați și 10 senatori, cari se vor întruni la 15 No-

embrie în București, pentru formarea Corpurilor legiuitoare.

Aceste alegeri de deputați și senatori se vor face în fie care an.

Cu modul acesta, cea mai completă descentralizare ar fi atinsă, votul universal și reprezentarea minorităților vor fi realizate.

Aceste păreri, au după noi, un singur defect, Nici o continuitate în lucrările Adunărilor legiuitoare nu va mai fi posibilă. În schimb însă puterea executivă va fi foarte micșorată, de orice ce nu va putea cunoște pe acei cari ca legiuitori, ar putea-o susține, pentru că în fie care an, alții vor putea fi aleși și descentralizarea va face, ca fie-care din cele 15 districte să profite și să ajungă a crea centruri eclesiastice de instrucțiune, militare, ori de administrațiune, de exemplu, ca acela create de Cantonul Zürich, care în un timp avea o școală politehnică superioară a aceleia din Paris și al căria nivel chiar atârșat, este imediat dupe acel al politehnicei din Paris.

Legiuitorii noștri, având în vedere asemenea păreri, vor putea esecuta în fine, în folosul țării, ordinul Constituanților din 1866 și 1884.

P r e s a

Presa, numită a patra putere, merită — după noi — această denumire, pentru că ea fiind o putere formidabilă, fie pentru că este impersonală, fie pentru că reprezintă opinia publică, fie în fine pentru că a intrat adânc în moravurile popórelor, nu póte fi legiferată. Tóte încercările au fost zadarnice, de óre-ce cum nu se póte pune zăgazuri rîurilor curgétóre, tot așa preseii frâu nu póte fi pus, însă — pentru a ne servi de aceeași comparațiune, — cum stricăciunilor rîurilor, omul a pus stăvilare, făcându-le rodítóre prin concursul ce dau lucrului omului, tot așa și preseii, în licența ei, 'i se pun obstacole, prin discreditarea ce ea singură 'și face.

Sunt epoce când rîurile distrug stavilările pustiază holdele, înecă ómenii și vite; retră-

gându-se însă, omul 'și recapătă domeniul asupră-le și 'și scóte paguba din fertilitatea pomolurilor depuse. Așa și presa, adese ori cauzéză desastre chiar din ele însă profită generalitatea, care prin opinia publică 'și scóte pentru viitor, paguba suferită pe drept sau pe nedrept, de câți-va indiviđi.

Presa a devenit astă-đi absolut necesară chiar în statele autoritare, chiar acolo unde censura e în ființă pentru un moment, moment ce nu póte fi de lungă durată, de óre-ce prin ea, prin presă, se manifestă cugetarea omenéscă, care nu póte fi stăvilită.

Origina preseii — a jurnalului de astăđi, a gazetei — nu se cunoște cu certitudine. Se crede¹ că ar fi în Anglia sau Germania, cari și astă-đi 'și disput întăitatea, în realitate cel mai vechiú jurnal în Europa² ar fi, acela al tipografului *Abraham Werhoaven* din Anvers la 1605

Omul însă de îndată ce trăi în societate, avu trebuință de a comunica și unele din aceste co-

¹ *Presa și rolul ei, Conferința d-lui N. P. Guran la Atheneul din Craiova, încă ne tipărită.*

² Citeam că în China există jurnale, care 'și-au serbat milenul.

municări sunt *Analele*¹ din primii timpî ai republicei romane, schimbate în urmă în *acta Diurna, diarium*, unde se publica tot felul de informațiuni cari interesau curiozitatea publică a celor bogați și mai târziu și a celor cu mai puține mijloce².

În Franția și mai ales în Paris, unele din personajele politice, aveau la dispoziția lor mai mulți oameni, cari umblau prin oraș pentru a culege informațiuni; mai târziu acești oameni se întruneau spre a se controla, împreună cu alți oameni de diferite profesii, iar informațiunile le înscriseră în niște registre, după cari se scooteau copii manuscrise. Aceste copii, cari circulau din mână în mână, primiră denumirea de *nouvelles à la main*.

Cam vr'o 150 de ani după marea descoperire a lui Gutenberg, senatul Venețian făcea să redacteze niște notițe numite *Foglietti* sau *Fogli d'avis*, în cari se inserau evenimentele cele mai principale și cari ereau destinate reprezentanților diplomatici; iar marea casă de

¹ Table pe cari marele Pontif înscrisa întâmplările din cursul anului și le expunea în palatul său, spre cunoștința publicului.

² I. Vict. Le Clerc. *Les journaux chez les Romains*. Paris MDCCCXXXIII.

comerțiu germană *Fugger*, de pe la mijlocul secolului al XVI, începu a publica din timp în timp, la Augsburg, niște relațiuni comerciale.

Mai târziu se imprimară faptele importante și informațiuni cari interesau curiozitatea, pentru ca ast-fel foile să pôtă fi vândute. Așa de exemplu ereau: Fericitul eveniment al nașterii altetci sale regale; Teribila dramă din strada X; Marele desastru din satul Y; Descoperirea omoritorilor Contelui Z. etc., etc.

Denumirile ce aceste informațiuni luară în Franția, fură: *Gazeta, Jurnal* sau *Mercur*.

Prin *Mercur* se înțelegeau revistele.

Prin *Jurnal*, scrierile cari apăreau în fie-care lună și se ocupau cu dări de sémă de cărțile apărute și evenimentele literare.

Prin *Gazetă*, scrierile cari coprindeau sciri de ori-ce natură, de aceea s'a și susținut că numele *gazetă* ar deriva de la italianescul *Gazza* — *Coșiofană* —, cu tôte că cei mai mulți găsesc origina numelui *Gazetă*, de la moneda Venețiană — *Gazzeta* — cu care se plăteau foile de nuvele¹.

După tôte probabilitățile jurnalul periodic, ar

¹ Ménage. *Origini della Lingua italiana*. Geneva 1685 p. 246.

data, în Europa, de la 1629, când deveni hebdomadă și numerotată, cum fură foile lui *Abraham Werhoaven* din Anvers, *News*, care luară numele de *Vekelyke Tidinghe*.

În România, în asemenea condițiuni, jurnalul datcă din Iunie 1829: *Albina Românească* în Moldova sub direcția lui G. Asachi și Aprilie 1829: *Curierul în Muntenia* sub direcția lui Ión Heliade Rădulescu; totuși jurnalul strein, erea cunoscut în România, mult înainte.

Scopul presei este: manifestarea cugetării omenești, înfrânarea abuzurilor și imoralităților, răspândirea instrucțiunii în toate stratele națiunii, servirea intereselor economice, apărarea libertăților, controlarea actelor guvernului, comunicarea adevărurilor, organul opiniei publice, iar numele de *presă*, 'l a luat de la aparatul prin care se imprima foile, înainte de inventarea mașinilor tipografice.

Interesul cel mare ce un stat liber are de a poseda în totă libertatea presa, se esplică în destul, prin nimicirea tuturilor persecuțiunilor îndreptate în contră'i; pedépsa cu mörte, ferul ars ori galerele din timpul lui Francisc I, Henric II și Richelieu, arderea scrierilor lui Voltaire și

Rousseau în Francia; interdicțiunea cărților tipărite aiurea; censura; cautiunea ce se cerea pentru imprimare, dispărură pentru a lăsa popoului judecata delictelor de presă. Pentru că, «publicitatea este inapreciabilă, chiar numai când pöte împedeca aceea ce nu pöte fi oprit într'un mod plausibil, impunând reflectiunea, obligând pe fie-care, ca înainte de acțiune, să gândească bine la ceea ce va zice, dacă va fi chemat la răspundere»¹.

Presa servește perfect, vechiul proverb latin: *Quid quid agis, prudenter agas et respice finem.*²

Prin ce, de cât prin presă se pöte cunoște de toți: acțiunile rele și criminale, dăunătoare interesului comunității și cele bune și virtuöse, avantagiöse a aceluiași interes?³

Prin ce alt de cât prin presă, se pot opri pornirile puterilor ce suveranitatea națională a încredințat reprezentanților săi legislativi, executivi și judecătorești?

Presa, pentru un popor liber, e necesară ec-sistenței sale națională, a pazei onörei, averei

¹ John-Stuart Mille. *Le gouvernement représentatif* p. 270.

² Ori ce vei face, cu minte să faci și să te gândești la finit.

³ Max Nordau. *Paradoxes psychologiques* p. 47.

și persoanei individului, e mijlocul în fine prin care o națiune poate progresa, poate a se înălța în fața celor l-alte națiuni. Fără presă liberă, astăzi o națiune nu poate de cât vegeta.

«Dar jurnalul are un caracter excepțional de bolnăvicios. Nuvelele cu cari 'și întreține cititorii, concernă omorul și asasinatul, incendiile, accidente de drum de fer, inundațiile, cutremurile de pământ, evenimente, pe cari în țările civilizate, un om la o sută, în întreaga lui viață le a putut vedea. Acesta nu e natural. Viața normală după ideile curente, pare a nu conține nici un merit demn de a fi istorisit. Nu se înregistrează de cât aceia ce se depărtază de la regulă: excepțiunea și acesta formeză caracterul său bolnăvicios.» Că ziarele—pentru a vorbi de cele din România—cu o forțe mică excepție, nu sunt ceea ce trebuie să fie un jurnal, este un adevăr.

Unele din ele—încă cele cu tiragiu destul de mare—au și scris că sunt întreprinderi comerciale; altele nu trăesc de cât pentru că sunt susținute, nu de opinia publică, al cărei reprezentant se consideră.

¹ Max Nordau. *Paradoxes psychologiques* p. 8.

Multe, publică neadevăruri patente,¹ aduc zăzani în familii, insultă chiar memoria acelor omeni cari trebuiesc să fie sfinte tuturilor românilor, născocesc istorii dăunătoare — momentan — statului. Da, este esact, însă aceeași opinie publică ce servește, le va îndrepta pentru că: «*un popor care vrea să folosască de bine-facile libertăți, trebuie să fie capabil de a suporta excesele*. Ce importă câte-va violențe de cuvântare? Astăzi te sperii, mâine riști. Erorile cari par cele mai periculoase, imediat ce sunt expuse — cu probe — într'un jurnal sau de la tribună, se evaporază ca închipuitele fantome; discuțiunea publică în cele din urmă, profită varității; opiniunea luminată încet, dar cu siguranță, 'și stabilește imperiul său»² și ca probă a veracității acestei cugetări, un exemplu:

Un cetățen, fiu al operilor sale, de o corectitudine unanim recunoscută ca exemplară, fu

¹ Obiceiul care se observa și la actele romanilor. Pliniu constată că actele pot minți și cu totă mărturia lor, îndoiala, că phoenixul a venit la Roma la anul 800, pentru a anunța noul secol, este permisă. Le clero. *Les journeux chez les Romains*, p. 183; Mai sus p. 108, nota 1.

² Paul Lafitte. *Le paradoxe de l'égalité*, p. 192.

acusat de către un ziar adversar politic, că ar fi profitat de mandatul de deputat pentru a se îmbogăți în detrimentul statului. Partizanii politici ai ziarului singuri, desaprobară conduita lui, iar cetățenul vizat, probând, tot prin ziare netemeinicia acuzării, recăștigă chiar în stima concetățenilor săi. Acesta se întâmplă tot-d'auna, chiar în România unde, opinia publică încă nu are puterea celei engleze de exemplu.

Că adagiul «Calomniez, calomniez il en res-terra toujours quelque chose» e adevărat, dacă judecăm lucrurile în present, când însă calomniatorul — și cât va fi lumea vor exista — e demascat, fapt ce mai curând sau mai târziu se întâmplă, stima către cel calomniat, crește.

Câte nu s'au scris de Suveranul Româniilor! chiar că a pierdut iubirea poporului. Fost-a adevărat? Întâmplările recente spun contrariu, ba încă că iubirea a crescut în raport însuțit cu acuzările.

Și apoi, opinia publică, suma opiniilor individuale, nu poate avea de cât aceea ce 'i convine.

În societatea noastră tânără, cu temperamen-

tul iute al firii românului, nu se pot impune reguli, ce numai timpul poate să facă a fi înțelese mai curând sau mai târziu, de cum omenii politici, pe cari adese ori întâmplarea evenimentele 'i crează, vor fi iubitorii poporului din mijlocul căruia au născut, sau mai indiferenți, ori poate chiar rău voitori.

Totul e relativ. Unii — gruparea unei părți din partidul conservator — cred că poporul nu e bun de cât să asculte ce o mână de ajunși, dictează; alții vor ca teoria principiului suveranității poporului, să fie un adevăr, dar și unii și alții vor fi siliți de curentele poporului, a' urma. Ca probă este un ziar, care din diferite împrejurii, combătuse nobila și marea cauză a Ligei culturale, îmbrățișată și condusă cu entusiasm de tinerimea universitară. Curentul popular care susține lupta tinerimii universitare, forță pe acel ziar a deveni astă-zi entusiast, pentru că alt-fel ar fi fost condamnat de opinia publică chiar ca întreprindere comercială; ziarul ar fi dat faliment.

Acest mic exemplu care ar putea lesne să fie complectat cu multe altele, probază că singura judecată la care trebuie să fie supusă presa,

nu e de cât judecata poporului, a opiniei publice.

Aceste considerante au condus pe Constituantul de la 1866, să înscrie art. 24 în Constituțiune; acestea au fost și motivele amendamentului lui C. A. Rosetti—ce am subscris și noi—, propus în ședința Constituanței de revizuire—Adunarea Deputaților—la 1 Iunie 1883, contra ultimelor cuvinte¹ ale penultimului aliniat din art. 24 al actualei Constituțiuni.

Amendamentul fu respins, iar bătrânul luptător al libertăților publice și în special al libertății presei, demisionă.

Care fu efectul acestui aliniat al Constituantului din 1884, în practică?

Nici unul.

Regele e continuu atacat, delictе de presă se comit mai pe fie-care și contra-I și totuși tribunalele ordinare nu avură a judeca de cât un singur cas. —Directorul politic al fostului ziar *Lupta*. —Judecată fără nici un efect moral; cel pedepsit fu grațiat fără a-și face pedepsa.

¹ Delictеle de presă se judecă de juriu, afară de acelea cari s'ar comite în contra persoanei Regelui și a familiei Regale sau contra suveranilor Statelor străine. Aceste delictе se vor judeca de tribunalele ordinare după dreptul comun.

Se va susține că această înaltă clemență fu dată cu scop moralisator, eróre. Condamnarea mări tiragiul ziarului al cărui director fusese condamnat, așa că el putu să trăiească până la grațiere, liniștit în străinătate ajutat fiind și de membrii partidului, atunci în opoziție; iar acușările continuu dróie, fie în foile de întreprinderi comerciale, fie în acelea ale partidelor, când nu sunt la putere.

De aceea găsim inutilă înscrierea făcută la 1884 la art. 24, care pe lângă că e platonice apói și jignește în cât-va dreptul poporului, singurul în drept a judeca delictеle de presă, unde trebuie să predomine bunul simț, aprecierea liberă, nu interpretarea legilor.¹

Nu toți cari în viitor vor domni pot fi calmi, ca ómenī adese orī nervositatea 'i vor conduce, pentru ca apói să profite de dreptul de grație.

Ori-ce îngrădire dar a libertății presei, e ilusorie² pentru că adevărul ese la lumină și adevăratul merit va triumfa, orī cât ar fi de calomniat.

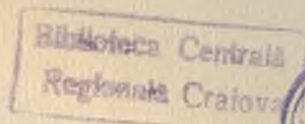
¹ C. Dissescu. *Cursul de drept public român*, p. 463.

² Modificările legii presei în Franța. *Revue du droit public et de la Science politique*. Anul I. Iannuarie, Februarie 1894, Georges Barbier, p. 88—100.

Pentru a proba cât de adânc a intrat presa în moravurile poporului — pentru un moment al locuitorilor orașelor — este destul să spunem, că în timpul inundațiilor din primă-vara anului 1897, comunicațiunile fiind întrerupte și presa capitalei — care din cauza centralisării este singura căutată — ne putând strebate în provincii, lipsa ei produsese o nesiguranță, o neliniște, o toropelă tot atât de mare, ca acelea cari survin în casuri de mari evenimente, al căror rezultat nu se cunoște, și pe care toți l' așteptă cu o nerăbdare, imposibil unei pene slabe ca a noastră de a fi descrisă. Când în fine ziarele sosiră, totă suflarea se întrecea a le procura și liniștea și luă locul.

Pentru a termina, e necesar credem a spune că actualmente nici putem cere de la presa română a fi alt-fel, pentru că puțini sunt acei cari se pot desbrăca de pasiuni în interesul general și mulți sunt acei cari din faptul de a scrie la ziare și au făcut o carieră, pentru că alt-ceva nu au putut întreprinde. Din fericire însă, acești din urmă, în mare parte sunt

streini de nēm¹ și în curând vor putea fi înlocuiți, sperăm, cu români, ómeni de caracter, cari nu și vor vinde pana pentru trebuința de a-și satisface plăcerile și vor fi făcut studiile necesare, pentru acest mare apostolat de ziarist.

¹ La mai toate reprezentările presei în festivități, rar găsești români, streini pe mai tot locul, care nici pot avea simțământul înaltei lor demnități. El cere plată numai pentru ca colo-nele ziarului să fie umplute.